T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ GÖÇMENLERİN TOPLUMSAL YAŞAM ALANINDAKİ PRATİKLERİNİ ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK BAĞLAMINDA SORUNSALLAŞTIRMAK: BOLU İLİ ÖRNEĞİ

Ebru İLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Kemal DİL

Çankırı-2020

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ GÖÇMENLERİN TOPLUMSAL YAŞAM ALANINDAKİ PRATİKLERİNİ ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK BAĞLAMINDA SORUNSALLAŞTIRMAK: BOLU İLİ ÖRNEĞİ

Ebru İLERİ

ORCID: 0000-0002-8436-1561

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Kemal DİL

Çankırı – 2020

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
TEZ KABUL VE ONAY	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR	vii
TABLO LİSTESİ	viii
1. GİRİŞ	1
2. GÖÇ OLGUSU VE KURAMSAL YAKLAŞIMLARI	8
2.1. Göçün Anlamı ve Uluslararası Alanda Göç	8
2.2. Suriyeli Göçmenleri Anlamaya Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar	17
3. ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR	24
3.1. Çokkültürlülük Söyleminin Anlamı	24
3.2. Çokkültürlülük Söylemine Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar	31
4. YÖNTEM	50
5. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA	53
5.1.Bolu'daki Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'ye Gelişi: Göçmenlerin Pratikleri ve Hukuki Zemin	59
5.2.Çokkültürlülük Bağlamında Suriyeli Göçmenlerin Bolu'daki Yaşamı: Beklentiler, Fırsatlar, İmkânlar ve Karşılaştıkları Sorunlar	67
5.2.1.Suriyeli Göçmenleri Göçe Zorlayan Problemler	67
5.2.2.İstihdam Problemi	73
5.2.3.Barınma Problemi	83
5.2.4.Sosyal Yardım Alma Problemi	89
5.2.5.İletişim ve Dil Problemi	96
5.2.6.Kültürel Farklılıklar ve Uyum Problemi	102
5.2.7.Eğitim Problemi	109
5.2.8.Sağlık Problemi	116
5.2.9.Geleceğe Yönelik Beklenti ve Problemler	120
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	125
KAYNAKÇA	133
EKLER	149
ÖZGEÇMİŞ	152

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım "Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Toplumsal Yaşam Alanındaki Pratiklerini Çokkültürlülük Bağlamında Sorunsallaştırmak: Bolu İli Örneği" adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

04/08/2020

Ebru İLERİ

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ebru İleri tarafından hazırlanan "Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Toplumsal Yaşam Alanındaki Pratiklerini Çokkültürlülük Bağlamında Sorunsallaştırmak: Bolu İli Örneği" başlıklı bu çalışma, *[Savunma Sınavı Tarihi]* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[oybirliği/oy çokluğuyla]* başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Doç. Dr. Kemal DİL	İmza: ……..
Üye	: Doç Dr. Hakan ARSLAN	İmza: ……..
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Hakkı KALAYCI	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../..../ 201.. tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Unvanı Adı Soyadı

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Şu ya da bu nedenlerle, insanlık tarihi boyunca insanların yer değiştirme eylemleri üzerinden anlam bulan göç olgusu, bu tezde bir saha çalışmasına bağlı olarak çokkültürlülük kuramı çerçevesinde sorunsallaştırılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda göçmenlerin Bolu toplumsal alanındaki pratikleri bu perspektif içerisinde sorunsallaştırmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda gerek göçmenlerin sorunları gerekse karşılarına çıkan fırsatlar, çokkültürlülük kuramı çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışma sürecinde bilgi ve desteği ile yardımını esirgemeyen, küçük parçalardan büyük sonuçlara ulaşmama katkı sağlayan danışmanım, saygıdeğer hocam Doç. Dr. Kemal Dil'e çok teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitimim sırasında gerek bilgi gerek destek açısından samimiyetini her daim hissettiğim Doç. Dr. Şahin Doğan ve Dr. Öğr. Üyesi Hakkı Kalaycı'ya teşekkür ederim. Lisans eğitimim sırasında emek ve adalet anlayışı ile hayata bakışımı değiştiren, bana her daim ışık olan sevgili hocam Doç. Dr. Özlem Altunsu Sönmez'e teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmalarımı ve eğitim hayatımı her anlamda destekleyen canım babam Erol İleri'ye, sevgili annem Gülcihan İleri'ye, canım ağabeyim Erdinç İleri'ye ve dostluk kavramının içini her anlamda dolduran, bu süreçte de yalnız bırakmayıp yoldaş olan Tuğba Sütlü'ye çok teşekkür ederim. Son olarak araştırmama kayıtsız kalmayıp, düşüncelerini benimle paylaşan ve sorularımı içtenlikle yanıtlayan katılımcılara çok teşekkür ederim.

Zorlukların hâkim olduğu bir çağda, tüm yerinden ayrılmak zorunda bırakılanlar için…

04/08/2020

Ebru İLERİ

ÖZET

Tezin Başlığı : Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Toplumsal Yaşam Alanındaki Pratiklerini Çokkültürlülük Bağlamında Sorunsallaştırmak: Bolu İli Örneği
Tezin Yazarı : Ebru İleri
Danışman : Doç. Dr. Kemal Dil
Anabilim Dalı : Sosyoloji
Tezin Türü : Yüksek Lisans
Kabul Tarihi:04/08/2020

Eskimeyen bir olgu olarak göç olgusu, şimdilerde yurtlarından edilen milyonlarca insanın sığınacak bir liman arayışını konu edinmektedir. Bu bağlamda Suriye'deki iç çatışmalar yüzünden kendisine sığınan Suriyeli göçmenlere ev sahipliği yapan Türkiye, 3.588.054 Suriyeli göçmen için hem güvenli bir liman olurken hem de kaldıkları süre içinde sıkıntı yaşamamaları için çeşitli alanlarda hizmetler sunmaktadır. Bu tez çalışması Suriyeli göçmenlerin toplumsal alandaki pratiklerini çokkültürlülük bağlamında sorunsallaştırmaya yöneliktir. Bu doğrultuda 2019 yılında Bolu'da yaşayan 20 katılımcıya yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanarak veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler göçmenlik ve çokkültürlülük kuramsal yaklaşımları etrafında sorunsallaştırılmaya çalışılmıştır. Özellikle Suriyeli göçmenlerin sorun yaşayabileceği kültürel perspektif içerisinde çalışma hayatı, barınma, eğitim, dil, iletişim, kültürel uyum, sağlık gibi alanlardaki deneyimlerinin Türkiye'deki yansımaları örneklem çerçevesinde çokkültürlülük kuramı bağlamında değerlendirilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda Suriyeli göçmenlerin bu alanlarda sorunlar yaşadığı ve ev sahibi ülkenin vatandaşları ile uyum sağlama durumlarının istenilen düzeyde olmadığı ve kendi geleceklerine yönelik kaygılar taşıdıkları araştırma bulgularına yansımıştır.

Anahtar Kelimeler: Çokkültürlülük, Göç, Suriyeli Göçmen, Uyum

ABSTRACT

Thesis Title : Problematizing the Practices of Syrian immigrants in the Social Life of Turkey in the Context of Multiculturalism: Example of Bolu Province
Author : Ebru İleri
Supervisor : Doç. Dr. Kemal Dil
Department : Sociology
Thesis Type : Master's Thesis
Date : 04/08/2020

Phenomenon of migration as an age-old phenomenon is now a subject of millions of displaced people seeking refuge. Turkey which is home to Syrian migrants who have sought refuge because of the internal conflict in Syria and Turkey provides services in various areas for 3. 588. 054 Syrian migrants both while being a safe port and not to suffer hardship during their stay. This thesis is aimed at problematizing the practices of Syrian immigrants in the social sphere in the context of multiculturalism. Accordingly, data was obtained by applying a semi-structured interview form to 20 participants living in Bolu in 2019. The data obtained were tried to be problematized around the theoretical approaches of immigration and multiculturalism. In the context of multiculturalism theory in the context of the sample, it has been tried to evaluate the reflections of Syrian immigrants experiences in areas such as working life, housing, education, language, communication, cultural harmony and health in the cultural perspective where they may have problems. As a result of the research, it was reflected in there search findings that Syrian migrants experienced problems in these areas and that their situation of harmony with the citizens of the host country was not at the desired level, and that they had concerns about their future.

Keywords: Multiculturalism, Migration, Syrian immigration, Adaptation.

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AÇSHB	Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
Çev.	Çeviren
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GEM	Geçici Eğitim Merkezleri
HBOGM	Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü
HEM	Halk Eğitim Merkezleri
HUGO	Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi
IŞİD	Irak Şam İslam Devleti
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
s.	Sayfa
ss.	Sayfa Sayısı
SUT	Sağlık Uygulama Tebliği
SUY	Sosyal Uyum Yardım Programı
ŞEY	Şartlı Eğitim Yardımı
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund
vb.	Ve benzerleri
vd.	Ve diğerleri
Yaz.	Yazar
WFP	United Nations World Food Programme

TABLO LİSTESİ

Tablo No **Sayfa**

Tablo1: Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı ...……11

Tablo 2: Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyruk Dağılımı.....…...12

Tablo 3: Görüşülen Suriyeli Göçmenlerin Demografik Özellikleri…….....57

Tablo 4:Göç Eden Suriyelilerin Dünya Genelinde Yoğun Olarak Bulundukları Ülkeler……..…....….....61

Tablo 5:Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler…….....….62

Tablo 6: Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler….....63

Tablo 7: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı …….....64

Tablo 8: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı ……..……..…….....65

1. GİRİŞ

Günümüzde geçmişte olan pek çok şeyin değiştiği, gerek ekonomik, teknolojik gerekse toplumsal ve siyasal açıdan sürekli yeniliği niteleyen birtakım adımların atıldığını görmekteyiz. Yeni ile eskinin ayrılmasına yol açan vurgularla hayat ve hayata bakış biçimleri de değişmeye başlamıştır. Ancak bir şeylerin bitip başka bir şeylerin yerine geçmesine rağmen göç olgusunun asla eskimediğini, eskiden beri var olan bu olgunun çeşitli nedenlerle devam ederken de hızlanıp yoğunlaşarak 'uluslararası göç' dediğimiz bir döneme tekabül ettiğini söylemek gerekmektedir. Tarihin her döneminde görülen göç hareketlerinin ulus-devletlerin çıkarlarına dayalı kapitalist ve emperyalist düzenden ayrı yorumlanamayacağı aşikârdır. İnsanların yaşadıkları ülkelerde yaşanan çıkar çatışmaları nedeniyle zorunlu yollarla hiç bilmedikleri bir boşluğa doğru itilerek göçmen konumunda, yersiz-yurtsuz bırakılmaları her geçen gün bu insanların arasına yenilerinin katılmasına yol açmaktadır (Erbaş, 2019,s. 262). Son yıllarda özellikle Ortadoğu'da dengelerin değişmesiyle meydana gelen göçlerin çaresizlik içerisinde, canını kurtarmak pahasına evini terk edenler tarafından yapıldığını ve yerinden ayrılan bu insanların doğdukları coğrafyadaki tüm birikimlerini, tüm kültürel alt yapılarını da geride bıraktıklarını bilmekteyiz. Bu nedenle insanın kültürel bir varlık olmasından yola çıkılarak göç ve çokkültürlülük ilişkisi birbiriyle ilişkili ve çözümlenmesi gereken bir düzlemdedir. Göçün sürekliliği ve sosyolojik bir olgu olması nedeniyle pek çok araştırmacı göçün anlamı ve toplumsallığına ilişkin yorumlarda bulunarak çeşitli kuramlarla bu alanda katkı sağlamıştır. Çalışmada göç ve çokkültürlülük temaları üzerinden göçmenlerin elde ettikleri fırsatlar, imkanlar ve karşılaştıkları sıkıntılar anlaşılmaya çalışılmış olup bu alanlarda var olan literatür, araştırmanın şekillenmesine temel oluşturmuştur.

Göç Terimleri Sözlüğü (2009, s. 22) göçü "uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri" olarak nitelendirilmiştir.

Yalçın (2004,s. 13) göç tanımlamasında ekonomik, siyasi ya da kişisel sebeplerle kısa ya da uzun dönemli olarak yapılan, farklı coğrafyada bulunma, toplumsal ve kültürel düzlemin değişmesi vurgulanmaktadır.

Tekeli (2010,s. 18) ise göçü tanımlarken özellikle son süreçte dünyayı değiştiren teknolojik gelişmeler nedeniyle çevresel faktörlerin değiştiğini ve toplumsal alanda hareketlilik yaşanarak göçün meydana geldiğini belirtir.

Castles ve Miller (2008,s. 5) son yüzyıl içerisindeki savaş dönemlerinden sonra küreselleşme süreçleri ile göçün uluslararası bir alana hitap ettiğini belirtmiş, ‘‘göçler çağı’’ olarak adlandırdıkları sürecin etkilerinin eskiye göre daha yoğun hissedildiği belirtilmiştir. Literatürde göçe yönelik yapılan çalışmalar göçün toplumsal alanda ekonomik, siyasi, kültürel bağlamlardan etkilenerek şekillenmesi hususunda büyük katkı sağlamaktadır.

Çağlayan (2006, s. 68) Ravenstein’in göç kuramına atfen, göçün genel kanunlarını bulma ve kendinden sonraki araştırmacılara öncülük etmesi neticesinde yedi madde ile göçe dair açıklamalar yaptığını belirtmiş, bu maddeler içerisinde göçün yapılmasında uzak ya da yakın yerlere yerleşmenin kişilerin hayatında değişiklik oluşturduğu ve yerleştikleri konumun da bundan etkilendiği ifade edilmiştir.

Yalçın (2004, s. 31) İtme-çekme Kuramının göçe dair temellendirmesini dört faktör üzerinden yaptığını belirtir. Bunlar gidilmek istenen yerle ilgili faktörler, aradaki engeller ve bireysel faktörlerdir. Böylece göç ederken itici ve çekici durumların ortaya çıktığı ifade edilir.

Özcan (2017, s. 193) Peterson’a yaptığı atfında bireysel ve toplumsal faktörleri göçün temeline oturtulduğunu ve dış göçe dair bir temelde dört ayrı açıdan göçleri ilkel, zorlama, serbest ve kitlesel göç olarak ele alındığını belirtmiştir.

Adıgüzel (2019, s. 30), ekonomik kuram içerisinde yer alan Neo-Klasik Ekonomi Kuramına atfen makro ve mikro boyutta ele alındığını, makro açıdan coğrafi alanda

sermaye ve emeğin eşit olarak paylaşılmadığı, mikro açıdan ise göçün sebebin kişiye bağlandığını ifade eder.

Yeni Ekonomi Kuramı ise göçü belirleyen durumun birey değil aile ile şekillendiğini vurgular (Stark, 1985, Aktaran: Güllüpınar, 2012, s. 62-63).

İnce (2019, s. 2595-2596), Piore'ye yaptığı atfında İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramının, göçü, modern sanayi toplumlarındaki hareketlilikler olarak ortaya koyduğunu söyler. Birinci ve ikinci işgücü piyasası olarak ikili bir durum söz konusudur. Ayrıca birinci iş gücü piyasasında halkın, ikinci işgücü piyasasında göçmenlerin yer aldığı belirtilir.

Çağlayan (2006, s. 78-79) Merkez-Çevre Kuramının gelişimine katkı yapan Wallerstein, Amin, Frank gibi isimlere atfen kuram içerisinde dünyanın ikiye ayrılması ile birisine 'merkez' diğer parçaya ise 'çevre' denildiği ekonomik bağlantılarla birbirine bağlanmış kapitalist bir zihniyetten söz edildiğini ve aralarında bağlılık olduğunu belirtir.

Çağlayan (2006, s. 82) Mabogunje' ye yaptığı atfında Göç Sistemleri Kuramının, iki veya daha fazla ülkenin karşılıklı göçmen değişimleri sonucunda, ekonomi ve siyasi düzlemde oluşturdukları bir çerçeveyi ifade ettiğini belirtir.

A. Kaya (2017, s. 51-52), Ağ teorisinin göç süreci ve göçmenliği bakışı ile diğer kuramlardan ayrıştığını belirtir. Böyle ağ teorisi göçün sebepleri açısından çevresel şartların etkisine de önem vermektedir. Ekonomik ya da siyasi düzlemin haricinde toplumsal değerler ve ilişkilerin göçün yaşanmasında başlıca etken olduğu, kurulan ağlar üzerinden akrabalık vasıtası ile göçlerin yapıldığını ifade etmektedir. Alınan desteklerle sürecin daha olumlu atlatıldığı ve gelinen bölgede uyum sağlandığı ifade edilebilir. Ancak grup içine kapanmalar da olabileceği de belirtilir. Adıgüzel (2019, s. 33) akrabalık vasıtasıyla yapılan göçlerin yaygınlaşması ile uluslararası göç alanına dönüşen bir alandan söz edilebileceğini ifade eder. Ağ teorisi, göç eden göçmenlerin geldikleri ülkeye adım attıkları andan itibaren onların destek mekanizmalarını daha etken kullanabileceklerini vurgulamaktadır. Çalışmada ağlar

ile Türkiye'ye gelen göçmenlerin varlığına rastlanmış ve çalışmanın şekillenmesinde Ağ teorisi irdelenmiştir.

Yapılan göçler ile kendi kültürel alanını, yeni bir çevrede yaşatmaya çalışan nice göçmene rastlanmaktadır. Göçmenlerin elde ettikleri fırsat, imkân ve karşılaştıkları sıkıntıların ortaya konulmaya çalışıldığı araştırmada kültürden yola çıkarak çokkültürlülük kavramı Kymlicka, Doytcheva, Parekh, Taylor gibi araştırmacıların literatüre yaptıkları katkılar ile temellendirilmeye çalışılmıştır.

Kültür denilen eşsiz değerler kümesi; yeni doğmuş bir bebeğin gözlerini açması gibi, hayata geldiği dünyayı anlamaya çalışmasına benzer. Nasıl ki bir bebeğin gelişim sürecinde annesi ile kurduğu o çok farklı etkileşimler sayesinde kendisini ve çevresindekileri somut bir dengeye oturtmaya çalışması daha kolay oluyor ise insanların geçmişten günümüze varoluşları, yaşantıları, her türlü yaptıkları ve bıraktıkları izler bizim için bir kültürel birikimi meydana getirmektedir. Yaşadığımız çağda ve değişen koşullarda her ne kadar farklılıkların kıskacında olsak dahi en başta o ilk gözlerin açıldığı coğrafyanın kokusu ile harmanlanarak toplumsal hayatta kendimiz için bir yer edinmeye çalışırız. Kimileri için bu yer edinme hususu çok zor gerçekleştirilmiş olmasa da yer edin(e)memişler için bu sürecin ilerlemesi daha zor olmaktadır.

Kültürün üzerinde hem fikir olunmuş bir tanımı yoktur. Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre kültür ''tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin.'' olarak tanımlanmıştır. https://sozluk.gov.tr/adresinden erişilmiştir (Erişim Tarihi: 14.12.2019).

Alver (2007, s. 129) kültürün, hayata karşı bir bakış ve tavır olduğunu belirtir bu şekilde de insanın kendi anlam dünyasını biçimlendirebildiğini ifade eder.

Oğuz (2011, s. 130) T.S. Eliot' un kültür tanımlamasına olan atfında birey ve toplum ilişkisine toplum temelinde yaklaştığını, bireye nazaran toplumu öncelediği ve toplumun bireyin kültürüne etki ettiğini belirtir.

Marx'a göre ise kültür başlangıçta temel alınan bir durum değildir, doğa ve insan temelinde şekillenir (Güvenç, 2002, s. 96).

Kültürün geniş bir alanı ifade etmesi konusunda Kymlicka (2015, s. 41-45) kültürel çeşitliliği iki kaynak açısından değerlendirir. Bunlardan birincisini devletler içinde ulusların bir arada yaşaması, diğer bir kaynağı ise göç olarak ifade eder. Kültürün çeşitliliğinden yola çıkılarak birbirinden ayrı din, dil, ırk ya da paylaşımları olan toplulukların bir arada bulunmasını ifade eden çokkültürlülük kavramı çok sonraları ortaya atılmış bir söylem olarak araştırmacılar tarafından ele alınmıştır.

Doytcheva (2016, s.15) çokkültürlülük kavramının henüz yeni bir söylem olduğunu ifade eder. İlk olarak kavramın kültürel çeşitlilik ile benzer olarak anlaşıldığı, ikinci olarak toplumsal alana hitap eden bir yönünün anlaşıldığını, üçüncü olarak ise siyasi bir alana da tekabül ettiğini belirtmiştir.

Doytcheva eşitlik ve adalet açısından liberal ve cemaatçiler arasında tartışmalara da sebep olan kavrama, Rawls'ın Adalet Teorisi üzerinden yaklaştığını, böyle bir açıdan bakıldığında ise Rawls'a göre devletin tarafsızlığını ve eşit dağıtım ilkesini savunduğunu belirtir (Rawls, 1971, Aktaran: Doytcheva, 2016, s. 45).

Taylor (2018, s. 46) cemaatçi perspektiften yaklaşarak çokkültürlülük kavramını tanınma üzerinden değerlendirmektedir. Taylor'a göre eski zamanlarda kimlik kavramına gerek yok iken zamanla tanınmanın önemi artmıştır. Bu nedenle toplum içinde zorunlu olarak öne sürülen kimlikler nedeniyle yanlış tanınmanın o gruba ait zedeleyici rolünün olduğundan bahseder.

Çokkültürlülüğe farklılıklar temelinde yaklaşan Parekh (2002, s. 215) kendimiz dışındaki kültürel çeşitliliğe hoşgörü temelinden yaklaşıldığında hem eşitliğin

sağlanabileceği hem de beraber atılan adımların daha sağlam bağlara dönüşebileceğinden söz eder.

Liberal açıdan çokkültürlülük söylemini değerlendiren Kymlicka (2015, s. 15-17) ise geçmişteki asimilasyon gibi uygulamalardan vazgeçilmesi ve kültürel çeşitliliklerin bireysel özerklik elde etmesi yolunda ortak bir paydada buluşulması gerekliliğini savunmuştur.

Farklı kültürlerin bir arada yaşaması bağlamında kullandığımız çokkültürlülük kavramı günümüzde Kanada, Avustralya, ABD gibi devletlerin uygulamalarında sıkça bahsedilmektedir. Ancak Moodod (2014, s. 18) dünyada çok daha önceki yıllarda çokkültürlü bir topluma Osmanlı Devleti'ni örnek olarak göstermiştir, Ona göre bu toplumda dini alanda hoşgörü ve uyum sağlama seviyelerinin yakın zamanlarda Batılı devletlerde görülen hoşgörü ve uyum seviyelerinden daha yüksektir. Bu durumda göçler kadar kültürlere olan saygının varlığı da yeni bir durum değildir ve çeşitli sebeplerle yapılan göçler sonucu gelen insanların geliştirdikleri değer yargıları ve her kültürün kendine özgü yanlarının kabul edilmesi gerekmektedir.

Türkiye daha önceki göç süreçlerinde olduğu gibi, 2011 yılında Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle insanların zorunlu olarak göç ettikleri süreçte de Suriye vatandaşlarının Türkiye'ye sığınma taleplerine karşı çıkmamış kabul etmiştir. Transit bir ülke konumunda yer almasından dolayı her geçen gün artan göç dalgaları nedeniyle Suriyeli göçmenlere ev sahipliği yapmaktadır. Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de bulundukları süreçte eğitim, sağlık, barınma, ekonomi gibi alanlarda mağdur olmaması için 2014 yılında çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği ile 'geçici koruma' altına alınmıştır. Bir kısmı geçici barınma merkezlerinde büyük bir çoğunluğu ise şehirlerde yaşamlarına devam etmektedir. Türkiye'nin geçen 8 yıllık süreçte kendi imkânları ile göçmenlere ev sahipliği yaptığı bu dönemde Suriyeli göçmenler ve Türkiye'de yaşayan vatandaşlar arasında kültürel birikimlerin buluştuğu bir alan tesis edilmeye çalışılmıştır. Suriyeli göçmenlerin toplumsal alandaki deneyimleri sırasında ise bir takım güçlükler yaşadığı gözlenmektedir. Bir tarafta kendi kültürel eylemleri diğer tarafta alışmaya çalıştıkları yeni koşulların

süzgecinde pratikler yapan göçmenlerin toplumsal yaşantıdaki konumları ve çeşitli deneyimleri, Kymlicka'nın çokkültürlülük modelinde de bahsettiği bir takım sınırlılıklar dâhilinde ancak dayatmalar olmayacak şekilde sorunsallaştırılmaya çalışılmıştır.

Araştırma beş ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde "Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Toplumsal Yaşam Alanındaki Pratiklerini Çokkültürlülük Bağlamında Sorunsallaştırmak: Bolu İli Örneği'' ifadesiyle belirtilen ana başlığının alt bölümleri ortaya konulmuştur.

Araştırmanın ikinci bölümünde göçün anlamları ve sürekliliği irdelenerek, göçmenlere yönelik politikalardan bahsedilmiş ve ev sahibi ülkedeki göçmenlere yönelik kuramsal yaklaşımlar irdelenmiştir.

Araştırmanın üçüncü bölümünde çokkültürlülük olgusu üzerine tanımlamalar yapılarak, çokkültürlülüğün ortaya çıkışı irdelenmiştir. Araştırmacılar tarafından yapılan çokkültürlülük tartışmaları bölümlere ayrılmış ve Kymlicka'nın çokkültürlülük modeli üzerinden göçmenlik kavramı sorgulanmıştır.

Dördüncü olarak yöntem bölümünde araştırmanın konusu, amaç, önem, ana ve alt problemler, çalışmanın zorlukları ve veri toplama yönteminden bahsedilmektedir.

Araştırmanın beşinci bölümünde bulgular ve tartışma başlığı altında Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye geliş durumları değerlendirilmiş, Bolu ilinin göçmenler için yaşam alanı oluşturmadaki etkileri gözden geçirilerek, Suriyeli göçmenlerin elde ettikleri fırsatlar, imkânlar ve karşılaştıkları problem alanlarından bahsedilmiştir. Görüşmeye katılan 20 katılımcı aracılığıyla elde edilen sosyo-demografik veriler ile görüşme sırasında elde edilen veriler nitel yöntem kapsamında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

2. GÖÇ OLGUSU VE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Bu bölümde göçün anlamı, göçün uluslararasılaşması, göç çeşitleri, zorunluluk ve gönüllülük kapsamında göçmenliğe bakış, geçici koruma kapsamları, göçmen politikaları ve göçmenleri anlamaya yönelik kuramsal yaklaşımlar ele alınmıştır.

2.1.GÖÇÜN ANLAMI VE ULUSLARARASI ALANDA GÖÇ

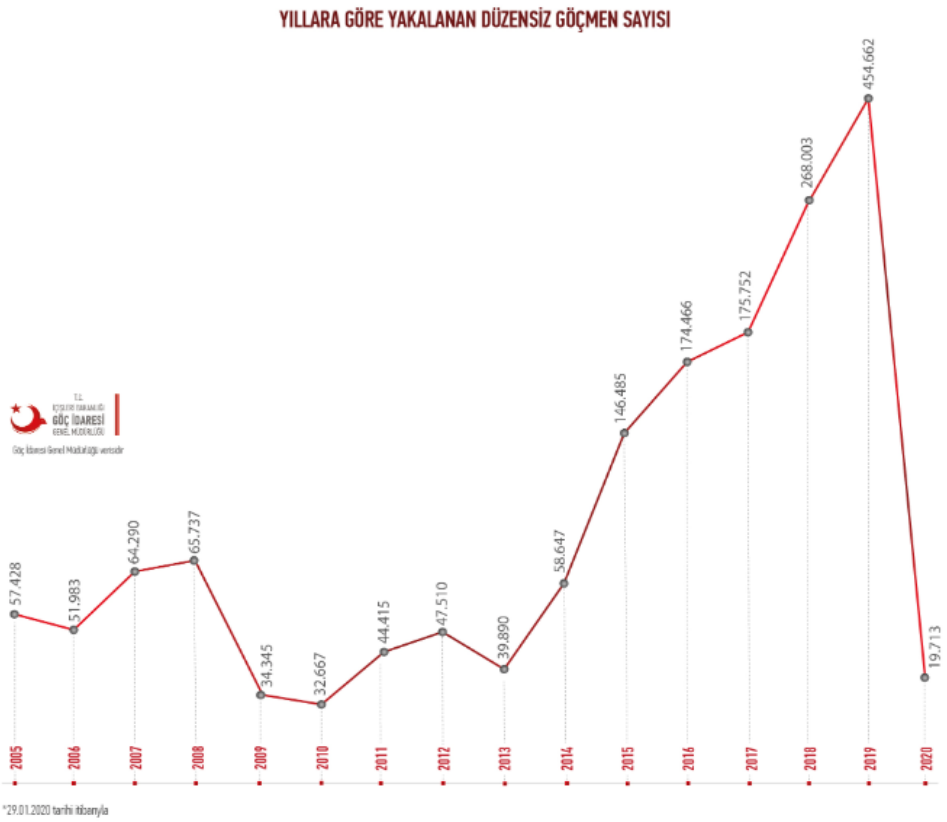
Özelde bireyi genelde ise toplumları ve toplumsal yapıları etkileyen göç olgusu son yüzyıllarda yaşanan gelişmelerle beraber farkındalıkların artığı bir alan haline gelmiştir. Geçmişten günümüze yaşanan süreçlerde varlığını devam ettirerek, gerek insan ilişkilerini şekillendirmiş gerek ise kurumların değişip dönüşmesinde büyük rol oynamıştır. Göç olgusuna ilişkin pek çok tanım yapılmıştır. Türk Dil Kurumu göçe dair ilk tanımda ‘‘ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret ’’ anlamı kullanılmıştır. İkinci bir ifade de ise ‘‘evden eve taşınma, nakil’’ sözcükleri yer almaktadır https://sozluk.gov.tr/adresinden erişilmiştir (Erişim Tarihi: 14.10.2019). Göç Terimleri Sözlüğü (2009, s. 22) “uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri” ifadesi göç olarak tanımlanmıştır. Yer değiştirenler ise mülteciler, yerinden edilmiş kişiler ve ekonomik göçmenler olarak ifade edilmiştir. Yalçın (2004, s. 13) tarafından yapılan göç tanımında, kişisel, ekonomik ya da siyasi nedenler ile bir bölgeden başka bir bölgeye kısa ya da uzun süreli, geçici ya da kalıcı şekilde yapılan hem coğrafi hem de toplumsal ve kültürel düzlemde yer değiştirme hareketi olarak ifade edilmiştir Ona göre bu yer değiştirme hareketleri yalnızca bulunulan konumların farklılaşması olarak düşünülmemelidir Adıgüzel (2019, s. 3). göre göçlerle beraber mekânsal anlamın da ötesinde yeni hayatlar meydana geldiğini ifade eder. Dolayısıyla gidilen yere birkaç parça eşya ile geride bıraktıkları yaşamlar, geleceğe yönelik beklentiler, umutlar da ardı sıra götürülmekte olduğu ifade etmektedir. Tekeli (2010, s. 18) göçe yönelik tanımlamasında; üretim, ulaştırma ve haberleşme gibi teknolojilerin dış ilişkileri değiştirdiği ve mekânda da değişime yönelik baskı uyguladığından söz etmektedir. Yani onun için mekânsal anlamdaki

değişiklikler göç edecek kişiler için önem arz etmektedir. Bu anlamda göç hem bireyler için fırsatları artırmakta hem de mesleki ve toplumsal hareketliliğe yol açmaktadır. Castles ve Miller (2008, s. 5) ise Soğuk Savaş sonrası dönemde dünyada dengelerin değiştiği ve küreselleşme ile alakalı büyük çaplı dönüşümler olduğunu söyleyerek toplumsal alandaki dönüşümlerde uluslararası göç oluşumunun etkisinden söz etmiştir. Bu durumda geçmişteki insan hareketliliklerine göre yakın zamanda yapılan göçlerin küresel, ekonomik ve siyasi alandaki sonuçları daha belirgindir. Bu kapsamda Castles ve Miller ‘‘göçler çağı’’ olarak adlandırdıkları içinde yer aldığımız çağda, göç süreçlerinin hükümetlerin bu hareketlilikleri kontrol etme isteğine karşı dirençli olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla bu düşünürlere göre hem devletler hem de insanlar bu dönüşümlerden etkilenmektedir. Dolayısıyla dünyada devlet ikiliklerinden kaynaklı savaşlar nedeniyle insanların yaşadıkları yerlerden edilmesi ve yakın zamanda Cenevre Sözleşmesi ile evrensel olarak göç etme süreçleri ve göç eden bireyler için tanınan imkân ve tanımlamalar göçmenlik konusunu uluslararası bağlamda ele almayı elverişli hale getirmiştir. Bu doğrultuda Adıgüzel (2019, s. 3) uluslararası göçü, temelli ya da belirli zaman dilimlerinde kendi ülkelerinden ayrılan insanların bir başka ülkeye kalıcı ya da geçici olarak gitmesi olarak ifade etmiştir. Castles ve Miller (2008, s. 12-14) toplumsal alanda ekonomik ya da siyasi düzeydeki karışıklarla beraber yeni göç akımlarının ortaya çıktığını ve göç süreçlerinin farklı formlarda devam ettiğini belirtmektedir. Göçlerin devam etmesine yönelik olarak beş temel eğilimden söz edilmektedir. Bunlar; göçün küreselleşmesi, göçün hızlanması, göçün farklılaşması, göçün kadınsallaşması ve göçün siyasallaşmasıdır. Bu düşünürler, göçün küreselleşmesi bağlamında geçmişe oranla ülkelerdeki göç hareketliliğinin daha fazla olduğu ifade etmektedir. Bu süreç göç etme durumunda hızlanmaya yol açmaktadır. Bu durumda devlet yönetimleri tarafından uluslararası göçü önleme ya da azaltma konusunda düzenlemeler yapılabileceğinden söz edilmektedir. Onlara göre göç hareketliliğindeki hızlanmalarla beraber göç eden insanların tek nedene bağlı göç etme durumları farklılaşmıştır. Ayrıca bu düşünürlere göre burada kadınların da göç etmedeki görünürlüğü artmış özellikle aile özelindeki yerlerinin yerine emek göçü ya da mültecilik gibi konumlarda erkeklerle beraber yer almaya başlamışlardır. Son olarak ise uluslararası göçe yönelik olarak devletlerin ulusal güvenlik kapsamında yaptıkları politikaların da artma eğilimi göstermeye

başladığı ifade edilmiştir Değişen süreçlerle birlikte uluslararası göçün içinde barındırdığı unsurlar bu başlık içerisinde irdelenmiştir.

Göç literatüründe üzerinde durulan konulardan bir tanesi düzenli göç ve düzensiz göç konusudur. Göç Terimleri Sözlüğü (2009, s. 26) düzenli göçü, ‘‘tanınan, izin verilen yasal kanallar kullanılarak gerçekleşen göç’’ şeklinde tanımlarken düzensiz göç ‘‘gönderen, transit ve kabul eden ülkelerin düzenleyici normlarının dışında gerçekleşen hareketlilikler’’ olarak ifade edilmiştir. Düzensiz göç konusunda geneli kapsayacak bir tanımın olmadığı vurgulanmıştır. Ayrıca düzensiz göç tabiri yerine ‘‘yasa dışı göç’’ teriminin kullanılarak göçmen kaçakçılığı ya da insan ticareti ile kısıtlanmaya çalışılan eğilimlerin olduğu ancak bu tarz bir kısıtlamanın pek de doğru olmadığı şeklinde bir durum hâkimdir. Adıgüzel (2019, s. 4) düzenli göçün yasalar dâhilinde vatandaşı olunan ülkeye giren insanların giriş-çıkış ve kalış durumlarını ifade ettiğini belirtir. Düzensiz göçün ise yasa dışı yollarla vatandaşı olunmayan bir ülkeye giriş yapmak, kalmak ve daha sonra da çıkış yapmak olduğunu söyler. Belirli belgeler ile kayıt altına alınma durumunu ifade eden düzenli göç, hem ülkelerin hem de ülke içindeki vatandaşların güvenliğini tehdit eden bir durum içermezken düzensiz göç bir tehdit unsuru barındırır. Atasü Topçuoğlu (2016, s. 9) çeşitli belge ve kayıtların yapılamaması durumunda ülkeye giriş-çıkış yapan göçmenlerin bulundukları ülkede bilinirliğinin azalacağını ifade eder. Bu durumda düzensiz göçlerin önüne geçebilmek için devletler tarafından birtakım önlemler alınması zorunlu hale gelmektedir.

Tablo: 1 Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

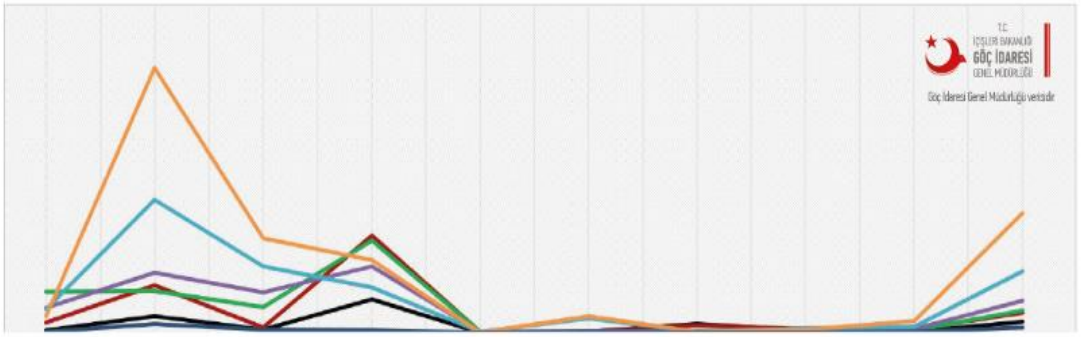

Kaynak: https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler adresinden erişilmiştir (Erişim Tarihi:25.01.2020).

Tablo 1'de görüldüğü üzere yıllara göre yakalanan düzensiz göçmen sayısında 2014-2019 yılları arasında ciddi bir artış gözlenmiştir. 2019 yılında 454. 662 kişinin yasa dışı yollarla ülkeye giriş-çıkış yaptıkları görülmektedir. Ayrıca 2020 yılında henüz bir aylık bir süreçte yaklaşık 20 bin kişinin usulsüz olarak ülke sınırları içerisinde bulunduğu tespit edilmiştir https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-duzensiz-gocle-mucadelesi adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi: 25.01.2020). Suriye'deki karışıklıkların artışına bağlı olarak düzensiz göçün arttığı görülmektedir. Ancak başka ülkelerden gelip Avrupa'ya geçmeye çalışanların varlığı da unutulmamalıdır. Düzensiz göçlerle gelen göçmenlerin ekonomik, siyasi, toplumsal ve kültürel bağlamda Türkiye'yi etkileyebilecekleri düşünüldüğünde bu konuda ciddi adımların atılması gereklidir.

Tablo 2: Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyruk Dağılımı

YILLARA GÖRE YAKALANAN DÜZENSİZ GÖÇMENLERİN UYRUK DAĞILIMI

	IRAK	AFGANİSTAN	PAKİSTAN	SURİYE	MOLDOVA	FİLİSTİN	MYANMAR	GÜRCİSTAN	İRAN	DİĞER
2014	1.728	12.248	2.350	24.984	101	508	6.425	1.519	626	8.158
2015	7.247	35.921	3.792	73.422	261	615	5.464	2.857	1.978	14.928
2016	30.947	31.360	19.317	69.755	256	365	1.169	2.679	1.817	16.801
2017	18.488	45.259	30.337	50.217	308	832	374	2.954	2.707	24.276
2018	17.629	100.841	50.438	34.053	269	10.545	378	3.153	4.066	46.631
2019	12.097	201.437	71.645	55.236	204	12.210	296	2.171	8.753	90.613

Kaynak: https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi:27.01.2020).

Tablo 2'ye göre düzensiz göçmenlerin uyruklarına yönelik olarak 2014- 2016 yılları arasında yakalanan Suriye'den gelen göçmenlerin diğerlerine nazaran 69. 755 kişi ile çoğunluğu oluşturduğu görülür. 2017 yılından itibaren ise özellikle Afganistan, Pakistan ve diğer uyrukların Suriye'den gelen göçmen sayısına oranla daha fazla arttığı görülmektedir. 2019 yılında Afganistan uyruklu 100.841 kişinin yakalanması ciddi bir orandır https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-duzensiz-gocle-mucadelesi adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi: 25.01.2020). Dolayısıyla düzensiz göçler sadece uyruk anlamında Suriye'den gelenleri kapsamamaktadır. Yasal işlem olmadan ülkeye giriş yapmak isteyen ya da Türkiye üzerinden başka ülkelere geçiş yapmaya çalışan göçmenlerin kontrolünün yeterince sağlanması gerekmektedir.

Göç konusunda üzerinde durulan konulardan bir diğeri uluslararası göçtür. Uluslararası göçlerle bireylerin bir ülkeden diğer bir ülkeye geçişi sağlanmaktadır. Adıgüzel (2019: 8) burada göçmenlerin düzenli ya da düzensiz olarak çıktıkları ülkenin kaynak ülke olduğunu belirtir. Göçmenlerin gitmeyi arzuladıkları yer ise

hedef ülke olarak belirtilir. Gitmek istedikleri ülkeye gidişlerinde ya da dönüş süreçlerinde bulunulan ve kalınan ülke ise geçiş (transit) ülkesi olarak adlandırılır. Bu şekilde ortaya çıkan transit göç olgusu önemli hale gelerek düzensiz göçün bir alt dalı olarak kullanılmaktadır. Atasü Topçuoğlu (2016: 4) ülkelerin konumlarından kaynaklı olarak Avrupa Birliği'ne komşu ülkelerden gelen ve istenilmeyen göçmenler için 1990'lı yıllarda transit göç teriminin kullanılmaya başlandığını ifade eder. Türkiye'nin coğrafi konumunun Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları açısından ortak bir toplanma vazifesi görmesi, transit bir konuma elverişliliği ile düzensiz göçlerin yapılmasına olanak sağlamaktadır. Bulunduğu bölgede gücünü artırması sebebiyle de sadece transit göç güzergâhı olarak kullanılmayıp bir hedef ülke haline gelmesi söz konusudur. Nitekim Suriye'den gelen göçmenlerin kendilerine sığınacak yer arayışlarında Türkiye bir hedef ülkedir. Daha önceki süreçlerde de Türkiye ülkelerinden ayrılan sığınmacılara kendi içerisinde sığınma imkânı tanımıştır. Ortadoğu ya da Balkanlarda yaşanan olaylar nezdinde ya da yakın zamandaki küreselleşme süreçleri ile göçler artmış ve Türkiye bundan etkilenmiştir. Bu etkilenme sebebiyle düzensiz göçlere yönelik olarak çeşitli stratejiler ve diğer ülkelerle beraber uluslararası düzeyde işbirlikleri sağlanmaya çalışılmaktadır https://www.goc.gov.tr/kitlesel-akinlaradresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi: 03.11.2019). Tepealtı (2019, s. 132) hem göç güzergâhlarının kavşak noktasında yer alması hem de bulunduğu bölgedeki sorunların artması ile Türkiye'nin sınırlarına giren kişi sayısının artmakta olduğunu belirtir. Burada Türkiye'nin kara ve deniz sınırının uzunluğu nedeniyle de göç yönetimini zorlaştıran etmenlerin söz konusu olduğunu da belirtmiştir. Castles ve Miller (2008, s. 29) uluslararası göçü, kişinin konumunu daha iyi hale getirmek için bir yerden başka yere göç etmesi ve sahip olduğu köklerinin değişmesi şeklindeki basitlik içerisinde algılamanın hatalı olduğunu dile getirir. Bu düşünürlere göre bu kapsamda göç ve yerleşme kısa bir süreçte gerçekleşmemekle birlikte göç alan ve göç veren ülkeyi de etkileyerek toplumsal değişme bakımından tüm topluma etki etmektedir.

Göç literatüründe üzerinde durulan konulardan bir diğeri gönüllü göç ve zorunlu göç kavramlarıdır. Kişinin göç etmesini etkileyen durumlar vardır ve bunlar bazen gönüllü bazen de zorunlu olarak gerçekleşmektedir. Bu gönüllülük ve zorunluluklar göçmen, sığınmacı ya da mülteci kavramları ile ilişkili farklılıkları ortaya

çıkarmaktadır. Göçmenliğe dair evrensel bir tanım bulunmamaktadır. Göç Terimleri Sözlüğü (2009: 37) ‘‘Göçmen terimi genellikle, bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve ‘kişisel uygunluk’ sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar şekilde anlaşılmıştır’’ açıklaması ile göçmenliğe yönelik bir gönüllülük esasından bahsetmektedir. Yani göçmenlik gönüllü olarak gerçekleştirilir. Gerek kişisel gerek ekonomik nedenlerle bulundukları ülkeden ayrılan, yasal veya yasal olmayan yollarla gittikleri ülkede yaşayanların göçmen oldukları ifade edilmektedir (Ziya, 2012). Yasa dışı giriş yapan düzensiz göçmenler, geldikleri ülkenin sağladığı hukuki statülerden faydalanamamaktadır. Özellikle kendi ekonomik şartlarını daha iyi hale getirmek amacıyla başka ülkelere yerleşenler ekonomik göçmenlerdir. Ekonomik göçmen tabiri mültecilikten ayrı tutulmakta olup zorunlu koşullarla ülkelerini bırakıp gelen mültecilerle ekonomik göçmenleri ayrı bölümde ele almak için kullanılmaktadır (Adıgüzel, 2019, s. 5). Bu durumda göçmenliğin gönüllü olarak, mülteciliğin ise zorunlu nedenlerle ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Göçün gönüllü olarak gerçekleşmesi dâhilinde göçmen kavramını kullanmanın uygunluğu desteklenmesine karşılık zorunlu nedenlerle göç eden kişiler için mülteci ya da sığınmacı terimleri kullanılmaktadır. Göç Terimleri Sözlüğü (2009, s. 74) sığınmacı kavramını ‘’zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi‘’ olarak tanımlamıştır. Anlaşıldığı üzere sığınmacı ve mülteci arasındaki ayrım resmiyetteki statüden kaynaklanmaktadır. Adıgüzel (2019, s. 7)öte yandan zorunluluktan kaynaklı göçler içinde ‘vatansızlar’ adlı kişilerin hiçbir devlette vatandaşlık bağının bulunmadığı yabancılar olduğunu ifade eder. Sahip oldukları bir kimlik bulunmadığı için de vatandaşlık haklarının pek çoğundan yararlanamaz ve çeşitli haklara erişmede sıkıntı yaşamaktadırlar. Ülkelerinde yaşanan ve insan hayatına mal olan durumlar nedeniyle oradan ayrılmak zorunda kalanlar için yaşamak; yanlarına hayatta kalan sevdiklerini alarak terk-i diyar etmek, yapıp ettiklerinden geriye hiçbir şeyin kalmaması ve bunun kabullenilmesi ile yeni diyarlarda yeni hayatlar peşinde koşmaktır. İnsanı ortada bırakan bu zorunluluk hissinin, alışkanlıklarını terk edip gitmek durumunda bireylere vaat ettiği öncelikli

şey güvende olma ihtiyacı ile başka hayatlara doğru insanları sürüklemektir. Yapılan göçler doğrultusunda İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde de belirtildiği gibi zulüm karşısında insanların sığınma talep etme haklarının bulunduğuna yönelik olarak, devletlerin vatandaşlarını korumama ya da koruyamama durumları, vatandaşların uluslararası koruma talebinde bulunmalarına sebep olmaktadır. Böylece mülteci ve sığınmacılar için güvenli bir ortamın sağlanması durumu ortaya çıkar. Uluslararası hukukta da çeşitli nedenlerle kendilerine sığınacak yer arayışında olan kişilere devletlerin uluslararası koruma sağlama yükümlülüğü bulunmaktadır (Türkiye Göç Raporu, 2016, s. 69).Uluslararası korumaya yönelik olarak mültecilerin statüsüne ilişkin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni temel alan 1951 Cenevre Sözleşmesi bu bağlamda önemlidir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci tanımı şu şekildedir:

> ''1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her kişi.''(Madde 1 / 2).

Ayrıca Madde 1 'de bahsedilen '1 Ocak 1951' tarihi ile ilgili olarak şu ifadeler yer almıştır:

> Madde 1'deki 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olayları ifadesi ya,
>
> (a) 1 Ocak 1951' den önce Avrupa' da meydana gelen olayları veya,
> (b) 1 Ocak 1951' den önce Avrupa' da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar anlamında anlaşılacak ve her Taraf Devlet bu Sözleşmeyi imzaladığı, tasdik ettiği veya ona katıldığı sırada bu Sözleşmeye göre taahhüt ettiği yükümlülükler bakımından bu ifadenin kapsamını belirten bir beyanda bulunacaktır''
> http://www.danistay.gov.tr/upload/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf(Erişim Tarihi: 03.11.2019).

Türkiye bu sözleşmede yer alan (a) seçeneğindeki "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar" ifadeyi seçerek Avrupa'dan Türkiye'ye gelerek uluslararası koruma talep eden kişileri mülteci olarak kabul etmiştir. Sözleşmede

sığınmacıların hangi durumlarda mültecilikten çıkacakları, hangi sığınmacıların mülteci sayılamayacağı gibi ifadeler de yer almış olup çeşitli hak ve yükümlülükler de belirtilmiştir. Mültecilik tanımında yer alan ’zulüm’ kavramının ırk, din, tabiiyet, belirli bir sosyal gruba bağlı olmak ve siyasetten kaynaklı beş nedeni olduğunu ifade eden Ziya (2012, s. 234), sığınma anlayışının özünde, geçmişte yaşananlar göz önüne alındığında din temelinden kaynaklı bir zulüm olduğunu, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’nin ise din ve inanç ile alakalı zorlamaların yaşandığı İkinci Dünya Savaşı sonundaki süreçte ortaya çıktığını ifade etmiştir. 1951 tarihli Sözleşme belirli sınırlıkları barındırdığı için 1967 yılında imzalanan protokol ile sonraki süreçteki sığınma taleplerinde tarihe dayalı sınırlama kalkmıştır http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1967-New-York-Protokolu-1.pdf adresinden erişilmiştir (Erişim Tarihi: 03.11.2019).

Türkiye, 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Ek Protokol’ü yine coğrafi kısıtlamalar doğrultusunda 1 Temmuz 1968 tarihinde onayladığını belirtmiştir (Türkiye Göç Raporu, 2016, s. 69). Coğrafi kısıtlama durumu ile sığınmacı ve mülteci ayrımı konusunda Türkiye’de her ikisine yönelik ayrı düzenleme ve belirlemeler ortaya çıkmaktadır. Türkiye’nin coğrafi konumu itibariyle çevresinde yaşanan ülkelerden aldığı transit göçler ile zamanla hedef ülke konumuna gelmesi noktasında göç alanının daha iyi yönetilebilmesi için 2013 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kabul edilmiştir. Böylece hem ülke güvenliğinin sağlanması, hem de hak ve özgürlükler temelinde belirlemeler yapılarak toplumsal alanda dengelerin sağlandığı uyumlu bir çerçeve inşa edilmeye çalışılmıştır (TBMM Mülteci Hakları Alt Komisyonu, 2018, s. 245).Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na göre uluslararası koruma; mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma olarak üç statüdedir. 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’ne uygun şekilde Avrupa ülkelerinden gelerek uluslararası koruma talep eden yabancıların talepleri değerlendirilerek ‘‘mülteci’’ statüsü verilmektedir. Avrupa dışından gelen yabancıların müracaatları da aynı şekilde değerlendirilerek ‘‘şartlı mülteci’’ statüsü verilmekte, üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar geçici olarak ikamet etmeleri sağlanmaktadır. ‘‘İkincil koruma’’ statüsü, uluslararası koruma talebinde bulunan kişilerin ülkelerine gönderilmesi durumunda ciddi tehlikelerle karşılaşacağına yönelik araştırmaların yapılarak o kişilere ikincil koruma verilmesi ile uluslararası koruma sağlanmasıdır. Türkiye’ye

Suriye'deki iç çatışmalar nedeniyle gelen göçmenler ise uluslararası koruma başvurularını bireysel anlamda değerlendirme durumu olmadığına yönelik olarak ‘‘geçici koruma’’ altına alınmışlardır (Türkiye Göç Raporu, 2016, s. 70).

2.2.SURİYELİ GÖÇMENLERİ ANLAMAYA YÖNELİK KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Göç süreçlerinin anlaşılmasına yönelik olarak araştırmacılar farklı göç kuramları ortaya koymuştur. Ancak göçmenlere yönelik kuramlara geçiş yapmadan önce göçmen politikalarına değinmek gerekmektedir. Bunlar asimilasyon, entegrasyon ve bu çalışmanın ana hatlarının oluşumunda büyük etkisi bulunan çokkültürlülüktür.

Doytcheva (2016, s. 30) asimilasyon tabirinin, bulundukları yerden göç eden toplulukları belirtmek anlamında kullanılsa da daha önceki süreçlerde toplum içerisindeki yerlilerin bu konuda deneyim elde etmiş olabileceğinden söz eder. Yahudi topluluklarının Sanayi Devrimi öncesi elde ettikleri haklar ile devrim sırasında uğradıkları yasaklamaların onların alışkanlıklarını değiştirme hususunda denetim mekanizmasından geçtiklerini belirten Doytcheva, ayrıca köylü topluluklarının da milletler arasında kaybolduğunu, hükümetin modernleşme amacıyla okullar, demiryolları gibi çeşitli girişimler yaparak ulusal bir çabayla bu politikanın hayata geçirildiğini söylemektedir. Daha sonra ise bu durumun göçmenlere yöneltildiği ifade edilmektedir. Yalçın (2019,s. 164) kelimenin kullanılış özü, ‘’bir diğer unsuru kendine çekme, benzerlik yaratarak sindirme’’ anlamı taşımakta olduğunu belirtir ve sosyolojik açıdan asimilasyonun, egemen bir toplumda kurulan ilişkilerin çeşitliliklerle şekillenmediği, o toplumdaki hâkim temanın diğerinin kültürü üzerinde baskı kurarak kendine benzetmesi şeklinde olduğunu ifade eder. Bu şekilde Modood, (2014, s. 75) Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) ülkeye gelen göçmenlerin toplumsal alandaki görünürlükleri ve yaratılabilecek olumsuz durumları önlemek maksadı ile bir ‘’eritme potası’’ içerisinde diğer kişilerle benzerlik kurmalarını beklemesi gibi bir sonuç ortaya çıktığını ifade eder.

Entegrasyon, göçmenlerin sahip oldukları değerler ile yaşadıkları toplumda diğer bireylerin sahip oldukları kültürel birikimlerin bir arada var olabilmesi için gerekli bir etmendir. Adıgüzel (2019, s. 165) ancak bu hususta göçmenlerin isteklerini sorgulayarak ortak zemin oluşturmada göçmenlerin yeteri kadar önemsenmediği gibi eleştiriler de olabileceğinden söz eder. Modood (2014, s. 75) bütünleşme açısından tek taraflılık durumunun ortadan kalkmasının gerektiğini ve göçmenlerin topluma uyumu ya uyumsuz davranışlarının sadece göçmenleri değil orada yaşayan toplumun da inisiyatifinde olması gerektiği alanı ifade ettiğini belirtir.

Son olarak, toplumda yer alan azınlık gruplarının topluma tam anlamı ile benzeme ya da toplumdan ayrışma noktasında orta yolu bulma ümidi ile ortaya çıkan çokkültürlülük kavramı, sahip olunan kimliklerin korunarak topluma uyum sağlanması noktasında diğer bir çözüm noktasına işaret eder (Adıgüzel, 2019, s. 167). Doytcheva(2016) kavramın ortaya çıkış yerinin Kanada olup, Avustralya'nın da ardından gelerek ABD gibi etnik çeşitliliklerin öncelendiği bir ortamdan söz edilmekte olduğunu ancak ABD'nin uygulamaya çalıştığı politikadan daha farklı olduğunu ifade etmiştir. Çokkültürlülüğe ilişkin kuramlardan söz edilirken bahsedilecek olan Kymlicka için azınlık grupları açısından çokkültürlülüğü sağlamak, grupların farklılıklarına bağlı olarak farklı seviye ve durumlarda tezahür etmektedir.

Farklı nedenler farklı sonuçlar göç olgusuna yönelik kuramsal yaklaşımları da farklı kılmıştır. Göçün toplumsal alanda ekonomik, siyasi, kültürel bağlamlardan etkilenerek şekillenmesi hususunda, göç teorileri Adıgüzel (2019) tarafından yapılmış sınıflama doğrultusunda temel kuramlar, ekonomik kuramlar ve sosyo-kültürel kuramlar olarak üç kategori altında ele alınmıştır.

Bu kategorileştirme açısından yaklaşıldığında temel kuramlar kategorisi içinde Ravenstein'in Göç Kuramı, İtme-Çekme Kuramı ve Petersen'in Göç Sınıflandırması yer almaktadır. Göçün insan hayatı için hem geçmişte hem şuanda önemliliği bilinmekle beraber bu alandaki asıl vurgulamalar 19. yüzyılda olmuştur. Çağlayan (2006, s. 68) Ravenstein' in göçe dair yasalardan bahsettiği makalelerde göçün kesin kanunlara bağlı olamayacağı şeklindeki görüşün tersine göçe yönelik genel kanunları

bulma isteğinde olduğunu ifade eder. Bu şekilde Ravenstein göç teorisini endüstriyelleşme düzleminde açıklamaya çalışarak hem kısa hem de uzun mesafe göçünü, ekonomik nedenlerle temellendirmiştir. Her maddenin açıkça ifade edilmediği göz önünde bulundurulsa da Ravenstein'in çalışması öncü niteliktedir.

1966 yılında ''Bir Göç Teorisi'' isimli çalışması ile Lee, göçe etki eden faktörleri çözümlemeye çalışmıştır. İtici ve çekici olarak ifade ettiği bu faktörleri dört eksende ele almıştır (Lee, 1966, Aktaran: Yalçın, 2004, s. 31). Castles ve Miller (2008, s. 31) itici faktörleri düşük yaşam koşulları, demografik büyüme, ekonomik fırsatların yokluğu ve siyasal baskı ile açıklarken, çekici faktörleri boş araziler, emeğin rağbet görmesi, ekonomik fırsatlar ve siyasal alandaki özgürlükler olarak ifade etmiştir. Adıgüzel (2019, s. 28) çekici faktörlerin etkisiyle göç etmeye yönelik olarak karşılaşabilecek engellerin de bulunduğunu belirtir. Mesafelerin uzaklığı ya da yolculuk sürecinin tehlikeli olmasını örnek olarak göstermiştir. Burada önemli diğer hususun itici ve çekici faktörlerin hangi konumlarda bulunanları kapsadığı, hangileri için iyi olduğu konusunun da tespit edilmesinin gerekliliğini vurgular. İtme-çekme teorisi yalnızca itici ve çekici faktörlerin etkisi ile işleyen bir teori olarak düşünülmeyeceğini ifade eder. Çağlayan (2006, s. 73-75) göçün karmaşık bir olgu olduğunu belirten Lee'ye yaptığı atfında makro (bireysel olmayan) ve mikro (bireysel) faktörlerin de göçü etkilediğinden söz eder. İtme ve çekme faktörlerin iç ve dış göçler kapsamında etkili olduğu görülmekle birlikte günümüzde küreselleşme ile karmaşıklaşan uluslararası göç süreçlerinde pek çok faktör göçe etki ederek değişimine neden olmakta ve Lee'nin belirlediği şekilde kalmamaktadır.

Özcan (2017, s. 193) Peterson'a yaptığı atfında göç etmeye yönelik itici çekici faktörlerden ziyade buna neden olana bireysel ve toplumsal faktörleri göz önünde bulundurduğunu söyler. Böylece Peterson itme ve çekme faktörlerinin ana nedenlerini sorgulamıştır. Sınırlı şekilde ele alınan teorilerin uygun olmadığını düşünerek iç ve dış göçe ilişkin daha açık bir analiz ortaya koymak isteyerek bu analizleri bir sınıflandırma içerisinde sunmaya çalışmıştır. Özcan, ayrıca Peterson'un ilkel, zorlama, serbest ve kitlesel olarak göçleri dört kategoride ele aldığını belirtir. İlkel göçler ifadesi ile insanlığın ilkel dönemleri şeklinde bir benzetme yapılmaması gerektiğini ifade eden Peterson, ilkel göçlerin doğada yaşanan çeşitli olumsuz

koşullar, kuraklık gibi sebeplerle ortaya çıktığını ifade etmiştir. İlkel göçleri doğadan kaynaklı olarak ifade eden Peterson zorlama ile yapılan göçlerde iki durumdan bahsetmiştir. Birinci durumda göç etmesi gereken topluluklarda göç sürecinin kendilerine bağlı olduğu, ikinci durumda ise göç sürecini kendilerinin kontrol edemediğini ifade eder. Zorlama durumuna örnek olarak Nazilerin Yahudileri göç ettirebilmek için toplama kamplarına almaları ve çeşitli eylemlerde bulunmalarını göstermiştir. Yalçın (2004, s. 14-17) Peterson'a yaptığı atfında göçün kişinin isteğine bağlı olduğu, zorlayıcı ya da itici bir durumun olmadığı göçlerde, göç etmek isteyen bireyin kendi kararı doğrultusunda bunu gerçekleştirdiğini belirtir. Peterson'a göre kendi istekleri doğrultusunda serbest göç şeklinde bireysel olarak göç eden kişilerin teknoloji ile birlikte ulaşım yolları ve imkânların artması ile yaşadıkları şartları göç etmeden önceki bulundukları yerdeki kişilere anlatması ile kitlesel göçün meydana geldiğini ifade eder. Böylece geride kalanları cesaretlendirip, geldikleri yere yönelik yeni kitlesel göçlere sebep olmaktadır. Peterson çalışmasında yaptığı sınıflama ile küreselleşme süreçleriyle göçün değişen yönünü de vurgulayarak geniş bir perspektif sunmaktadır. Oluşturduğu tipleştirmeler ile itme-çekme noktasında değil aynı zamanda göçe yönelik bireysel ve toplumsal etkileri de kapsamına almıştır.

Ekonomik temelli göç kuramları kategorisinde Neo-Klasik Ekonomi Kuramı, Yeni Ekonomi Kuramı ve İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı yer almaktadır. Özcan (2017, s. 195-196) göç teorilerinin başlangıç noktası olarak görülen Neo-Klasik Teoriye atfen göçün, farklı pazarlarda emeğin getirisinin farklı olduğu yönünde gerçekleştiğini söyler. Göçün yönünü belirleyen durum, işgücü kapsamında arz ve talepteki coğrafi yönden farklılıklar ile işgücü ya da sermayenin yoğun olduğu yerlerdeki ücret farklılıklarıdır. Bu durumda ücret farkları bireylerin göç etme eğilimlerini etkilemektedir. Makro ve mikro olarak iki boyuta ayrılmaktadır. Adıgüzel (2019, s. 30) Makro Neo-Klasik Ekonomi Kuramının sermaye ve emek dağılımındaki coğrafik olarak eşit olmayan dağılımları ifade ettiğini ifade eder. Mikro Neo-Klasik Kuramda ise göçe neden olan faktörün birey olduğunu ifade eder. Bireylerin düşünme ve hesaplamalarla kendi karlarını yükseltmek amaçlı göç etme kararı verdiğini belirtmiştir. Güllüpınar (2012, s. 59) bu kuramın temelinde olumsuz koşullardaki insanlar zengin ülkelere göç ederek ülkeler arasındaki ekonomik temelli

farklılıkların zamanla kaybolacağı, ücretlerde denge sağlanacağı beklentisi olduğunu ifade etmiştir.

OdedStark tarafından 1990'larda ortaya konulan Yeni Ekonomi Kuramı doğrultusunda, Güllüpınar (2012, s. 62-63), Stark'a yaptığı atfında göç kararının sadece bireyler değil grup bazında hatta aile bireyleri tarafından şekillendiğini ifade eder. Dolayısıyla hane içinden bir veya birden fazla kişi göç sürecine katılmakta, gelirleri göç sürecinde düşük olanların bu sürece katılmadığı da vurgulanır. Böylece ülke içinde veya ülke dışında ekonomik durumları yükseltmek amaçlı göçler gerçekleşir. Göç kararında ailenin düzenli gelire sahip olma beklentisi olduğunu belirtir. Ayrıca bireysel olarak değil grupça belirlenen hususlar doğrultusunda göç etme eğilimi ortaya çıktığını ifade eder. Neo-Klasik akımın tersine Yeni Ekonomi Kuramına göre göçü iki ülke arasındaki ücret farklılıkları ile açıklamak doğru değildir. Aynı zamanda güvenli iş bulma, yatırım yapmaya erişim sağlama gibi etkenler de önemlidir.

Neo-Klasik ve Yeni Ekonomi kuramları aralarında farklılıklar olsa da mikro perspektifte değerlendirilebilirken İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı diğer iki kuramdan ayrışmaktadır. İnce (2019, s. 2595-2596), Piore tarafından geliştirilen kurama yaptığı atfında göçün modern sanayi toplumlarındaki hareketlilikler bağlamında ortaya koyduğunu belirtir. Bu durumda sanayi toplumlarında talep edilen işgücü göçün kaynağını oluşturur. Birinci ve ikinci işgücü piyasası olarak ikili bir durum söz konusu olduğundan söz edilmiştir. Birinci iş gücü piyasasında halk yer alırken ikinci işgücü piyasasında göçmenler yer alır. Burada statü ve ücret farklılıklarına dayalı bir anlayış hâkimdir ve halk birinci işgücü piyasasında bulunmayı arzu eder. İkinci iş gücü piyasası içerisine ise düşük konumlara razı olan göçmenler getirilmektedir ve bu konumda statüler arası geçişlerin düşük seviyede olduğu görülür. Ancak İnce, göçmenlerin geldikleri ülkelere göre kazandıkları ücretlerin daha iyi olduğunu düşünmesi ile bu konumlara razı olduklarını da belirtmiştir. Vasıflı olanlar birinci işgücü piyasasındakilerdir, ikinci işgücü piyasasındakiler ise vasıfsız kişilerdir. Vasıfsız olan kişilerin işten çıkması durumunda yerini doldurmak zor değildir çünkü zor şartlarda göç eden göçmenlerin ihtiyaçları için çalışması gerekmektedir. Ancak aynı durum birinci işgücü

piyasasında çalışanlar için geçerli olmadığı ifade edilir. Güllüpınar (2012, s. 65) sanayi toplumlarında göçe ihtiyaç duyulduğu şeklinde, 1970'li yıllarda ortaya konulan teoride göçmenlerin varlığına duyulan bu ihtiyacın toplumsal yapılanmalardan kaynaklandığını ifade etmiştir. Yani kapitalizm egemenliğini bulunduğu konumlardan daha düşük seviyelerde çalışacak kişilerin varlığı ile sağlamaktadır.

Sosyo-kültürel göç kuramları kategorisinde Merkez- Çevre Kuramı, Göç Sistemleri Kuramı ve Göçmen İlişkiler Ağı (Network Kuramı) yer almaktadır. Çağlayan (2006, s. 78-79)bağımlılık okulu içinde geliştirilen Merkez-Çevre Kuramına atfen dünyanın ikiye ayrılması ile birisine 'merkez' diğer parçaya ise 'çevre' denildiği ekonomik bağlantılarla birbirine bağlanmış kapitalist bir zihniyetten söz edildiği dile getirir. Kapitalizm ve ulus-devlet temelinde yürütülen bir işleyişin modern dünyadaki göçler üzerine etkisi büyüktür. Merkez ve çevre olarak ikiye ayrılan ülkelere bakıldığında, kapitalist girişimlerle az gelişmiş çevre konumdaki ülkelerden gelişmiş kapitalist ülkelere yani merkeze göç etme durumu gerçekleşir. Özcan (2017, s. 200) bu noktada bir bağlılık durumunun ortaya çıktığını belirtir.. Merkez ülke ham madde ve işgücü için çevre ülkelere ihtiyaç duyar, çevre ülkelerden aldıkları ile onları kendi tarafına çeker. Çevre ülkedekilerin de kendi durumlarını üst seviyeye taşımak ve ekonomik alanda sıçramalar yapabilmek için merkez ülkelere gereksinim duyacağını, bu şekilde karşılıklı bir bağımlılık oluşacağından söz eder. Her ne kadar bağımlılık durumları oluşsa da az gelişmiş çevre ülkelerin bu süreçten olumsuz etkilendikleri görülmektedir. Adıgüzel'e (2019, s. 32) göre merkez-çevre kuramına göre göç, modernleşme ve gelişme bazında temel alınmamalıdır. Burada az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkeler tarafından kendi çıkarlarını gerçekleştirmek maksadı ile kullanılmaları göze çarpar Kurama göre kendi ülkelerine iş gücünü çekebilmek için göçmenleri kabul etme noktasında politikalar uygulayan merkez ülkelerin istediği koşullar nitelikli, deneyimli işçi değerinde iken çevre ülkelerden bu şartları sağlayarak gelenleri daha düşük ücretlerle çalıştırarak üretim maliyetleri düşürülmeye çalışılır. Çevre ülkelerde de değişiklikler yaşanmaktadır. Bu ülkelerde kurulan iş yerlerinde çalışanlar geleneksel düzenlerinin dışına çıkarak emek piyasasına dahil olmaktadır. Böylece sadece erkekler için bu durumun geçerli değildir, kadın ve çocukların da bu iş gücüne katılma durumları ortaya çıkmaktadır.

Kadınların bu kapitalist sürece katılmaları ile erkeklerin işsiz kaldığı ve çevre ülkelerde de göç etmeye yönelik yeni dalgaların oluştuğu ifade edilir. Güllüpınar (2012, s. 70-72) Merkez-Çevre Kuramının bu açıklamalarına karşılık göç sürecini kapitalist düzen içindeki sermayeye indirgeyerek egemen güç olarak gördüğü ve bireysel ya da grupsal faktörleri göz ardı ettiği yönünde eleştiriler aldığını belirtir. Kuram Wallerstein, Amin, Frank gibi isimler tarafından geliştirilmiştir.

İki veya daha fazla ülkenin karşılıklı göçmen değişimleri sonucunda, ekonomi ve politika bazlı oluşturdukları sistem Göç Sistemi Kuramının ana çerçevesini oluşturmaktadır. Çağlayan (2006, s. 82) bu ülkelerin birbirlerine yakınlığı söz konusu olsa da aralarında uzak mesafeler de olabileceğini belirtir. Bu anlamda ona göre yakınsallık bağlamında Meksika ve ABD ülkeleri örnek verilebilirken, uzaklık konumuna ise Batı Afrika ve Fransa arasında gerçekleştiren göç ilişkisi örnek verilebilir. Göç sürecinde karşılıklı birbirini etkileyen, göç alıp veren bu ülkelerin ilişkileri ekonomik, politik ve kültürel bağlama dayanabilmektedir. ABD ve Meksika örneğinde ilişkiler, Meksika'dan talep edilen işgücü ve kültürellik boyutunda olmuştur. İşçi temelinde Türkiye ve Hollanda arasındaki karşılıklı göç süreci de örnek olabileceği ifade edilmiştir. Bu durum karşılıklı her ülkenin bu tarz bir yaklaşım benimseyeceğini göstermemektedir. Askeri işgallerle de bu durumun sağlanmış olabileceğinden bahseder. ABD ve Vietnam arasındaki göç ilişkisi gibi. Göç Sistemleri Kuramının daha kapsamlı bir anlayış benimsediğini belirten Castles ve Miller (2008, s. 36-37) kuramın temel özelliğinin göçe, mikro ve makro yapılardaki etkileşimlerin sonucu olarak bakılmasının gerekliliği şeklinde ifadede bulunmuşlardır. Bu bağlamda makro yapılar kurumlara yönelik iken mikro yapılar göçmenlerin ilişkileri, düşünceleri ve kurdukları ağları kapsamaktadır. Göç sürecinde oluşturulan ağlar ile yaşamlarını kolaylaştırma arasında doğrusallık bulunmaktadır. Ayrıca bu ağların kendileri ve diğer insanlarla olan ilişkilerini geliştirdiği, toplumsal ve ekonomik bağlamda da yardımlaşmayı desteklediği yönünde kültürel ve sosyal sermaye olarak düşünülebileceği ifade edilmiştir. Adıgüzel (2019, s. 35) Faist'e yaptığı atfında Göç Sistemleri Kuramının, Dünya Sistemleri Kuramı ile Ağ Kuramı Arasında bir konumda olduğunu belirttiğini ifade eder. Ayrıca Dünya Sistemleri Kuramının makro bağlamda ele alınan bir kuram olduğunu, kendisinin ise mikro bağlamda göçmenlik ve göçmen ağlarına öncelik verdiğini belirtmiştir.

3. ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Bu bölümde, etnik ve kültürel farklılıkların bir arada yaşamasına kuramsal ve politik zemin oluşturan çokkültürlülük kavramının anlamı, çokkültürlülük alanında liberal ve cemaatçi perspektifte yaşanan tartışmalar, Taylor'un Tanınma Politikası Kuramı ve son olarak Kymlicka'nın Çokkültürlülük Kuramı kısaca betimlenmeye çalışılmıştır.

3.1. ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK SÖYLEMİNİN ANLAMI

Kültürü tanımlamada pek çok farklılık ortaya çıkmıştır. Sosyolog ve antropologlar kendi anlamlandırma süreçlerine dayalı olarak tanımlamalar yapmıştır.

Alver'e (2007, s. 129) göre, yaşadığımız hayatın içinde bir anlamlandırma unsuru olarak kültür, insan ve genel anlamda toplumun olan bitene nereden, nasıl baktığını, tavrını neye göre belirlediğini gösterir. Bu bakımdan onun nezdinde kültür, insan ve topluma anlam haritası sunar. İnsan ve toplumun anlam dünyasını oluşturur, belirler, geliştirir.

Oğuz (2011,s. 125),Raymond Williams'in kültür kelimesinin tanımlanması en güç kavramlardan biri olduğunu dile getirdiğini, benzer şekilde Alfred Kroeber ve Clyde Kluckhohn'un kültüre yönelik yaklaşık 160 farklı tanımı olduğunu belirttiklerini ifade eder. Kültür kelimesinden başka toplum bilimlerinde çok sayıda tanımının bulunduğu başka bir kelime olmadığını ifade eden Mejuyev'e atfında ise kültür kavramına yönelik çeşitliliği tarihsel ve toplumsal derinliğe sahip olması ile ifade ettiğini belirtmiştir.

Bağlı ve Özensel (2013, s. 42) maddi ve metafizik boyutuna yönelik ayrılıkçı tanımlardan ziyade İngiliz antropolog E. Tylor' un kültür tanımına yönelik atfında kültür, bir toplumun üyesi konumundaki insanların yapıp ettikleri böylece öğrendikleri her türlü bilgi, birikim, sanat gibi oluşumlar ile bunları oluştururken kazandıkları alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir süreç olarak ifade edilmiştir.

Oğuz (2011, s. 123) kültür kelimesinin ortaya çıkışına baktığımızda tarımı içeren terimler üzerinde birleştiğini ifade eder. William (1976) ve Özlem (2000) tarafından yapılan tanımlara atfen dilbilimcilerin 'kültür' sözcüğünün Latince'de daha çok toprak kültürü anlamında kullanılan 'edere cultura' sözcüğünden geldiğini ileri sürdüğünü ifade eder. Diğer bir çalışmada ise Latince ''ikamet etmek, yetiştirmek'' gibi anlamları olan 'colere' sözcüğünden gelen 'cultura' olduğu belirtilmektedir. Romalılar'ın 'cultura' terimini doğada kendiliğinden yetişen bitkilerin dışında, insanın kendi emeği ile tarlada ekerek yetiştirdiği bitkileri adlandırmakta kullandığı da belirtilmiştir. Ayrıca bu araştırmacılar Türkçe' de kültür teriminin karşılığı olarak üretilen 'ekin' terimi de 'colere' fiili esas alınarak türetildiğini belirtmiştir. Kültür kelimesinin15. yüzyılda İngilizce' ye 'culture' olarak geçtiği ve çiftçilik, doğal ortamda büyüme, yetişme gibi anlamlarda kullanıldığını söylemektedirler. İlerleyen süreçlerde çoğul bir beraberliği de vurgulamakta kullanılmaya başladığını söyleyen araştırmacılar böylece hem bir toplumun karakteristiğini oluşturan unsurlar hem de farklı ulusların ve ulus içinde yer alan toplumsal grupların kendine özgü kültürlerinden de söz edilmesinin gerekliliğini vurguladığını belirtmişlerdir.

Kymlicka (2015, s. 41-45) kültürel çeşitliliğin iki kaynağı olduğunu belirtir. Ona göre birinci kaynak, bir devlet içinde birden fazla ulusun yan yana yaşamasıdır. Öte yandan ona göre ''ulus'' kavramı burada, belirli bir toprak parçası ya da yurtta yaşayan, ayrı ortak dili ve kültürü olan, kurumsal anlamda olgunlaşmış tarihsel cemaat anlamına gelmektedir. Ona göre birden fazla ulusu içinde barındıran ülke, çokuluslu bir ülke olmakta ve içindeki küçük kültürler de ulusal azınlıkları oluşturmaktadır. Batı demokrasilerinin çoğu çok ulusludur. Kültürel çoğulluğun ikinci kaynağı ise göçtür. Böylece onun için bir ülke diğer kültürlerden gelen kişileri göçmen olarak alır ve onların etnik özelliklerinin korunmasına yönelik birtakım izinler verdiğinde kültürel çoğulluk sağlanmaktadır. Dünyadaki yasal göçlerin büyük çoğunluğu Avustralya, Kanada ve ABD'ye yapıldığından göçlerle beraber kültürel çoğulluk açısından önem arz etmektedir. Tam da bu bağlamda çok kültürlülük devreye girmektedir. Günümüzde birbirinden farklı kültür, din, kimlik gibi unsurlar temelinde tüm dünyada toplumlar birlikte var olmaya çalışmaktadır. Onların birbiriyle bir arada bulunma süreçleri ise sınırların yavaş yavaş ortadan kaybolmaya başladığını göstermektedir.

Bağlı ve Özensel (2013, s. 44) çokkültürlülüğün kavramsal boyutta ortaya çıkış koşullarının sömürgecilik faaliyetleri ile başladığını ifade etmiştir. Onlara göre tarihin pek çok döneminde birbirlerinden farklı topluluklar ve bu toplulukların kendilerine has kültürlerinin olduğu düşünüldüğünde, yakın zamana kadar topluluklar arası etkileşimlerin daha sınırlı düzeyde kaldığı ancak toplumsal yapıların değişip dönüşmesi ile etkileşimlerin arttığı ve batı sömürgeciliğinin yayılma durumuna baktığımızda da farklı kültürleri etkilediği görülmüştür. Bu durumun ekonomik temelde kurulan ilişkiler ile insanların göç etmesine zemin hazırlamış ve küreselleşme süreçleri ile karşılıklı etkileşimlerin boyutu bir üst noktaya taşındığı belirtilmiştir.

Kymlicka (2015, s. 28) kültürel bakımdan çeşitliliklerin birlikte var olma çabaları, tek tip bir toplum oluşturmak isteyen siyasi aktörler için tehdit olarak görülüp, çözülmesi gereken sorunlar olarak algılandığını belirtir. Kymlicka'ya göre kurulu düzenlerinin bozulacağından korkanlar için farklılıkların bir arada olması başlı başına sorun olmaktadır. Kendi hedefledikleri homojen yapıyı oluşturabilmek için tarihsel süreç içinde hükümetler bu nedenle kültürel azınlıklara yönelik olarak birtakım uygulamalarda bulunduğunu ifade ermiştir. Asimile etmenin azınlıkları dil, din gibi alanlarda baskılamanın bir aracı olduğunu ifade eden Kymlicka, fiziki ya da ekonomik alanda da onları diğerlerinden ayırdığını belirtir.

Parekh (2002, s. 230-236) belirli bir toprak parçasına sahip olmanın hem modernleşme öncesi Batılı ve Batılı olmayan yönetim biçimlerinde hem de çağdaş devlette büyük önem arz ettiğini belirtir. Böylece toprağa sahip devletler kendi sınırlarını belirleyerek, coğrafi ve politik kimliklere sahip olur. Çağdaş devlette toprağın önemi 1648 yılında imzalanan Westphalia Antlaşması ile onayladığını belirten Parekh, daha önceki yönetim biçimlerinde çoğu bireyin etnik, dinsel, toplumsal ve bölgesel açıdan birçok kimliği olabilirken çağdaş devlette bölgesel kimliğe ayrıcalık verildiğini belirtir. Yani çağdaş devlet üyeleri ile ilişki kurarken onları sınıflarından, etnik gruplarından vb. soyutlayarak bir otorite sistemine tabi olmaları açısından birleştirme yoluna gitmektedir. Çağdaş devletin aynı zamanda bireyleri dinsel, etnik ve diğer topluluk bilinçlerinin üzerine alarak onlara kişisel özgürlük ve haklar verdiğini ifade eden Parekh, üyeleri arasında eşitliğe dikkat

etmesiyle birlikte toplumsal statü, kast ve sınıfsal hiyerarşilerden kaçındığını ve üyelerin itibarına önem verdiğini ifade eder. Ancak ona göre çağdaş devlet, kendisini politik ve ideolojik açıdan homojenliğe adamıştır ve eğitim, kültür, baskı mekanizması ve diğer yöntemler ile bunu yapmaya çalışır. Çağdaş devletin bu tavrı, kültürel yönden homojen olmaya istekli bir toplumda anlamlı olabilir. Fakat pek çok etnik kökene sahip, çok uluslu toplumlarda ise bu durum toplumun bölünmesine sebep olabilmektedir.

Doytcheva (2016, s. 10) çağdaş devletin homojenleştirme politikalarına rağmen küreselleşmeyle birlikte toplum içinde yer alan farklılıkların artık daha kolay etkileşim kurabildiğini ifade eder. Küreselleşme ile ulusal düşünce ve kurumlar değişip dönüşerek zayıflarken, devletlerin ekonomik düzenlemelerden mahrum kalınmasına sebebiyet verdiğini belirtir. Ayrıca Doytcheva, hareketlilik temelinde uluslararası göç ile kültürel çeşitliliklerin de gün yüzüne çıktığını söyler. Farklılıkların yok edilmesi yönündeki girişimlerin toplumdaki huzuru sağlamak yerine daha çok karmaşa yaratması sebebiyle bunun önüne geçebilmek ve toplumdaki aynılık ve farklılık unsurlarını bir arada yaşatabilmek için çokkültürlülük kavramı temellendirilmeye çalışılmıştır.

Doytcheva (2016, s. 15-16) ‘‘çokkültürlü’’ ve ‘‘çokkültürlülük’’ terimlerinin yakın zamanda ortaya çıkmış terimler olduğunu ifade etmektedir. Glazer ve Lacorne’nin çokkültürlülük terime ilişkin çıkarımlarına atfen bu bağlamda sıfat olarak ilk kez 1941 yılında İngilizce’de eski milliyetçiliklerin bir anlam ifade etmediği, kozmopolit bir toplumu nitelemek için kullanıldığını, isim olarak ise 1970‘li yılların başlarında Avustralya ve Kanada‘da bu toplumların bir özelliği olan kültürel çeşitliliği teşvik eden devlet politikaları için kullanıldığını ifade eder. Doytcheva, savaşlar ve bunun sonucunda yaşanan göç hareketliliği ile diğer ülkelerde çokkültürlülük politikalarının önemli hale geldiğini belirtir. 1989 yılında Oxford Sözlük’e dâhil olan olduğunu belirttiği kavramın, kamuoyu tartışmaları, siyasal hayat, siyasal hayatın ötesinde sivil toplum ve araştırmalarda sıklıkla söz edildiğini ifade eder. Geniş çapta yankı bulan çokkültürlülüğü çevreleyen konular Amerika kıtasını aşıp dünyanın pek çok yerine yayılma göstermiştir. Parekh (2002, s. 1-2)20.yüzyıla geldiğimizde yerli halklar, ulusal azınlıklar, göçmenler, feministler gibi farklı grupların oluşturduğu düşünsel ve

politik akımların gözle görülür hale geldiğini belirtir. Parekh, bu grupların kendilerini hâkim olan kültürel anlayıştan farklı olarak istenmeyen, baskılanmaya çalışan hayat biçimleri ile temsil ettiklerini söylemiştir. Kendi kimliklerinin, toplumda kabul edilmesini, saygı duyulmasını, diğer insanlara davranıldığı şekilde kendilerine de ayrım yapılmadan aynı şekilde iyi davranılmasını ve zarar verilmemesini istediklerini ifade eder.

Parekh (2002, s. 248) çağdaş devletin kendi sınırları içindeki baskın bir otorite sistemini sağladığı, ekonomiyi düzenlediği, ulusal kültürü koruyup yaydığı, toplu kimliklerinin bir simgesi olduğunu ifade eder. Ancak farklılıkları içeren yapılara kayıldığı da bir gerçeklik barındırmaktadır. Buradan hareketle Parekh'e göre çağdaş devlet yok olmamış ya da gereksiz bir konuma gelmemiştir. Devlet düzeni koruyabilen, yasalara uyulmasını sağlayan, vatandaşları ile iletişimi sürdüren bir yapı olarak rolünü yerine getirmektedir. Ona göre devletten tamamen vazgeçilmeyeceği gibi bu homojenleştirme dâhilinde de ilerlenemeyeceğinden devletin doğası ve rolü yeniden belirlenmelidir. Farklılıklar temelinde baskın devlet geleneğinin tekrar düşünülmesi ve gevşetme yoluna gidilmesi gerekmektedir. Geçmişteki topluluklar içinde farklı birlikteliklerin olmadığını söylemenin imkânsızlığını dile getiren Taylor (2018, s. 46), o dönemlerdeki iç içe geçişler, iletişimler daha sınırlı iken, günümüzde ise çağdaş politikadan kaynaklı tanınma gereksinimini ya da talebini harekete geçirdiğini ifade eder. Bir birey olarak kendini ortaya koymak ve tanımlanma talebi günümüzde azınlıklar, bazı feminizm biçimleri ve bugün çokkültürlülük politikası dâhilinde belli şekillerde ortaya çıkmaktadır.

Taylor (2018, s. 48-52), önceki dönemlerde tanımlanan kimliğin, ''evrensel eşitlik ilkesi'' temelinde yürütülen politikaya geçiş yaptığını belirtir. Taylor'a göre burada birinci değişiklik; şerefin temelini oluşturan toplumsal hiyerarşiler çökmüş ve şeref kavramının karşısında bugün, evrensel ve eşitlik anlamında kullanılan modern haysiyet kavramı vardır. Bu anlamda ''insan olma haysiyeti'' ya da ''vatandaşlık haysiyeti'' gibi kullanımlardan söz edilebileceğini belirtmiştir. Haysiyet kavramının demokratik bir toplum ile bağdaştırılabilecek tek kavram olduğunu belirtse de eşit tanınma biçimlerinin demokrasi kültüründe temel önemde olmadığını da vurgulamıştır. Örnek olarak bazı insanlara ''Lord'' ya da ''Lady'' gibi kalıplarla ya

da bazı soyadları ile hitap edilmesi yerine ‘‘Mr.’’, ‘‘Mrs.’’, ‘‘Miss’’ gibi hitap şekillerinin benimsenmesi ABD gibi bazı ülke demokrasilerinde temel önemdedir. Daha sonra ise ‘‘Ms.’’ hitabı ile devam edilmiştir. Buna göre demokrasi eşit konumda tanınma politikasını da birlikte getirmiş, kültür ve cinslerin eşit konumda tanınması talebine dönüştüğü ifade edilmektedir. İkinci bir değişiklik olarak ise Taylor, bireyselleşmiş bir kimlikten, kendi içinde keşfettiği kimlikten söz eder ve bunu ‘’sahicilik ideali’’ olarak adlandırmaktadır. Bunun kendine ve kendi varoluş şekline sadık kalma ideali olarak ortaya çıktığını belirten Taylor, insanın kendisine sadık kalmaması durumunda yaşamın özünü kaçırabileceğinden söz etmektedir. Sahicilik idealinin, haysiyet fikri gibi kısmen hiyerarşik toplumun çökmesi sonucunda ortaya çıktığını belirtmiştir. Eski toplumlarda kimliğin toplumsal konuma göre belirlenmesi, demokratik toplumların doğuşu ile bu olgunun ortadan kalktığını göstermediğini ifade eden Taylor yine toplumsal roller aracılığı ile insanların kimliklerini tanımlayabileceğini söyler. Bununla birlikte Taylor, toplumsal konuma dayalı olarak elde edilmiş kimliğin ortadan kaldırılmasının sahicilik ideali ile olabileceğini ifade etmiştir.

Doytcheva (2016, s. 21), günümüzün demokratik bireyleri açısından yalnız fiziksel değil yasalar karşısında da herkesin eşit olmasına yönelik bir ahlak anlayışından söz eder. Ona göre 18. yüzyılda yapılan devrimler döneminde eşitlik temel olarak yurttaşlıkla ilgili ve siyasi bir kavram olarak ele alınmıştır. ABD, Fransa gibi ülkelerin yayınladıkları bildirgelerle tüm vatandaşların eşit hukuki statüleri olduğu belirtilse de Marksist teori tarafından bu haklar yeterince herkesin eşitliğini savunmadığı, taraflı olduğu yönünde eleştirilmiştir. Yapılan eleştiriler doğrultusunda refah devletin gelişmesi ve çeşitli uygulamalar yapılması ile birtakım ilerlemeler olmuştur. Doytcheva, kadınlar, yabancılar, ırk azınlıkları gibi topluluklar bazında olumlu gelişmeler yaşandığını ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile uluslararası boyuta taşındığını ifade eder. Bugün demokratik bir süreç oluşumundan bahsederken eşitlik koşulunun kültürel alana da taşındığı görülmektedir.

Parekh (2002, s. 215), kültürel çeşitlilikler ile kendi içinde var olan kültürel çeşitliliğin de farkına varıldığından söz eden Parekh’ e göre farklılıkların farkına vardıkça, bunları kendi kültürümüz içinde arayarak adaletli bir davranış yöntemini

benimseyeceğimiz ifade edilmektedir. Farklı yaşam biçimleri, farklı düşünce stilleri ile kültürel unsurların etkileşimde olabileceğini anladığımızda homojen bir birliktelik oluşturmak yerine bunlardan da uzak kalmaya çalışırız. Tek ve basit bir kimlikten ziyade farklılıklara açık hale geliriz. Buradan hareketle Parekh, Hıristiyanlık incelemesinde yaptığı inceleme doğrultusunda iç ve dış farklılıkların hoşgörü ile birbirini tamamlayıp güçleneceğinden bahseder. Kendini önceleyen, diğerlerini görmezlikten gelen, onlarla temasa geçmekten kaçınan bir kültür veya dinin, dolayısıyla kendisini homojen olarak gördüğü ve farklılıkları bastırma eğiliminde olduğunu belirtir.

Doytcheva (2016, s. 23) farklılıklarla beraber herkesin eşit olduğu fikrine destek sağlamak kamusal alanda da bu fikre destek çıkılması anlamına geliyor demektedir. Eskiden kültür konusuna uzak kalan devlet günümüzde göreve dâhil edilmektedir. Farklıklar temelinde çeşitli haklar tanımak, çeşitliliği korumaya çalışmak, ayrımların önlenmesine engel olmak gibi durumlar açısından bakıldığında Doytcheva' nın tabiri ile çokkültürlülük bir siyasi proje niteliği taşımaktadır.

Pek çok araştırmacı tarafından ele alınan çokkültürlülük kavramı ortak mekânı paylaşan farklılıkları eşitlik ve adalet kavramları üzerinden biraradalığının mümkün olduğunu belirtmektedir. 20. yüzyıl dolaylarında eşitlik ve adaletin ne anlam ifade ettiği üzerine düşünülmüş, bu bağlamda çokkültürlülük kavramının gelişimine katkılar yapılmış, çeşitli tartışmalar yürütülmüştür. John Rawls ''Adalet Teorisi'' isimli kitabı ile toplumsal düzeni bir arada yürütmek adına karşılaşılan sıkıntılara yönelik ahlak ve siyaseti içeren bir adalet teorisi önerisi sunmuştur. Doytcheva (2016, s. 44)burada iki rakip tarafın oluştuğu söyler. Rawls'a destek veren Ronal Dworkin, Thomas Nagel gibi isimler liberal olarak adlandırılırken, bu desteğe uzak duran Michel Sandel, Charles Taylor, Alasdair Mac Intyre gibi isimler ise cemaatçi olarak adlandırıldılar. Siyaset felsefesi bağlamında ele alınan tartışmaların 1990'lı yıllara kadar devam ettiği bilinmektedir Günümüzde çokkültürlülük çeşitli biçimlerde kendini gösterirken yaşanan tartışmalar neticesinde gelişmeler de olmaktadır.

3.2.ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK SÖYLEMİNE YÖNELİK KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Çokkültürlülük tartışmaları ve ortaya atılan düşünceler doğrultusunda, liberal düşüncenin ana unsurunu ‘‘ birey ’’ oluşturmaktadır. John Locke ile akıllara yerleşen kavram liberal teorisyenler için büyük önem arz etmektedir. Aydınlanma sürecinde bireyin tekil olarak kendi aklını kullanması ve buna cesaretlenmesine yönelik olarak Kant'ın sözleri akla gelmelidir. Ayrıca bireyin yaptığı eylemlerle değer yargılarını oluşturduğunu dolayısıyla da bir amaç olduğunu söyleyerek liberal düşünceyi etkilemiştir. Doytcheva (2016, s. 44) çokkültürlülük tartışmalarında ikili ayrışmaya neden olan ve liberal kanatta yer alan Rawls'ın Adalet Teorisi, ‘’iyi düzenlenmiş bir toplum örgütlenmesi’’ üzerine düşünülmüş olduğunu belirtir. Parekh (2002, s. 104)toplumu meydana getiren temel kurumların ki bunları sosyal, ekonomik ve politik kurumlar olarak ifade eden Rawls' a göre bu kurumların vatandaşların özgürlükleri, hakları ve fırsatlarını değerlendirme durumlarını fazlasıyla etkilediğini düşünmesi üzerine bunların, adaletin öncelikli hedefi olması gerektiğini vurgulamıştır. Parekh'e göre Rawls için adil bir toplumun yönetiminde iki madde önemlidir. Birincisi temel hak ve özgürlükler yani seçme ve seçilme hakkı, oy kullanma hakkı, ifade özgürlüğü gibi. Sahip olunan haklar temelinde bunların öncelikli olduğu ve üzerinde herhangi bir söz söylenemeyeceği esastır. İkinci olarak ise fark prensibi olarak nitelediği durumdur. Burada toplumsal ve ekonomik eşitsizliklerin herkesin yararına olması durumunda ve fırsat eşitliği sağladığında kabul edilebilirliği sorgulanmaktadır. Parekh'e (2002, s. 109) göre ise insanların adalet konusu ile ilgili kafalarında herhangi bir fikir oluşabilmesi için diğer insanlarla kültür, dil, gibi koşullarda bir araya gelmeleri yani bir bağlılık geliştirmeleri gerektiğinin ve özellikle bunun uzlaşma sağlayamayan toplumlar için geçerli olduğunun altını çizmektedir.

Doytcheva(2016, s. 46)adaleti, ‘’hakkaniyet’’ ile karşılıklı bağdaştıran Rawls için ‘‘bu toplum, ne tam anlamıyla komünist ne de tam anlamıyla kapitalisttir, eşit şekilde dağıtımın öngörüldüğü bir toplumdur’’ demektedir. Yöntemini belirlerken ise ‘‘özgün konum’’ adını verdiği bir düzen oluşturduğunu söyler. Tarafsız bir paylaşımın kimliklerin dışarıda bırakılması ve toplumda en kötü durumda olanların

en fazla elde etmesi ile olacağını belirtmiştir. Rawls'ın Adalet Teorisi siyasi bir liberalizmin yeniden dile getiriliş şekli olup bireysel özerklik ve devletin tarafsızlığı temel unsurlarını oluşturmaktadır. Bireyler kendi ahlaki değerlerini kendileri oluşturur, var olma biçimlerini kendileri belirler. Yani Doytcheva'ya göre bu teoride devletin tarafsız kalması öngörülmektedir. Bu şekilde toplum içerisinde birlik, beraberlik temelinde bir uyumun yakalanacağı belirtilmekte ve bunlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Doytcheva (2016, s. 47),liberal düşüncenin temele aldığı birey kavramının ucu bucağı olmayan bir düzlemde geniş açıdan her şeyin temeline oturtulması fikri cemaatçiler açısından son derece yanlış olduğunu belirtir. Bireysellik adı altında yapılan yoğun vurgular cemaatçilerin toplumsallık içerisinde kendini var ettiği düşünülen birey fikrinden ayrıdır. Dolayısıyla toplumun bireyin şekillenmesindeki önemine değer verilmektedir. Cemaatçiler bu durumda cemaatin değerinin önemsenmediği, unutulmaya yüz tuttuğunu ifade etmişlerdir. Doytcheva burada cemaatçilerin, vatandaşlığın düzenlemelerle sınırlandırılıp sınırlandırılamayacağı öte yandan toplum içinde zenginleştirilip zenginleştirilmeyeceği ya da bireyselliğe karşılık cemaatçi bağların canlandırılıp canlandırılmayacağı şeklinde bir takım sorular yönelttiğini belirtir. Doytcheva kimliklerle alakalı olarak Rawls'ın Adalet Teorisi'nin bireylerin kimliklerinin görmezden gelinmesi hususunda bu şekilde bir toplumda hakkaniyetin sağlanmasının önünün açılacağını belirtmesinin mümkün olup olmayacağının tartışıldığını ifade eder. Cemaatçilerin adalet anlayışının kültürlere, kimliklere, alınan eğitime ve aldığımız değerler doğrultusunda değişebileceğinin düşünüldüğünü belirtir.

Doytcheva (2016, s. 46-47)bu bağlamda liberal teorinin salt bir benlik anlayışı yerine cemaatçiler ''konumlanmış'' ya da ''cisimlenmiş'' bir ben fikrini kabul ettiğini belirtir. İnsanlar akılcılıklarının yanında toplumsal bağlar ve çeşitli ilişkilerle yükümlü olduklarını düşünürler. Ona göre bireyin ahlaki değerinin kaynağının, kendisi olduğunu savunan liberal görüşe karşılık cemaatçiler için varlığını kabul ettiğimiz bazı ahlaki ya da siyasi sorumluluklarımız vardır. Cemaatçiler için ortak değerler ve amaçlar önemlidir. Cemaatçilere göre ortak değerleri gözettiğimizde kendi değer düzlemimize katkı yapılacağı böylece toplumla daha sıkı bağ

kurulabileceği ve kopuklukların yaşanmayacağı düşünülmektedir. Doytcheva cemaatçilerin dolayısıyla bunların tercihle ilgisi bulunmamakla beraber kimlik oluşumda etkilidir diyerek liberallerin bu kısmı göremediklerini düşündüklerini belirtir. Taylor (2017, s. 12) toplumun kutsal yapısının ortadan kalkması neticesinde çeşitli eylemler için rahatlıkla bir araçsal konuma ulaşacağı bu nedenle de çıkarlar için kullanılabileceğini söyler. Yani eski düzenden bağımsız işleyen bu sürecin bireysellik adı altında kendini ortaya çıkarmasına dikkat çekmektedir. Doytcheva' ya (2016, s. 50) göre cemaatin daha fazla göz önüne alınması gerektiğini düşünen cemaatçilere göre liberal prensiplerin sınırlanması gerekmektedir. Burada üç önerme ortaya çıkar. İlk olarak cemaatin yerine evrensel adalet prensibi arayışını koymak gerektiği belirtilir. Bu şekilde adalet, toplumsal yaşantıyı tedavi edici bir erdeme dönüşmektedir. Toplumda birlik ve beraberlik iyi niyetle harmanlandığında adalete gerek duyulmayacağı şeklinde düşünülmektedir. Öte yandan Doytcheva, Walzer gibi bazı cemaatçilerin adaletin önemine değinirken evrensel bir teori ortaya koyma durumuna karşı çıktığını söyler. Yani cemaatin kültürü ve tarihinin dışına çıkılamayacağından cemaatin dışında da bir adalet anlayışı mümkün değildir. Üçüncü olarak adaletin önemi ve evrenselliğini benimseyen ama liberal teorilerin bireyciliğini reddeden yazarları bir araya getirdiğini ifade eder. Bireylerin hak ve özgürlüklerinin toplum içinde sağlanabileceğinden yola çıkıldığında toplumu savunma durumu üst düzeye çıkacaktır dolayısıyla Taylor ve diğerlerinin belirtmiş olduğu ortak fayda politikasının hâkim olacağını ifade eder. Ancak cemaatçilerin görüşlerine göre adaletin sınırlarının nasıl olacağı ya da adaleti sağlamanın nasıl olacağı konusunda karmaşalar mevcuttur. Cemaatçilerin eleştirileri liberallerin yeni politikalar geliştirmelerinde etkili olmuştur.

Taylor(2018, s. 55) çokkültürlülük alanındaki görüşlerini '' Tanınma Politikası'' isimli çalışmasını kültürel farklılıkların tanınması ve eşit saygı görmelerine yönelik olarak açıklamalar yapmıştır. Modernleşmeden önceki zamanlarda insanların kimlik ve tanınma konusunda söz etmediklerini ifade eden Taylor'a göre daha önce kimliğe ait kullanılan terimlerin insanlar arasında sıkıntı yaratmadığı için kullanımına gerek olmadığı şeklindedir. Kimliğin bir insanın kim olduğu ya da sahip olduğu özelliklerin neler olduğunun anlatması nedeniyle kısmen tanınmanın ya da tanınmamanın insanların imajlarında olumsuzluğa sebep olacağını dile getirmektedir.

Gutmann (2018, s. 26) çoğulcu toplumlarda farklı kültürel kimliklerin tanınması için kamuya ait kurumlarda kişiselliğe rastlanılmaması ya da çeşitli kimliklere bakılmaması yönünde vatandaşlar tarafından gerekli bedelin ödenmesi gerektiğini vurgular. Taylor (2017, s. 12) önceki yüzyıllarda Tocquevelli' nin demokratik çağda insanların minik ve sıradan şeylerden tat aldığını ya da insanların kendilerinin kendileri dışındaki dünyaya dair bakışı kaybettiklerine gönderme yapmaktadır. Bu durumda da dışarıdaki dünyaya kapanan bireyin kendine döneceği, yaşamın anlamını yitirip topluma kayıt hale geleceğinden söz eder.

> "Tanınmanın önemi artık her yerde şu ya da bu şekilde kabul edilmiş durumdadır; yakın, kişisel düzlemde hepimiz, kimliğin bizim için önemli olan öbür kişilerle temaslarımız boyunca nasıl biçimlendirildiğinin ya da nasıl çarpıtıldığının farkındayız. Toplumsal düzlemde, eşit tanınma yolunda sürüp giden bir politika izliyoruz" (Taylor, 2018, s. 56).

Taylor (2018, s. 58-60) tanınmanın eski dönemlerden günümüze kadar geçirdiği değişikliklere bakıldığında kimliklerin insan ilişkilerinde belirleyici rolünün anlaşıldığını belirtir. Taylor modern toplumda beliren iki tutumu ele almıştır. Daha önce sözü edilen şereften, haysiyete geçişle birlikte tüm vatandaşların eşit haysiyette olduğunu vurgulayan evrenselcilik politikasının ortaya çıkışı ile halkların ve adlandırmaların eşitlenmesi, statülerin parçalanmaması durumunun söz konusu olduğunu belirtir. Alınması gereken önlemler konusunda çeşitli anlaşmazlıklara rağmen eşit vatandaşlık ilkesinin kabul edildiğini belirtir. Evrenselcilik politikasının ardından modern kimlik kavramının gelişimi ile farklılıklar politikası ortaya çıktığını, temeli bireylerin kendi özgü biricik kimliğiyle tanınmasına dayandığını söyler. Böylece tanınmanın farklı bir hal aldığı görülür. Yani eşit haysiyet politikası evrensel açıdan aynı, özdeş haklar temeline dayanırken farklılar politikasında bireyin kendine özgü kimliği, diğerlerinden ayrılan farklı özellikleridir. Taylor, bugün farklılık politikası çevresinde birtakım çatışmaların bulunduğunu ifade eder. Evrensel haysiyet politikası vatandaşları birbirinden ayıran ayrımları gözetmeme için uğraşmakta, farklılık politikası ise ayrım gözetmeme durumunu yeniden düzenleyerek ayırıcı özellikleri farklı muameleler için temel kabul etmek istemektedir. Şan (2005, s. 88), Taylor'un ikilik çıkaran sorunları Kanada Haklar ve Özgürlükler Sözleşmesi ile Meech Lake Antlaşması sonrasında Kanada'da beliren

durumlar vasıtası ile çözümlediğini belirtir. Ona göre Kanada Sözleşmesi bireysel hak ve özgürlüklere önem vermekte ve liberal doğrultuda ABD ve Avrupa'daki başka sözleşmelerle koruma altına alınanlara haklar tanımaktadır. Ayrıca vatandaşlara eşit davranılmasını da güvenceye almıştır. Burada ona göre Batı dünyasının Amerikan örneğini izlediği görülmektedir. Toplu amaçların belirlenmesi hususu sözleşme maddelerine ters düşmektedir. Böylece hakları sınırlayacak durumlar oluşmaktadır. Taylor, özleşmenin Quebec politikalarıyla çelişmesi sonucu Quebec'in ayrı bir toplum olarak kabul edilmesine yönelik önerinin, Kanada'daki geri kalan kesimin Meech Lake maddesine karşı çıkmasına sebep olduğunu söyler. ''ayrı toplum'' düşüncesine karşı çıkılmıştır. Taylor, bireysel hakların her zaman, kolektif amaçlardan önce gelmesi gerektiğini savunarak, insanların yaşamla alakalı fikirlerini kendisinin belirleyebileceği şeklinde düşünmektedir. İnsanın kendi amaçlarını ve isteklerini dışa vuran bir özne olarak algılamakta ve bu görüş yaygınlık kazanmaktadır. Bu görüşüyle, Sandel'in işlemsel cumhuriyet adını verdiği ABD'nin siyasal gündeminde kimi düşünürlerce önemli bir yeri olan yasaların anayasal metinlere dayalı olarak düzeltilmesini sağlayan kavrama gönderme yapar. Sandel'in bu kavram ile usûl kurallarına, kalıcı çözümlere ve ortak yaşam biçimlerine nazaran öncelik tanıdığı belirtilir.

Taylor(2018, s. 78-79) bu modelin Quebec'teki ortak amaçları olan bir toplumda zarar almasının söz konusu olduğunu belirtir. Siyasal toplumun eski kültürel geleneklerini korumak isteyenlerle bireysel amaçlarla kültürden ayrılmak isteyenler arasında tarafsız kalınamadığının görüldüğünü ifade eder. Ona göre burada sorun sadece Quebecliler için son yirmi yıllık süreçteki dil sorunu değildir, kendi kültürlerinin devamlılığını sağlamak adına Fransızca'yı gelecekte kullanmak isteyen topluluğun bulunduğunu göstermektir. Bu doğrultuda hem Quebecliler hem de toplu amaçları benimseyenler için farklı bir liberal toplum modeline sıcak bakmalarının muhtemel olduğunu belirtir. Buradaki anlayışa göre Taylor, güçlü ortak amaçları olan bir toplumun liberal olabileceğini, ortak amaçları benimseyenlere karşı iyi davranmak ve çeşitlilikleri göz ardı etmemek koşuluyla bunun sağlanabileceğini söylemektedir. İki tarafı bir araya getirmenin zorluğu bilinse de böyle bir tutumun olanaksız olmadığı da ifade edilmiştir. Taylor (2018, s. 82), ancak bu noktada iki ayrı görüşün belirdiğini de söylemiştir. Son on yıl içindeki bu iki görüşün çatışmasının

umutsuzluğa neden olduğunu söylemiştir. Taylor'a göre liberalizmin kültür açısından tam anlamıyla tarafsız tutum içinde olması mümkün değildir ve böyle bir iddiada bulunmamalıdır. Çünkü liberalizmin yaptıklarına oranla kendisini ön planda tuttuğu ifade edilmektedir. Her ne kadar farklılıklar noktasında destekleme veya bunu katı bir şekilde sürdürmede sınırları bir yerde çekmek zorundadır. Ancak eşit saygı politikası doğrultusunda çeşitlilikleri benimseyerek homojenleştirme suçlamalarından kurtulabileceğini de ifade eder.

> "Bütün toplumlar giderek artan ölçüde çokkültürlü duruma gelmekte, aynı zamanda da daha geçirgen olmaktadır. Gerçekten de bu iki gelişme yan yana gitmektedir. Geçirgen olmaları, çokkültürlü göçlere daha açık duruma gelmeleri demektir; bu toplumların sayıca giderek artan üyeleri, merkezi başka yerde bulunan bir ''diaspora'' yaşamı sürmektedir. Bu koşullarda kalkıp da yalnızca ''Biz işleri burada böyle yönetiyoruz'' yanıtını vermek biraz ters kaçar" (Taylor, 2018, s. 82).

Çeşitliliklerin artmaya devam ettiği, yapılan göçler vasıtası ile bunun sürdüğü bilinmektedir. Bu durumda ülkelerin farklılıklara yönelik uygulamalarında zorlama, dayatma gibi unsurlardan kaçınması gerekmektedir. Batıdaki liberal toplumların geçmişte yaptıkları şekilde sömürgeci faaliyetler ya da üstünlük kurma yolları farklılıkları bir araya getirme durumunu imkânsızlaştırmakta ve toplumsal bütünlüğü elverişsiz hale getirmektedir. Tanınmanın önemine ilişkin olarak kültürel varlıkların da aynı zamanda eşit değerde ve değerli oldukları düşüncesi önemsenmelidir diyen Taylor'a (2018, s. 84-86)göre ise kültürlerin eşit görülmemesi durumu nedeniyle çokuluslu toplumlar yıkılmaktadır ve adaletsizlik gibi kavramlar kadar tanınma da burada etkili olsa da bunu kabul eden az kesim vardır. Bu yüzden ezilen toplumların özgür olabilmek için öncelikle kendilerini aşağılayan imajlardan kurtulmasının gerekli olduğunu vurgular. Bu tartışmaların eğitim alanına da yansıdığını söyleyen Taylor, derslerde okutulan kitapların Avrupalı ırklara göre uyarlandığı, Avrupalı olmayan ırklara ve kültürlere yer verilmediğini söylemektedir. Bu yüzden kadınlar ve Avrupalı olmayan ırk ve kültürlerin daha geniş yer alması talebinde bulunur. Böylece imajların düzeltilmesi yönünde fayda sağlanacaktır. Bu taleplerin altında tüm kültürlere eşit saygı duyulması önermesinin olduğu söylenebilir.

Rockfeller (2018, s. 107-108)ise çeşitliliklerin çeşitli alanlarda tartışılmasına ilişkin olarak demokratik görüş açısından bir insanın etnik kimliğinin onun birincil kimliği olmadığını dile getirmiştir. Tüm insanların genel insan doğasına sahip olmaları nedeniyle eşit değerde olduğunu söyleyerek Rockfeller, tanınma talebinin birincil kimliğe ilişkin olarak talep edilebileceğini ifade etmektedir. Ona göre ikincil konumdaki etnik kimliği, evrensel kimliğinin üstünde görmek liberalizmin temelinin sarsılmasına ve hoşgörüsüzlüğe yol açar. Taylor (2018, s. 87-93) başlangıçta ahlaksal bakımdan tüm kültürlere, eşit değerde oldukları şeklinde yaklaşılması gerektiğini daha sonra ise ayrıntılı incelemesini yapılmasının gerekliliğini söyleyerek, ‘‘ bu kültürler içinde değerli şeyleri fark etmek için değer yargılarımız işe yaramaz, ölçütlerimizi değiştirmemiz gerekir yoksa taraflı davranıp kendi değer yargılarımıza uyup uymadığını belirlemiş olur ona göre yorum yaparız’’ demektedir. Bu yüzden ‘’eşit değer ön varsayımının’’ zıtlıkları kaldıracağına inanmaktadır. Taylor, çok sayıda insanın uzun zaman dilimlerinde dünyamızı genişleten, kültürel düzlemde hayranlık ve saygıyı hak ettiği yönlerinin olduğunu varsaymanın akla yatkın olduğunu belirtmektedir. Bu durumu yok saymanın saygısızlık olduğunu ve sonuçta bir ahlaksal sorunla karşılaştığımızı ifade etmiştir. Ona göre içi boş, tutarsız yargılardan ziyade kültürel kaynaşmalar ile aydınlatıcı kültürel incelemeler, eşit değer ön varsayımının beklentileridir.

Çokkültürlülük modeli ile bu alanda çalışmalar yapan Kymlicka (2015, s. 13-14)liberalizmin önemli bir hareket olarak 16. yüzyılda Avrupa’da ortaya çıktığını ve günümüzde komünizmin çöküşü ile egemen bir ideoloji olarak yükseldiğini belirtmiştir. Liberalizmin görünürlüğünün artması noktasında ortaya çıkan görüşlerden birisinin, Dinler Savaşı’na yönelik alternatifin hoşgörü ile olabileceğinin kabul edilmesi ile gerçekleştiğini ifade eder. Savaşlar sonunda Protestan ve Katoliklerin devletin tek bir inancı benimsememesi gerektiği, siyasi alandaki hâkimiyetin devlet ve kilise ayrımı ile sağlanacağı görüşü kabul edilmiştir. Böylece liberalizmin din dışı alana kayarak sosyal hayatları genişletmesi ile devam ettiğini belirtmektedir. Ona göre liberal bir devletin bireylerin kendi iyi hayat kavrayışlarına göre yaşayabilecekleri noktasında tarafsız kaldığı bir anlayış hâkimdir. Bu görüş doğrultusunda liberalizm, modern toplumların çoğulculuğu ve çeşitliliği hususunda bir cevap niteliği taşımaktadır. Ancak liberalizm eleştirmenleri liberalizmin,

kapitalizmin yükselişine katkı yapacağını düşünmektedir. Buna yönelik olarak Kymlicka bu durumda iki taraf için de haklılık payı vermektedir. Kymlicka günümüzde toplumlardaki farklılıklarla bir arada yaşamak ve bu farklılıkların taleplerinin tanınması için geçmişte yaşanan olumsuzlukların tersine yeniden değerlendirilmesi ve bir uzlaşıya varılması gerektiğini düşünmüştü. Parekh (2002, s. 128-129), Kymlicka'nın bu doğrultuda ilk olarak liberalizmin temel ilkesi olarak gördüğü maddeleri belirleyerek başladığını belirtir. Ona göre insanların iyi yaşam sürmekte hakları olduğunu söyleyen Kymlicka için bunun iki kapsama alanı vardır. Birincisi, hayatlarını yaşamaya değer kazandıran şeyin ne olduğuna dair değer odaklı yaşamalılardır. İkinci olarak hata yapabilecekleri için inançlarını değiştirme ve sorgulama imkânına sahip, özgür olmalılardır. İki maddenin birleşerek bağımsızlığı meydana getirdiğini belirtmiştir. Parekh' e göre bireysel özerkliğin yaşamları için önemini bu maddelerde yansıtan Kymlicka için bağımsızlık, iyi bir yaşamın zorunlu bir şartıdır. İyi bir yaşam, cezalandırılma korkusu taşımadan inançları doğrultusunda yaşayabilmeyi gerektirdiğinden liberal kişinin çeşitli özgürlükler konusunda ısrarcı olduğunu ifade eder. Bu durumda Kymlicka'ya göre tüm bireyler iyi yaşamdan faydalanacağından hepsine eşit ilgi ve saygının gösterilmesi yani temelde eşit hakların verilmesinin gerekliliğini vurguladığı söyler. Yalnızca bireylerin kendilerine yükümlülüğü olduğunu dolayısıyla bu durumun toplumlar özelinde düşünülmemesi gerektiğini ve toplumsal bir ahlaki boyuttan söz edilmemesini vurgular. Burada kültür kavramının, bağımsızlığın temeli olduğunu söylemektedir. Cemaatçiler için kültür, toplumun içinde vardı ve bireyin ayrı düşünülmemesi gerekliydi. Ancak Kymlicka cemaate yönelik bağlardan dolayı kültürlenmenin olmadığı, insan için kültürün gerekli olduğunu düşünmüştür.

> ''İnsanların anlamlı seçimler yapma kapasitelerinin bir kültürel yapıya erişebilmeye bağlı olduğunu göstermeye çalışıyorum.'' (Kymlicka, 2015, s. 155).

Anlama, anlamlandırma süreçlerinin birey ve kültür bağlamında önemine değinen Kymlicka seçimlerimizde bu sebeple anlamlı-anlamsız ayrımı yapabileceğimizi söylemiştir. Seçimlerimizi seçme konusunda bağımsızlığa gönderme yaparken, kültürel yapıya erişme hususunda ise karşılıklı anlaşmaların artması ve bütünleşmeye işaret etmektedir. Bireysel özerklik ve bağımsızlık hususunda ayrıca azınlıklar ve

onların haklarına yönelmek gerektiğini vurgulamaktadır. Kymlicka (2015, s. 15-17) liberallerin pek çoğunun azınlık haklarının bireysel anlamda özerkliğe kötü bir ortam oluşturduğunu, amaçlarının cemaatçi gelenekleri özerk bireysel tercihlerin kötü etkilerinden korumak olduğunun düşüncesinde hem fikir olduklarını söyleyerek kendi amacının azınlık haklarının, bireysel özerkliğin etkili uygulanması ve gelişiminde başrole sahip olduğunu göstermek olarak açıklar. Geçmişteki Batı demokrasilerinin güvenlik ve siyasi istikrarlarını tehlikeye atacağı düşüncesi ile azınlıkları yok etmeye yönelik önlemler aldığını ancak bu yüzyılda farkındalığın arttığını belirtmiştir. Dolayısıyla ona göre azınlıkları baskılamanın bir yararı olmamış ve ayrı bir ulus olmaları konusundaki saldırıların da ayrılıkçı hareketleri daha çok körüklediği sonucuna ulaşılmaktadır. Kymlicka onların bağlılıklarını sağlamak için azınlıkların ayrı milliyet duyguları kabul edilmeli ya da özyönetim isteklerinin çözüme kavuşmasının gerekli olduğunu ifade etmiştir Kymlicka (2015, s. 104), bu yüzden azınlıkların hak taleplerinin liberal düşünce içerisinde yeri bulunmadığı görüşlerine karşı çıkmaktadır. 19. ve 20. yüzyıl içerisinde ve iki savaş arası dönemde de liberallerin bu konuda ilgili olduklarını dile getirmiştir. Bu liberal bağlılığın Avrupa'nın Milletler Cemiyeti isimli azınlıkları koruma projesi ile belirli haklar sağladığını belirtir. Burada liberal azınlıkları savunmanın altında yatan iki iddianın varlığından söz eder. Bunlar; bireysel özgürlüğün, gruba ait olmaya bağlı olması ve gruba özgü hakların azınlık ve çoğunluk arasındaki eşitliği çoğaltması. Kymlicka, bunların birçok liberal tarafından kabul edildiğini, azınlıkların hak elde etmesine karşı çıkanların ise çokuluslu devletlerde özgür kurumların bulunamayacağını düşündüklerini ifade etmiştir.

Kymlicka (2015, s. 106-111)büyük ulusal grupların tarihsel gelişmede payının büyük olduğu, küçük milliyetler ise hareketsiz görülerek bazı liberaller tarafından asimilasyona davetiye çıkardığını ayrıca büyük ulusların ulusal bağımsızlarını onayladıklarını da belirtmiştir. Ona göre Britanya sömürgelerinde çalışmaya gelen liberaller, İngiltere'de öğrendikleri liberalizmin karşılarına çıkan kültürel çeşitliliğe hitap etmediğini fark etmiş ve bu anlayışın yerleşemediğini ifade etmiştir. Bir benzerinin Kanada'da yaşandığını da ifade ederek, İkinci Dünya Savaşı sırasında ise milliyetçi tartışmaların yerini ideoloji savaşına bıraktığı Soğuk Savaş dönemi ile yitirdiğini, Amerikan liberallerinin de ulusal azınlıkları ihmal ettiğini belirtmiştir.

Kymlicka' ya (2015, s. 112-120) göre büyüklük küçüklük temelinde gruplara tanınan bağımsızlıklar aslında tarafların zıtlaşmalarına destek olmaktadır. Aynı zamanda büyük gruplara tanınan ayrıcalıklar olsa da zamanla şartların değişebileceği ve yerinden edilme gibi büyük çaplı değişikliklere maruz kalabileceklerinin de unutulmamasını vurgular. Liberal görüşlerdeki değişiklikleri Kymlicka üç olay ile açıklamıştır. Bunlardan ilki Milletler Cemiyeti'nin azınlıkları koruma projesinin başarısız olması ve bunun İkinci Dünya Savaşı'na sebep olduğu yönündedir. İkincisi Amerikan Yüksek Mahkemesi'nde görülen siyah ve beyaz çocuklara verilen eğitimdeki ırkçı sistemin Linda Brown isimli bir siyahi çocuğun ismini taşıyan Brown davası ile yıkılmasına yöneliktir. Ancak Brown davasından sonra başka alanlara tezahür etmiş ve azınlık kültürlerin ayrı statüleri ortadan kaldırılmış ve egemen topluma eşit katılımları sağlanmaya çalışılmıştır. Bu durumu Kymlicka, 1969'daki Kanada'daki hükümetin Kızılderililerin özel anayasal statülerini kaldırma önerisine benzetmiştir. Üçüncü olarak ise 1960 ve 1970'lerde ABD ve başka yerleri sarsan etnik canlanıştır. Etnik grupların statülerinin bilincine vararak, grup temelli yardımlar talep ederek Anglo uyum modelini terk etmeleri kabul edilse de Kymlicka, liberal desteğin azaldığını ifade etmiştir. Göçmenlerin topluma karışmaları ve bütünleşmelerinin istendiğini, ulusal azınlık olarak değil etnik gruplar olarak görülmeleri başlarda hoşnut karşılansa da etnik canlanış ile teorisyenler bu durumun geleneksel modeli tehdit ettiğini düşündüklerini söylemiştir. Bu hak taleplerin toplumsal birliği tehdit ettiğini düşündüklerini, herhangi bir ahlaki haklılık barındırmadığını ve bunları bilerek ülkeye geldiklerini düşündüklerini ifade etmiştir. Parekh (2002, s. 131) azınlıkların hak talep etmelerinin ülkedeki hâkim anlayışlar tarafından korkutucu bulunması, toplumsallığın bu gibi durumlarla yıkılacağı algısının zihinlerde daha çok yerleşmesine sebep olduğunu ifade eder. Ancak Kymlicka'nın azınlıklara tanınacak haklarla toplumda bir tehdit değil bir uzlaşma olacağı fikrini savunduğunu belirtir. Burada onlara karşı yaklaşımlarda olumsuzluk barındırılmaması gerektiğini düşünür. Çünkü bu insanların üzerinde sömürünün izleri vardır ve kendilerinin fark edilmesi, varlıklarının bilinmesi yönünde bir istekleri bulunmaktadır. Parekh, kültürel açıdan homojenliğin olduğu toplumlarda istikrarın sağlanmasının kolay olsa da asıl sorunun çeşitliliklerle ortaya çıktığını ifade eder. Çünkü çoğunluk kendi kültürel haklarını kullanırken azınlıktakiler kullanamayacaktır. Burada Kymlicka'nın, pratik boyutta asimilasyonu savunanlar

açısından hiçbir zaman başarılı olunmadığını ve buna maruz kalanların ise ciddi zorlanmalar yaşadığını belirterek asimilasyon düşüncesini reddettiğini belirtir. Bu durumda karşılıklı olarak tanınacak haklarla mağduriyetlerin giderilmesi gerekmektedir.

Kymlicka (2015, s. 77-80), eşitlik ve özgürlüğe dair Trudeau' ya yaptığı atfında liberal demokraside bireyin eşitlik ve özgürlük alanına vurgu yapılarak bireylerin temel hakların güvence altına alındığını belirtir. Sıkıntı ise liberallerin, etnik ve ulusal azınlık gruplarının hak taleplerini nasıl kabul edeceğidir. Grup farkına dayalı hakların kolektif haklar olarak algılanmasının yanlış olduğunu belirten Kymlicka, kolektif hakların alanının geniş ve karmaşık olduğunu ifade eder. Bu tür bir algılama hem kişisel haklar hem de grup hakları arasındaki ilişkinin anlaşılmasında olumsuzluğa sebep olur. Burada ona göre etnik ya da ulusal bir grubun talep ettiği iki hak arasında ayrım yapılması gereklidir yani grubun kendi üyeleri ile alakalı olan hak talepleri ve toplumdaki hak talepleridir. Kymlicka'nın iç kısıtlamalar diye adlandırdığı birinci grupta, grup içi ilişkiler önemlidir. Bazı grupların, grup üyelerinin özgürlüğünün kısıtlanmasına yönelik olarak devlet gücünün kullanımını talep edebileceğinden bahseder. Örneğin insanları belli bir kiliseye katılmaya zorlamak gibi durumlar. Kymlicka dış korumaları ise gruplar arası ilişkilerle açıklamaktadır. Etnik ya da ulusal grupların, büyük toplumun kararlarına karşılık kendi kimliğini korumak isteyebilmesinin söz konusu olduğunu belirtir. Grup arası ilişkilerde açığa çıkan grupların kimliklerini koruma isteği, aslında kendilerinin diğerleriyle eşit konuma gelmek istemesinden kaynaklıdır. Bu noktada grup haklarını kolektif haklar içerisinde değerlendirmenin yanlış olduğunu söyleyen Kymlicka için hak talepleri ve bunların sınırları önemlidir. Kymlicka (2015, s. 65) liberal demokrasilerde kültürel farklılıklarla başa çıkmanın yollarından birisinin bireylerin çeşitli haklarını korumaktan geçtiği noktasında grup farklılıklarını korumak için din, ifade gibi çeşitli özgürlüklerin öneminin abartılmaması gerektiği vurgular. Böylece Kymlicka'ya göre sağlanan haklarla grup ya da dernek kurma, kurulan yapıları sürdürme, ilişki geliştirme ve toplumdaki değişikliklere uyum sağlama gibi durumlar oluşur. Kymlicka (2015, s. 66-71) gruplara özgü hakları; özyönetim hakları, çoketniklilik hakları ve özel temsil hakları olarak kategorize eder. Kymlicka'ya göre özyönetim hakları, kültürel gelişimi sağlamak için ulusların bazı politik özerklik

yada toprak esasına dayalı yargı biçimleri talep etmesi olarak ifade etmektedir. Ona göre ulusal grupların kendi geleceklerini belirlemeye yönelik hakkı vardır ama deniz aşırı sömürgelere tanınmış bir haktır. Bu yüzden pek çok ulusal grubun istemsiz olarak bir devletin himayesinde olduğunu belirtir ancak vazgeçmediklerini ve özyönetim talebini sürdürdüklerini ifade eder. Taleplerini tanıma yolu olarak ise federalizm işaret eder. Özyönetim talepleri konusunda dünyada birçok yerde politik güç elde etmenin hayali bir öğe olduğunu da belirten Kymlicka temel amacın ilk önce yağmalamak için gelen kişi ve işletmecilerden kurtarabilmek olduğunu belirtir. Kymlicka(2015, s. 303) diğer açıdan özyönetim talepleri bütünleşme konusunda ciddi sıkıntılara yol açtığını belirtir. Demokrasinin halkın yönetimi ilkesine dayanmasına yönelik olarak ulusal azınlıkların kendilerini yönetebilecekleri iddiası ile kendi siyasi topluluklarını pek çok halka bölüp ve bütünleştirici etkisi kaybolacağını ifade eder.

Yine de Kymlicka (2015, s. 72-73) liberallerin, grupların özyönetim taleplerinin önünü alamayacakları bir toplumsal ayrışmaya sebep olacağı korkularına rağmen özyönetim taleplerinin kabul edilmediğinde yabancılaşmaların yaşanacağı, çeşitli kısıtlamalar doğrultusunda yapıldığında ise toplumdaki bölünmelerin artmak yerine azalacağını düşünür. Bu nedenle çeşitli hakların sağlanmasının gerekli olduğunu belirtir. Ona göre çoketniklilik hakları, toplumda birlik ve beraberliğin ortak şekilde yürütülmesi adına etnik grup ve dini azınlıkları kapsar. Sahip oldukları kültürel unsurlarını ayrımcı ve negatif uygulamalar olmadan yaşamaları hedeflenir. Kymlicka'ya göre buradaki dezavantajın din alanında yaşandığı bir durum söz konusudur. Buna örnek olarak Yahudi ve Müslümanların Britanya'da pazar günleri işyerlerini kapatmak istememeleri ya da Fransa'daki kız çocuklarının başlarını örtmek zorunda olduklarından okuldaki kıyafet yönetmeliğinden muaf olmak istekleri gibi örnekler göstermektedir. Kymlicka, özyönetim hakları gibi çoketniklilik haklarının da geçici olarak düşünülmemesi gerektiğini çünkü kültürel ögeleri yok etme eğiliminde olunmadığını belirtir. Kymlicka (2015, s. 73-74) üçüncü olarak özel temsil hakları ise etnik olmayan gruplara yönelik olumsuzlukların giderilmesini ifade eder. Batı'da demokrasi anlayışının nüfusun farklılıklarını barındırmadığını yönelik bir endişenin belirdiğinden söz eden Kymlicka, dezavantajlı grupların yeterince temsil edilemediğini belirtir. Bunu düzeltmek için Kymlicka' ya göre örneğin

kadınların parti kuruluşlarında aday ya da kurucu olmasının önünü açmak ya da belirli bazı temsil yolları belirlenmesi gerekir. Bu tarz ayrımcı uygulamaların kalkması ve yeterli hakların tanınması ile bu gibi hakların istenilme ihtiyacının da ortadan kalkacağı düşünmektedir. Kymlicka (2015, s. 295) dezavantajlı grupların temsil haklarını talep etmelerinin altında kapsanma talebinin yattığını ifade eder. Ona göre diğerleri tarafından ayrıma maruz kalındığının farkına varanlar büyük çoğunluğun arasına katılma ihtiyacı hissetmektedir. Ulusal azınlıkların ise bulundukları yerlerde kalmaları için sınırları belirlenmektedir. Kymlicka'ya (2015, s. 171-172)göre grupların hak taleplerine ilişkin olarak hükümetlerin göçmenleri teşvik etmesi, kendi dillerine yönelik olarak kültürlerini yaşamaları için kaynak sağlaması ya da özyönetim hakları vermesi konusunda neden bu hakların onlara sağlanamayacağı konusunda daha önceden de bahsedildiği üzere göçmenlerin kendilerinin bunu baştan kabul ederek geldiklerinin söylendiğini belirtir. Buna örnek olarak bir Amerikalının İsveç'e göç etmesi durumunda, İsveç hükümetinden bu hakları isteme durumu olamadığını söylemektedir. Çünkü başka yere göç etmek ile kendi kültürlerini ve haklarını bıraktığını belirttiklerini ifade eder. Kymlicka(2015, s. 298) göçmenlerin gittikleri ülkelerde ülkenin güvenliğini tehlikeye atacak çok az gelişmenin yaşandığını belirten Kymlicka, yüz elli yıl önceki göç dalgaları ile bu göçe yönelik korkunun normal olduğunu açıklarken şuan bunun gereksiz olduğunu vurgular. Ona göre hak taleplerinin olması toplumsal alana katılma ve kavuşma istekleri doğrultusunda ele alınmalıdır. Dolayısıyla toplumsal bütünleşmenin iki yönlü sağlandığını fark ettiğimizde iki tarafın da isteklerini dengelemek gereklidir. Koşulları daha iyi hale getirerek ancak bunun sağlanabileceğini biliriz, dayatmalar ile herhangi bir çözüm sağlayamayız.

> ''Bazı grupların talepleri, liberallerin kabul edebileceği sınırı aşar. Liberal demokrasiler kültürel çeşitliliğin birçok biçimini düzenleyebilir ve benimseyebilir ama hepsini değil.'' (Kymlicka, 2015, s. 257).

Kymlicka (2015, s. 257-264)grup farklılığına dayalı hak taleplerinin liberal görüş içerisinde kabul edilmesinden yana olsa da bunun belirli sınırlamalar dahilinde olabileceğini düşünür. Aynı şekilde daha önce iç kısıtlamalar ve dış korumalar olarak adlandırdığı birinci ve ikinci gruplarda yaşanan durumlar ile hak isteme durumlarının sınırlanmasından bahsetmiştir. Liberal ilkelerin azınlıkların dış koruma taleplerine

daha sıcak baktığı ve sömürülme, ayrım yapılma gibi ayrılıkçı fikirlere onay vermediğini söyleyen Kymlicka, sınırlamalara saygı duyan bir azınlık hakları sisteminin liberal olabileceğini ifade eder. Ancak iki sınırlama ile azınlık grupların her talebinin gerçekleşmeyeceği söyler. Ona göre liberal ilkelere göre yönetimleri sağlandığında ayrı bir toplum olarak görülebilirler. Burada hoşgörü kavramını devreye sokar. Hoşgörü ve özerkliğin liberalizm içerisinde bir değer olarak görülüp görülmediğine yönelik tartışmalar yaşanmıştır. Liberal teorinin özerkliğe dayandırılmasında grupların bağlılığını zayıflatacağını, hoşgörüye dayandırılmasının ise yönetim adına daha isabetli bir karar olduğunu söyler. Liberalizm ve hoşgörünün yakından ilişkili olduğunu ifade eden Kymlicka, liberalizmin temelinde dinsel hoşgörünün yattığını belirtir. Ona göre Batı'daki dinsel hoşgörünün, bireysel, din ve vicdan özgürlüğü temelinde olduğu ifade edilmekle beraber bu özgürlükleri kısıtlamaya yönelik bir durumun olumsuzluk yaratacağı aşikârdır. Kymlicka liberal olmayan dinsel hoşgörü biçimlerine örnek olarak Osmanlı'daki ''Millet Sistemi'' işaret edildiğini belirtir. Bireysel bir inanç özgürlüğü ilkesi tanımaz ve dinsel cemaatler öz yönetimli olduğu için dinsel cemaatler içinde ayrılıklara yer verilmediğini ifade etmiştir. Bu sistemin Hıristiyan ya da Yahudilere yönelik bir ayrımın yapılmadığı, her dini inanışa yönelik grupların desteklendiği ve saygı gördüğü bir sistem olduğunu belirtmiştir. Erincik (2011, s. 238)geçmiş dönemdeki millet sistemi üzerinden örneklendirildiğinde bu sistem içinde yaşayan topluluklar arasında hanedanın ırkı vb. durumlarla din, dil, kimlik gibi ayırıcı etkenlerin olmadığı dolayısıyla da olumsuzluk çıkmadığını ifade eder. Kymlicka grupların hak taleplerinin sağlanmasına yönelik olarak liberalleştirilmesi için çaba sarf edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Aynı zamanda bunu yaparken hoşgörü temelinde yaklaşılması gerektiğini ifade etmiş, hoşgörü ve özerkliğin birbirini tamamlayan unsurlar olduğunun altını çizmiştir.

Liberallerin daha önce bahsedildiği üzere azınlıklara yönelik kimi hakların verilmesinin toplumsal bütünleşmeyi zedeleyeceği, toplumda eşitliği ortadan kaldıracağı yönünde görüşleri olmuştur. Ayrıca liberalizmde kültürel farklılıkları kontrol edebilmek için çeşitli hakların korunduğu ve özgürlüklerin abartılmaması yönündeki durum da bellidir. Burada amaç ''belirlenen'' çizgilerde bir kültürel ortam oluşturma düşüncesidir. Ancak çoğunluğa göre azınlıkta yer alan toplulukların

kendilerine ait kültürleri, dilleri, dinleri olabilir ve bunları koruyarak toplumsallığa katılmak isteyebilir. Bu noktada Kymlicka, liberal demokrasilerde birlik ve beraberliği sağlamak, azınlıkların hak taleplerinin de göz önünde bulundurulmasına yönelik bir liberal çokkültürlülük modelini ortaya koymuştur. Böylece ulusal azınlıklar, göçmen gruplar, tecrit edici etno-dinsel gruplar, metikler ve Afrikalı-Amerikalılar olarak hak talebinde bulunan beş gruba yönelik açıklamalar yapmıştır.

‘‘Ülke içi azınlıklar’’ ve ‘‘yerli halklar’’ olarak Kymlicka (2004, s. 485-487) ulusal azınlıkları iki kısma ayırmıştır. Ona göre ülke içi azınlıkların geçmişte bir devlete sahip olan ama şuan olmayan gruplardır. Ortaya çıkışları işgal edilme, bir devlette birleştirilme, bir devlete bağlanma gibi durumlar ile olmuştur. İkinci olarak yerli halklar, yaşanılan yerlerin işgal edilmesi ya da çeşitli anlaşmalarla ile işgal edenler tarafından kendilerinin devlete bağlandığı gruptur. Kymlicka’ ya göre yerli halkların talebi özerklik ve kendilerinin alt kademe olarak görüldüğü aşağılanmalardan kurtulmaktır, ülke içi azınlıklar ise ulus-devletlerdeki gibi ekonomik ve toplumsal alanda aynı statüyü istemektedir. Kymlicka’ ya göre yerli halklara yönelik kesin bir tanım bulunmamakla birlikte iki taraf da herhangi bir devletin çatı altında bulunma durumlarında dahi kendi kültürlerinin gerektirdiği şekilde yönetim şekillerini korumaya çalışmıştır. Katalanlar, İskoçlar, Galler, Quebecliler ülke içi azınlıklar iken; Samiler, İnuitler, Amerikalı Kızılderililer ise yerli halklar içinde yer aldığını belirtir. Kymlicka (2016, s. 488-490), azınlıkların hak elde etme durumlarını istemeyerek bunun karşında durulmaya çalışılmasının onların kendilerini ayrı bir ulus olarak gördüklerinde sadakatsiz davranacakları hususuna yönelik olduğunu belirtir. Ancak azınlık milliyetçiliğine yönelik liberal demokrasilerde birtakım değişimler olduğunu ve azınlıklara yönelik baskıcı durumların bulundukları çatıdan daha kolay kopabileceklerini göz önüne serdiğini ifade eder. Burada Kymlicka ulus oluşturma sürecinde liberal sınırlılıklardan bahseder. Ancak sınırlılık olsa da grupların hakları korunacak ve diğer ulusların da bu şekilde yararlanmaları sağlanacaktır.

Parekh (2002, s. 132)önemli bir grup olarak göçmenlerin, çeşitli sıkıntılar nedeniyle kendi ülkelerini terk etmek durumunda kalmış bireylerden oluştuğunu belirtir. Kendilerine daha iyi imkânların sunulacağını düşündükleri ülkelere gittiklerinde

uyum sağlamaları gerektiğini ifade eder. Göçmen gruplarını Kymlicka (2016, s. 491-493) iki gruba ayırdığını belirtir. Yurttaşlık hakkına sahip olanları 'göçmen grup' olarak diğerlerini ise 'metikler' olarak adlandırır. Kymlicka göçmen grupların ulus oluşturma sürecinde ulusal azınlıklara göre farklılık sergilediğini ifade eder. Göçmen gruplar hem seyrek hem de daha küçük olmaları nedeniyle toplumun yaygın kültürüne adapte olmuş çok az bir kısmı karşı çıkmıştır. Genel manada sosyal, siyasal ya da ekonomik yönde ortak şekilde hareket etseler de eşit şartlara kavuşma ve hoşgörülü yaklaşımlar ile sahip oldukları özellikler, alışkanlıklar, yaşam biçimleri ya da dini alandaki yaklaşımlarının olumsuz karşılanmaması isteğiyle topluma uyum sağlamak istediklerini ifade eder. Göçmenlere yönelik asimilasyona varan yaklaşımların benimsenmesinin fayda sağlamadığı açıktır. Onların geldikleri toplumda kriz çıkararak sadakatsiz olacakları da düşünülmemelidir. Göçmenlerin kendilerine zor şartlarda yaşama imkânı tanınsa da sayıca az olmaları nedeniyle ulus oluşturma çabasında bulunamayacakları ve kendileri açısından bütünleşme durumu sergilemeleri daha olumlu olacağı için devletlerin onlara yönelik ılımlı yaklaşım sergilemeleri her iki taraf için de sağlıklı bir ortam oluşturur. Eşit şartlar, eşit muamele ve hoşgörü ile taleplerinin karşılanması gerekmektedir.

Diğer yandan yurttaşlık hakkı tanınmayan gruplar olarak metikler üzerinde duran Kymlicka(2016, s. 497-500),metiklerin, ülkeye kaçak yollarla gelen ya da vize süreleri dolsa dahi ülkeden ayrılmayan dolayısıyla yasal olarak kabul edilmeyen "kaçak göçmenler" ve geçici koruma isteği ile mülteci olarak ya da konuk işçi olarak gelen "geçici göçmenler" olduğunu ifade eder. Kaliforniya'daki Meksikalılar, İtalya'daki Kuzey Afrikalılar ya da Almanya'daki Türk işçileri örnek olarak gösterir. Geldikleri ülkede uzun müddet kalmalarına müsaade edilmediği gibi oturma izni alma ya da yurttaşlık durumları bilindiği takdirde gelme durumlarının kabul edilmediğini ifade eder. Ancak resmi olmayan yollarla kalıcı konuma geçtiklerini de söyler. İsteklerinin kalıcı oturma izinlerine sahip olmak ve yurttaş olmak olduğunu ifade eder. Kymlicka geçmişte liberal demokrasilerde bu isteklere verilen yanıtların kimi zaman çok sert olduğunu, ülkeye almamak için direnildiğini belirtir. Ancak metiklere bu şekilde yaklaşmanın olumlu bir yönünün bulunmadığını söyler. Aile kurarak hayatına yeni başlangıçlar yapanlar için gönüllü dönüşlerin olmayacağı açıktır. Onlara yönelik dışlayıcı yaklaşımlar toplumda sorun alanı oluşturarak

muhalif bir alt kültürün oluşumuna dayanak olacağını düşünür. Bu nedenle Kymlickageçen süreçte metiklerin yasal göçmenler olarak görülmeleri ve topluma adapte olmalarının önü açılmasının gerekliliğini vurgular.

Göçmenlerin büyük kısmının toplumla bütünleşmek istemesine karşılık bazı göçmen grupların kendilerini tecrit eden sivil toplum ya da siyasete katılmak istemediklerini belirten Kymlicka;(2016, s. 495-496),Hutteritler, Amishler ya da Hasidik Yahudilerinin bu grup içinde yer alan etno-dinsel gruplar olduğunu ifade eder. Bu grupların kendilerini günümüz dünyasından soyutlayarak yaşadığı, kendi yaşam şekillerini gerçekleştirmekte ve dünyevi alana katkısı olduğunu düşündükleri birtakım zorunlu görevlerin dışında kalmak istediklerin ifade eder. Ulus oluşturma sürecinde ise diğer grupların tersine siyasi, akademik, ekonomik yapılarla bütünleşmek istemediklerini söyler. Devlete yönelik bir bağlılık duymayan bu grupların kendi içlerin ayrılma konusunda katı olduğunu da belirtir. Kymlicka, bu gibi sebeplerde tarihsel alanda Batı demokrasilerinin bu grupların taleplerine olumlu yanıt verilmesini garip bularak bu durumun kimi tarihsel nedenler ve uygulamalar ile ilgili olduğunu ve bu tavizlerin doğru olup olmadığı yönünde açıklık olmadığını belirtir. Fakat demokratik devletlerde grup içi zararların olmaması, fikir dayatmalarının yaşanmaması ya da gruptan ayrılma olduğunda özgürlük temelinin korunması zemininde bu gruplara tolerans gösterildiğini ifade eder.

Kymlicka (2016: 501) köleliğin kaldırılması ile ABD'ye getirilen Afrikalı-Amerikalılar ile ilgili olarak köle iken hiçbir şekilde insan olarak algılanmadıklarını köle sahibinin malı olarak görüldüklerinden bahseder. Metikler gibi toplum dışına itilmiştir ancak geriye dönecek bir ülkeleri de bulunmamaktadır. Ayrıca Afrikalı-Amerikalılar'ın başka bir ulusun öğesi olarak da görülmediklerini belirtir. Toplumdaki yaygın kültürle bütünleşmeleri için kurumlara ulaşımlarının engellenmesi sebebiyle de ne gönüllü göçmen olabilirler ne de ortak bir yurt ve dile sahip olmadıklarından ulusal azınlık kategorine giremediklerini ifade eder. Bu yüzden onların durumları daha farklıdır. Kymlicka, (2016, s. 503) toplumla bütünleşmelerinin önünü kesen engeller nedeniyle ekonomik alanın alt düzeyde kalan Afrikalı-Amerikalıların toplumsal alandaki varlıklarının anlaşılması yönünde destek verilmesi ve adil yapılanmaların oluşturulması gerektiğini belirtir.

Çokkültürlülük konusuna ilişkin olarak Kymlicka ulus oluşturma sürecinde azınlıklara yönelik istenilen hakların değerlendirilmesi ve adaletin sağlanması açısından liberal demokrasilerde belirli sınırlamalarla bunun meşru olabileceğini ifade etmektedir. Bunları şöyle sıralamıştır;

a) Metikler ya da ırkçı kast grupları gibi uzun süreden beri yerleşik olan hiçbir grubun ulusa üye olma noktasında kalıcı olarak dışlanmaması gereklidir. İsteniyorsa ülkedeki herkes yurttaşlık kazanabilmelidir.

b) Göçmenler ve diğer etno-kültürel grupların ulusun bir üyesi olma noktasında kamusal kuruluşların azınlıkların kimlik ve pratiklerine hoşgörü ve bütünlükçü şekilde yaklaştığı şekliyle gerçekleştirilmesi gereklidir.

c) Ulusal azınlıkların kendi ulus oluşturma süreçlerine girişme izni verilmeli, kendilerini ayrı toplumsal kültürler olarak kurmaları sağlanmalıdır (Kymlicka, 2016, s. 504-505).

Bu koşullar dikkate alındığında toplumların bütünlüğünü dayatmalarla kontrol etmeye çalışmak toplumsal varlığı zora soktuğu için tehlikelidir. Azınlıklara yönelik adil uygulamalar ile devletlerin ulus oluşturma süreçlerinin meşru ve işlevsel düzeye ulaşacağını belirten Kymlicka liberal açıdan bir çokkültürlülük kuramının yapacağı en önemli işlevlerinden birisinin etno-kültürel alanda adalet koşullarını iyi anlamak ve buna yönelik birleşimleri yapmaktan geçtiğini belirtmiştir (Kymlicka, 2016). Türkiye'de Suriyeli göçmenlerin geldikleri andan beri çeşitli yollarla ihtiyaçlarının karşılanması sağlanmaktadır. İhtiyaçların sağlanması konusunda ülkedeki diğer vatandaşlar ile göçmenler arasında bir ayrım gözetilmemiştir. Başlangıçta dönüş olacağı düşünülse de sürecin barış ortamı ile sonuçlanmaması nedeniyle geçici koruma verilerek Türkiye'de bulundukları süre içinde daha fazla haklar edinmeleri sağlanmıştır. Kymlicka'nın göçmenlik kavramında bahsedilen yurttaşlık hakkı ile Suriyeli göçmenlerin konumu her açıdan aynı olmayabilir. Ancak geçici koruma elde ettikleri süreçler dâhilinde iyi ya da kötü herhangi bir durumla karşılaştıklarında Türk vatandaşları gibi kendilerine tanınan haklardan yararlanmaları önemli bir ölçüttür. Zira Kymlicka'nın göçmen gruplandırmasında yer alan metikler haklardan yoksun

olan kesimi ifade etmektedir. Kymlicka'nın açıklamalarında göçmenlerin kendilerine daha iyi şartlar sunacağını düşündükleri ülkeye gelerek uyum sağlama istekleri olduğundan bahsedilmektedir. Suriyeli göçmenlerin zorunlu olarak gelmeleri bu hususta bir tercih değil mecburiyet olduğunu bizlere gösterir. Ayrıca ülkeye uyum sağlamak isteseler bile karşılaştıkları muameleler nedeniyle toplumdan kopuk halde yaşayan göçmenlerin varlığından da söz edebiliriz. Bu durumda yine Kymlicka'nın sözünü ettiği gibi grupların özelliklerinin farklılığına bağlı olarak toplumla uyumlu olma durumlarının da değişikliği tekrar gözler önüne serilmektedir.

4. YÖNTEM

Çalışmanın amacı Suriyeli göçmenlerin toplumsal alanda deneyimledikleri pratiklerini çokkültürlülük kuramı çerçevesinde sorunsallaştırmaya çalışmaktır. Göçün eskimeyen bir olgu olması ve insanın kültürel bir yapıyla hayatını şekillendirmesi nedeniyle göçmenlerin toplumsal alandaki pratiklerinin sorunsallaştırılmaya çalışıldığı araştırmada, bir arada yaşayan farklılıkların birlikteliği zemininden yola çıkan çokkültürlülük söyleminin yer alması çalışmanın önemi açısından literatürde yer alan boşlukları doldurulabileceğini düşündürtmüştür.

Çalışmanın ana problemi, Suriyeli göçmenlerin toplumsal hayat içerisinde deneyimledikleri pratiklere dayalı olarak karşılaştıkları fırsat, imkân ve zorluklar temelinde göçmenlerin çokkültürlülük perspektifinden bu duruma nasıl baktığıdır. Çalışma içindeki alt problemlerden birisi, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye göç etmesine neden olan etmenlerin neler olduğu ve Türkiye'ye gelişte tanıdık-akraba bağlantısı olup olmadığıdır. Bir diğeri, barınma hususunda ya da ekonomik gelir elde etmek adına emek piyasasına katılma sürecinde ve devamında yaşadıkları durumlar, Suriye-Türkiye özelinde olumlu ve olumsuzluklar, benzerlik ve farklılıkların varlığıdır. Farklıklar var ise temelinde kültürel bir unsurun varlığının ne olduğudur. Bir diğeri sosyal yardımlardan faydalanma durumlarıdır. Yardım alanların bu alanda hakkaniyet olduğunu dile getirip getirememeleridir. Diğer bir problem yerel halk ile iletişim kurma açısından sorun yaşayıp yaşamadıkları düzleminde kültürel unsurların varlığıdır. Ortaklık ya da farklılıkların neler olduğu ve dil öğrenme süreçleri ile eğitim hayatındaki konumları diğer problemlerdendir. Ayrıca sağlık açısından sıkıntılarının olup olmadığı ve hizmetlerden faydalanma durumu ya da memnuniyetleri bir diğer problemi oluşturur. Tüm sorunlar temelinde istekleri, Türkiye'deki yaşamlarından hoşnutluk seviyeleri ve sorunların yaşanmasında aslında kültürel birikimlerinin buna sebep olup olmadığı çalışmanın problemini oluşturmuştur.

Nitel araştırma yöntemiyle yürütülen bu çalışmanın evrenini Bolu ilinde yaşayan Suriyeli göçmenler oluşturmaktadır. Örneklemini ise Bolu ilinde yaşayan kadın ve erkekler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem grubunun seçiminde göçmenlerin görüşme yapılmaya ikna edilmesinin zorluğundan dolayı olasılığa dayalı örneklem teknikleri içerisinde yer alan basit tesadüfi örnekleme kullanılarak 7'si kadın, 13'ü erkek görüşmeci yer almış olup toplam 20 görüşme gerçekleştirilmiştir. Basit tesadüfi örneklemi kullanabilmek için çalışma evrenine uyuşan örneklemin yer alması gerekmektedir. Bu şekilde homojen bir düzlemde çalışma gerçekleşmektedir (Mertens, 2014, Aktaran: Baltacı, 2018, s. 240). Veriler yarı-yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilip, elde edilen bu bilgilerle; göçmenlerin sosyo-ekonomik durumları, Türkiye'de bulundukları süreçte barınma, çalışma hayatı, sağlık, eğitim, dil, iletişim gibi çeşitli alanlardaki pratikleri çokkültürlülük bağlamında analiz edilmeye çalışılmıştır.

Veri toplama sürecinde katılımcılara ulaşma, çalışma sahası bulma, uygun zamanın planlanması ve etkili veri akışını gerçekleştirebilmek için katılımcılarla etkileşim kurmak bu süreçte etkilidir (Özsevgeç, 2016, s. 147). Bu araştırmada kültür, çokkültürlülük ve göç konulu kitap, dergi, makale, tez ve ilgili raporlardan faydalanılmıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemi çerçevesinde yürütülmüş olup, katılımcılardan yarı yapılandırılmış görüşme formları ile alan verileri elde edilmiştir. Neumann (2013, s. 226)nitel araştırmanın toplumsal yapıyı daha iyi analiz edebilmek için kişisel yaşantıların, duyguların, anlayış ve yaşam biçimlerinden yararlanılması şeklinde ifade edildiğini belirtir. Veri toplama aracı olan görüşme formu ilk olarak 5 kişiye pilot olarak uygulanmıştır. Böylece görüşme soruları içerisinde sorulmayan, çıkarılması ya da ilave edilmesi gereken konular gözden geçirilmiştir. Yapılan pilot çalışma sonrasında gözden geçirilerek görüşmeler 2019 yılı Mayıs-Temmuz ayları içerisinde Bolu ilinde yaşayan, 26-36 yaş aralığındaki 20 katılımcıyla yürütülmüştür. Katılımcılarla onlara uygun olan zaman ve mekânlarda buluşularak görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler en düşük 25 dakika, en uzun 60 dakika aralığında tercüman aracılığıyla katılımcılar tarafından cevaplandırılmıştır.

Araştırma sürecinde bazı kısıtlılıklarla karşılaşılmıştır. Birincisi maliyet açısından kısıtlılık söz konusu olmuştur. İkinci kısıtlılık, araştırmada görüşülen katılımcılar

Bolu ili ile sınırlı tutulmuştur. Üçüncü olarak, dil bilmeme ve güven sağlama açısından da kısıtlılık bulunmaktadır. Bu kısıtlılık tercüman aracılığıyla giderilmeye çalışılmıştır. Dördüncü olarak planlanan katılımcı sayısı 25 olmasına rağmen gönüllü katılımcı sayısı 20 kişi ile sınırlandırılmıştır. Özellikle katılımcıların resmi yaptırımlardan çekindikleri dolayısıyla sorun, şikâyet ya da ihtiyaçlarını belirtmeleri halinde haklarında herhangi bir işlem yapılacağı ya da kimliklerinin teyit edilmesi sonucu herhangi bir kurumdan aldıkları maddi desteklerin kısıtlanacağına dair bir kanaat geliştirdikleri gönüllü katılımcı bulamamada etkili olmuştur. Erkek katılımcılara oranla kadın katılımcıların görüşme yapılmaya ikna edilmesi güç olmuştur. İkna edilen kadın ve erkek katılımcılarla görüşme yapılacak yer ve zamanın belirlenmesi hususunda da bir takım sıkıntılar yaşanmıştır. Kadın katılımcılar, evli oldukları eşlerinin çalışmadığı iş saatleri dışında, ev ve çocuk bakımından arta kalan zamanda kendi belirledikleri kafe ya da evlerde görüşmelere katılma talebinde bulunmuştur. Görüşme yapılan erkek katılımcıların görüşme yapılan ortam ile ilgili daha rahat tavır sergiledikleri görülmüş ancak görüşmenin gerçekleştirileceği zaman konusunda kararlaştırılan gün ve saate riayet etmedikleri de gözlemlenmiştir. Ayrıca ağır koşullarda çalışan bazı erkek katılımcıların iş çıkış saatlerine denk gelen görüşme zamanlarında yorgun halde olmaları nedeniyle görüşmeler kısa dinlenme molaları verilerek tamamlanmaya çalışılmıştır. Katılımcılara ulaşmada kartopu tekniği önemli olmuştur. Bu sayede görüşme yapılan katılımcının çevresindeki diğer göçmenlere de ulaşılmıştır.

5. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

Suriyeli göçmenlerin toplumsal alandaki pratiklerini bir örneklem üzerinden çokkültürlülük bağlamında sorunsallaştırmayı amaçlayan bu tezde saha çalışmasından el edilen veriler ışığında öncelikle Bolu'daki Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye gelişi, pratikleri ve Türkiye'nin göç akımına cevap veren hukuki zemini ele alınmıştır. Sonrasında Suriyeli göçmenlerin Bolu'daki yaşamı, onların beklentileri, fırsatları, olanakları ve karşılaştıkları sorunlar üzerinden sorunsallaştırılmıştır.

A. Kaya (2017, s. 51-52) göç alanında Suriyeli göçmenlerin göç sürecini anlamada Ağ Teorisinin kolaylık sağladığını dile getirmiştir. Ona göre insanların göç etmelerine neden olan türlü sebepler bulunmaktadır. Ağ Teorisi ise göç sürecinde çevresel koşulların varlığına dikkat çekmektedir. Dolayısıyla Kaya, ekonomik ya da siyasi koşulların yanında sahip olunan toplumsal değerler ve ulaşımda yaşanan kolaylıkların göç etmeyi etkilediğini ifade eder. Tarihsel düzlemde oluşturulan ağlar vasıtasıyla göçmenlerin daha önce göç eden yakınlarının yani eş-dost ya da akrabalarının izinden giderek göç sürecine katıldığını ifade etmiştir. Adıgüzel (2019, s. 33) benzer şekilde göç etme durumlarının gerçekleştirilmesinde daha önce göç eden öncü göçmenlerin rolünün büyük olduğunu vurgular. Onların tecrübelerine dair anlatımları ve göçmen ilişki ağları ile uluslararası göçün yaygınlaşması sağlanmaktadır. Ağlar ile göçe yeni katılan bireyler yardım alarak olumsuz durumların üstesinden geldiği ifade edilir. Ağ olmadığında yardım alamayanların göç etme sürecinde yasadışı yollar ile bunu gerçekleştirmeye çalışabileceğinden söz eder. Çağlayan(2006, s. 86) göçmen ağlarının risk ve maliyet kapsamında göç edecek kişiler için iyi bir vasıta aracı olduğunu belirtir. Göçmenler böylece göç ettikleri ülkelerde ekonomik bunalımlarını aşmak için yardım almış olmaktadır. Ona göre yeni gelen göçmenler için yine destek verilerek alışma süreçlerine geçmesi sağlanmaktadır. Hem göç etme süreci hem de devamında, ağların sağladıkları faydaların göz ardı edilemeyeceğinden söz eder. Ayrıca bu ağlar arttıkça başka ülkelere gitme durumları, çalışma yaşamına geçiş durumlarının da artış gösterdiği belirtilmiştir. Barın (2015, s. 28) göçmenlerin göç ettikleri ülkede karşılaştıkları sıkıntılara yönelik hem toplumsal destek hem de yaşanılan yere uyum sağlayarak

toplumsal alandaki ilişki süreçlerine girmeleri noktasında ağlar vasıtasıyla birlik ve beraberlik temelinde kültürel bir alan inşa ettiklerini ifade etmiştir.

Bu doğrultuda Ağ Teorisi kapsamında değerlendirildiğinde Suriyeli göçmenler, kendilerinden önce gelen yakınlarının Türkiye'de bulunma durumlarına ve onlara aktardıkları olumlu Türkiye koşullarına bağlı olarak göç etme güzergâhları bu bölgeye yoğunlaşmıştır. Özellikle savaş gibi tehlikeli koşullarda hem kendi güvenliklerini sağlamak hem de hayatlarına kaldıkları yerden devam etme ümidiyle Suriyeli göçmenler Türkiye'de ikamet eden akrabalarının yanına gelmektedir. Bu çalışma kapsamında görüşülen katılımcıların yarıya yakını Türkiye'ye göç etme isteğini ifade ederken, kendilerinden önce gelen akrabalarının varlığını vurgulamıştır. Dolayısıyla onlara rehberlik edecek ''akrabalık'' gibi bir yakınlık unsuru taşıyan yardımlaşma mekanizmasının göçmenlerin kente alışma ve hayat kurma çabalarını etkilediği gözlemlenmiştir. Ülkelerin konumlarının birbirine uzak olmayışı ve dinsel paylaşımların yakınlığının da göç etme durumlarını etkilediği düşünüldüğünde kendi varlıklarını kurulan ağlar yardımı ile devam ettirmeye çalıştıkları görülür. Ekonomik hayata katılma ya da en basit temel ihtiyaçlarını giderme durumunda dahi ağlar, hayata tutunmalarına yardım etmektedir. Castles ve Miller (2008, s. 38) göç ağları ile göçmenlerin geldikleri ülkede kendilerine ait toplumsal ve ekonomik temelli yapısal oluşumlar geliştirdikleri ifade etmiştir. Gelir sağlamak için mağaza ve dükkânlar açmak, ibadet yerleri ve dernekler kurmak ya da diğer hizmet alanları buna örnek verilebilir. Onlara göre ülkede bulunma sürelerinin uzaması ile de geride kalan diğer fertlerin bulundukları ülkeye gelerek ailenin yeniden kurulması söz konusu olmaktadır. Özellikle çocukların hayatına yönelik girişimler etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca çeşitli iş alanları inşa ederken kadınların da çeşitli işlerde çalışarak gelir elde etme durumları ortaya çıkmıştır. Geçmiş süreçte çalışma hayatına katılmayanların ağlar vasıtası ile yardım alarak iş bölümü paylaşımları yaptıkları görülmektedir. Böylece göçmen kadınların da erkekler kadar göçü yönlendirmede ve devam ettirmede etkisi olduğu ifade edilebilir. Ancak ağların varlığıyla gelen göçmenlerin ağların içine kapalı bir hayatı benimseme durumları hem kendi varlıklarını ortaya koymalarını güçleştirir hem de toplumsal ilişkileri olumsuz etkilemektedir. Suriyeli göçmenlerin iletişim kanallarını kullanarak tanıdıklarının yaşamına dair bilgi edinerek çeşitli desteklerle Türkiye'ye geldikleri süreçte, akraba

ya da tanıdıkları kişilerle aynı mahallelerde yaşamaları, benzer işleri yapmaları, benzer kültürel öğelerle bir araya gelerek toplumsal sürece dâhil olmaları tahmin edilebilir bir durumdur. Ancak kurdukları alanlardan dışarı çıkmama noktasında Almanya'daki Türk göçmenler örneğinde olduğu gibi sınırlı bir toplumsal-kültürel alanda sınırlı koşullar içinde yaşamaları söz konusu olmaktadır. Bu durumda aynı şehri aynı mahalleyi paylaşan diğer insanlardan uzaklaşırken, birbirilerini kabullenme ve birbirlerine alışma süreçlerinde kopukluk yaşanacaktır. Hem göçmenlerden hem de şehrin diğer sakinlerinden beklenen şey, birbirlerine hoşgörüyle yaklaşarak ötekileştirmeden uzlaşıya varılmasıdır. 2011 yılında Suriye'den Türkiye'ye yapılan göç hareketlilikleri, Ağ Kuramı kapsamında değerlendirilerek bizlere yol göstermektedir. Yaşanan savaşların insanlar üzerindeki yıkıcı etkileri bilinmekle beraber göçmenlerin güvenli ortam arayışları doğrultusunda ağlar aracılığıyla yapılan göçler artmaktadır. Bu nedenle herhangi bir kriz yaşanmaması için de göç yönetim süreçlerinin iyi takip edilmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin Batı Karadeniz Bölgesinde bulunan Bolu ili 2018 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre ilin genel nüfusu 316.126'dır http://www.bolu.gov.tr/nufus-yapisi adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi: 05.01.2020). Ankara ve İstanbul gibi büyük illerin arasında yer alan Bolu ili, hem ulaşım hem konum olarak avantajlıdır. Bu durum ilin ekonomik alandaki gelişmesine de elverişlidir. Tarım ve ticaret ağırlıklı bir ekonomik bünyeye sahip olan Bolu ili, son yıllarda üniversite kenti olması, turizm alanındaki potansiyeli, sanayi yerleşim merkezlerine yakınlığı ile iyi bir konumda yer alsa da sanayileşme alanında yeterince gelişememekte tarım ve ticari alana yönelik yapısını korumaktadır (Bolu İli Raporu, 2002, s. 13). Daha önceleri sınır illerde ya da kamplarda yaşayan, savaşın uzaması ve kimisine göre yetersiz kamp koşulları nedeniyle kamp dışı alanlara yerleşen Suriyeli göçmenlerin Bolu'daki sayısı ise 2.967'dir https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi: 21.12.2019). Türkiye'nin nüfusu fazla olan büyük şehirlerine ya da göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları sınır illerine oranla homojen bir kültürel yapıya sahip olan Bolu ili içerisinde göçmenler % 1'ine denk düşen nüfusları ile yaşama devam etmektedir. Özellikle Bolu ve Ankara gibi illere geçişi kolaylaştırmak ya da nüfusun fazla olduğu illerden başka yerleşim yerine geçişte Bolu ilinin aracı bir konumda olduğu söylenebilir.

Görüşme yapılan Suriyeli göçmenlerin demografik özellikleri nicel tablo üzerinden gösterilmiştir. Görüşme yapılan Suriyeli göçmenlerin 7'si kadın, 13'ü ise erkek bireylerden oluşmaktadır. Görüşme yapılmak istenen daha fazla kadın göçmenle iletişim kurulmak istenmiş ancak eşlerinin rızası olmadığı doğrultusunda geri dönütler alınarak yalnız 7 kadın katılımcı ile görüşülmüştür. Görüşme yapılan Suriyeli göçmenlerin tamamı evlidir. Göçmenlerin yaşları 26-36 yaş aralığında değişmektedir. Türkiye'de geçirdikleri yıl sayısı ve şuan ki yaşlarına bakıldığında hala oldukça genç oldukları görülmüştür. Hem genç hem de evli olmaları maddi imkânlar sağlamak ve haneye katkı yapmak için Türkiye'deki çalışma hayatında aktif yer alabileceklerini düşündürmektedir. Eğitim düzeylerine bakıldığında okur-yazar olmayan 1 kişi, ilkokul mezunu 10 kişi, ortaokul mezunu 6 kişi, lise mezunu olanların sayısı ise 3 kişi olarak tespit edilmiştir. Eğitim düzeyleri düşük seviyededir. Görüşülen katılımcıların yüksek oranda ilkokul ve ortaokul mezunu olması yaşadıkları yerden daha farklı bir ülkede yaşamaya çalıştıkları süreçte günlük hayatta ekonomi, sağlık, eğitim, iletişim gibi alanlarda daha fazla sorunla karşılaşacakları izlenimini yansıtmıştır. Hanede yaşayan kişi sayılarına bakıldığında Suriyeli göçmenlerin ortalama 7 kişi ile beraber aynı haneyi paylaştığı hesaplanmıştır. Hanedeki kişi sayılarının yüksek ve çocuklu aileler olması özellikle hane içi ihtiyaçları karşılamada daha fazla uğraş gerektirdiğini yansıtmaktadır. Suriyeli göçmenlerin meslekleri açısından bakıldığında 7 kadının 4'ü ev hanımıdır, diğer 3 kadından 1'i dikiş-nakış ile uğraşmakta, 1'i çocuk bakıcılığı, 1'i ise temizlik işinde çalışmaktadır. Çalışmayan kadınların çocuklarının yaşları küçük olduğu için onlara baktıkları ya da eşlerinin çalışmalarına izin vermediğinden dolayı haneye katkı yapamadıkları düşünülmektedir. Diğer 3 kadın göçmenin hane halkına destek olmak amaçlı işlerde çalıştıkları da görülmüştür. 13 Suriyeli erkeğin mesleklerine bakıldığında 2'si garson, 1'i çırak, 1'i oto yıkamacı, 1'i bakkal, 1'i hamal, 1'i paketçi, 1'i temizlikçi, 1'i aynı anda hem paketçi hem temizlikçi, 1'i aynı anda hem boyacı hem inşaat işçisi, 1'i aynı anda hem temizlikçi hem tezgahtar olarak çalışmaktadır. Ev içi giderleri karşılamak için çalışmak zorunda olan göçmenlerin daha fazla gelir elde etmek için aynı anda vasıflı veya vasıfsız birden fazla işte çalıştıkları görülmüştür. Görüşme yapılan sırada 2 erkek Suriyeli göçmenin ise işsiz olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'deki işsizlik oranları düşünüldüğünde düşük

ücretlerle çalışan Suriyeli göçmenlerin işsiz kalmalarının onlar için fazladan maddi külfet oluşturacağı düşünülmüştür. Hanedeki aylık gelir 800-1800 lira arasında değişkenlik göstermektedir. Hane başı gelir ortalama 1000 lira civarı olarak hesaplanmıştır. Türkiye'deki asgari ücretin yarısı kadar bir ücretle giderlerini karşımaya çalışmak Suriyeli göçmenler için oldukça zordur. Dolayısıyla düşük bütçeyle geçinmeye çalışan katılımcıların yaşam standartlarının her geçen gün zorlaştığı düşünülebilir. Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de bulunma süresi 3-7 yıl arasında değişmektedir. Türkiye'de bulunma süreleri ortalama 5 buçuk yıl olarak tespit edilmiştir. Suriyeli göçmenlerin daha önceleri yapılan çalışmalara bakıldığında savaş bittikten sonra evlerine dönebilecekleri düşüncesinin henüz tamamen doğrulanmadığı ve Türkiye'de kalma sürelerinin de buna bağlı olarak arttığı görülmüştür. Bulundukları şehirde akrabalarının olup olmadığı konusunda 12 kişinin, yaşadığı şehirde akrabasının bulunmadığı, 8 kişinin ise akrabasının bulunduğu görülmüştür. Türkiye'ye göç etmelerinde akrabalarının daha önce buraya gelmiş olması birbirlerini izleyerek yeni bir yaşama adım attıklarını göstermektedir. Akrabaları bulunmayanlar ise kendi çabaları ya da onlara destek olan kişiler sayesinde yeni düzenlerini kurmaya çalıştığı görülmüştür. Suriyeli göçmenlerin tamamının (20) Türkiye'deki resmi statülerinin yasal mevzuattaki düzenlemeler ile geçici sığınmacı konumunda olduğu görülmüştür (Tablo 3).

Tablo 3: Görüşülen Suriyeli Göçmenlerin Demografik Özellikleri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Düzeyi	Medeni Durum	Hane Kişi Sayısı	Meslek	Aylık Gelir	Bulunma Süresi	Şehirde Akraba Bulunma Durumu
K1	Kadın	26	Orta okul	Evli	6	Ev Hanımı	1200 tl	5 yıl	Var
K2	Erkek	30	İlkokul	Evli	7	Garson	1400-1500 tl	6 yıl	Var
K3	Erkek	32	Lise	Evli	7	Çırak	1300 tl	5 buçuk yıl	Yok
K4	Erkek	29	Ortaokul	Evli	6	Temizlikçi	1000tl	7 yıl	Var
K5	Erkek	33	Ortaokul	Evli	8	Oto yıkamacı	1000	4 yıl	Yok
K6	Kadın	28	Okur-yazar değil	Evli	6	Ev Hanımı	1100-1200 tl	5 yıl	Yok
K7	Erkek	32	İlkokul	Evli	7	Paketçi	900tl	7 yıl	Var
K8	Kadın	30	Lise	Evli	6	Çırak	1100tl	5 yıl	Yok
K9	Erkek	34	Ortaokul	Evli	7	Garson	800	4 yıl	Yok
K10	Erkek	27	İlkokul	Evli	6	İşsiz	800-900 tl	3 yıl	Var
K11	Kadın	26	İlkokul	Evli	6	Ev Hanımı	1200 tl	5 yıl	Yok
K12	Erkek	30	İlkokul	Evli	7	Temizlikçi ve Tezgâhtar	1000 tl	6 yıl	Yok
K13	Erkek	36	Ortaokul	Evli	8	İşsiz	500 tl	4 yıl	Yok
K14	Kadın	28	İlkokul	Evli	12	Evde Dikiş Nakış	1100 tl	7 yıl	Var
K15	Kadın	29	Ortaokul	Evli	6	Bakıcı	800tl	6 yıl	Yok
K16	Erkek	32	İlkokul	Evli	7	Paketçi ve Temizlikçi	850 tl	6 yıl	Yok
K17	Erkek	34	İlkokul	Evli	7	Boyacı ve İnşaat işçisi	1200 tl	6 buçuk yıl	Yok
K18	Erkek	36	Lise	Evli	7	Bakkal	1800 tl	6 yıl	Var
K19	Kadın	28	İlkokul	Evli	6	Ev Hanımı	800-900 tl	7 yıl	Var
K20	Erkek	33	İlkokul	Evli	8	Hamal	1300 tl	6 yıl	Yok

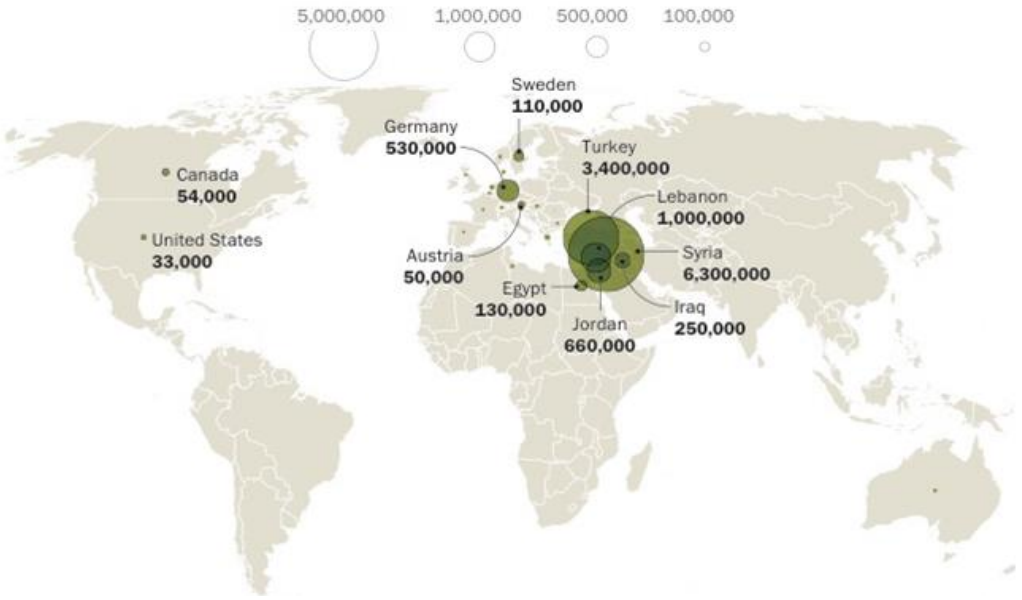
5.1. BOLU'DAKİ SURİYELİ GÖÇMENLERİN TÜRKİYE'YE GELİŞİ: GÖÇMENLERİN PRATİKLERİ VE HUKUKİ ZEMİN

Türkiye doğudan batıya doğru akan göç nehrinin üzerinde bulunan büyük bir ada gibi kimi zaman göçmenler için bir dinlenme ve Batı'ya geçişi kolaylaştıran bir güzergâh, kimi zaman da göçmenlerin doğrudan yerleştiği bir bölgedir. Dolayısıyla Türkiye'nin bulunduğu bölge geçmişten günümüze kadar pek çok göç hareketinde aktif konumda yer almıştır (İren, 2018, s. 110). 19. yüzyılın ortalarından itibaren yaşanan göç süreçleri Türkiye'yi hem konum anlamında hem de yapısal karakterini belirlemek ve biçimlendirmek açısından etkilemiştir. Cumhuriyet dönemi sonrasında, Cumhuriyet dönemi öncesindeki Osmanlı'nın son zamanlarında yaşanan göç yoğunlukları görülmese de göçler devam etmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı verilere göre Cumhuriyet sonrası kitlesel alandaki ilk göç dalgalanması Türk-Yunan mübadelesi kapsamında olmuş ve 1922-1938 yılları arasında Yunanistan'dan 384 bin kişi gelmiştir. Bununla birlikte Türkiye Cumhuriyeti döneminde Yugoslavya'dan 305.158 kişi göç etmiştir. 1989 yılına kadar Bulgaristan'dan yaklaşık 800 bin kişi göç etmiştir. Aynı şekilde 1923-1945 yılları arasında Balkanlar'dan 800 bin kişinin göç ettirildiği bilinmektedir. 1950'de kurulan Doğu Türkistan'ın Çin tarafından işgal edilmesi de Türkiye'ye göç edilmesine sebep olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında Doğu'da yer alan Özbek, Kırgız, Kazak Türkmen ya da Azeri gibi topluluklardan da Türkiye göç edenler olmuştur. 1979'da İran İslam Devrimi sonrasında yaklaşık bir milyon kişi, 1988'de Kuzey Irak'ta yaşanan Halepçe Katliamı sonrasında 51.542 kişi, 1991 yılındaki Körfez Savaşı sonrasında 467.489 kişi, 1992-1998 yılları arasında Bosna'dan 20 bin kişi, 1999 yılında Kosova'daki olaylar sonrasında 17.746 kişi,2001 yılında Makedonya'dan 10.500 kişi kitleler halinde göç ederek Türkiye'ye gelmiştir https://www.goc.gov.tr/kitlesel-akinlaradresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi: 03.11.2019). Son göç dalgası ise 2011 yılında Türkiye'ye gelen Suriyeli göçmenler vasıtası ile yaşanmıştır. Bu göç dalgasını anlayabilmek için ise Arap coğrafyasında yaşanan olaylara bakmak gerekmektedir.

Arap coğrafyasında yaşayan toplumların hak ve özgürlük temelinde tek taraflı yaklaşımları benimseyen iktidarlara karşı 2011 yılından beri süregelen bir değişim

yaşamak istedikleri bilinmektedir. Taleplerine yönelik olarak çeşitli gösteri ve yürüyüşler yapılmış olup daha ileri boyutlara taşınarak isyanlara yol açmış ve bu coğrafya üzerindeki ülkelere de sıçramıştır. Tunus'ta 17 Aralık 2010 tarihinde seyyar satıcılık yapan üniversite mezunu bir gencin kendini yakması bu sürecin başlamasına neden olmuştur. Bu süreçte Tunus Devlet Başkanı Zeynel Abidin Bin Ali 23 yıl süren yönetimi 14 Ocak 2011 tarihi itibariyle bırakmıştır. Yönetimler tarafından uygulanan baskıcı eğilimler ve ekonomik alanda yaşanan istikrarsızlıklara karşı yapılan gösteriler pek çok kişinin ölümüne ya da yaralanmasına sebep olmuştur. ''Demokratik'' bir yaşamın isteği ile başlayan gelişmelerle ''Arap Baharı'' adı verilen süreç Ortadoğu'da dengelerin değiştiği bir zemine işaret etmektedir (Sandıklı ve Semin, 2012). Tepeciklioğlu ve Tepeciklioğlu (2015, s. 172),Tunus'ta yaşanan olayların sadece Tunus ile kalmadığını ve Mısır, Libya, Yemen, Suriye gibi Ortadoğu'daki diğer ülkelerde de görüldüğünü belirtmişlerdir. Tunus'taki Zeynel Abidin Bin Ali iktidarının son bulmasının ardından Mısır, ve Libya'da iktidardaki yönetimler halk isyanları ile devrilmiş ancak Suriye'deki karışıklıkların son bulmadığı vurgulanmıştır. Karışıklıklar nedeniyle halkın daha güvenli yerlere göç etme durumları zorunlu hale gelmiştir (Sayın, 2016, s. 67). Tunus, Mısır, Libya, Ürdün gibi ülkelerdeki güçlü iktidarların yıkılmasına rağmen Suriye'deki Esad yönetiminin iktidarda kalmasının sebebinin, Pirinççi, (2018, s. 42), Rusya, Çin, İran gibi devletlerden aldığı iç ve dış kaynaklı desteklerin olabileceğini söylemiştir. Başlangıçta olayların bu noktaya ulaşabileceği konusunda Esad yönetimi bir tahmin yürütemese dahi 2011 yılında Suriye'de başlayan yönetime karşıtı isyanların giderek büyüdüğünü ifade etmiştir. Demokratikleşme yolundaki talep noktasında Suriye halkı yönetimin adaletli gerçekleştirilmesi ve ülkede yaşayan diğer vatandaşlarla eşit haklara sahip olma isteğinde bulunmuşlardır. Esad idaresindeki yönetim tarafından vatandaşların isteğine yönelik girişimlerde bulunulmasına rağmen yetersizlikler yaşanmış ve protestoları dindirmeye yönelik silahlı saldırılar gerçekleştirilmiştir Pek çok sivil zarar görmüş ve Esad yönetimi ile muhaliflerin arasındaki çatışmalar iç savaş halini almıştır.2011 yılında başlayan iç savaşla birlikte Suriye'de yaşayan insanlar güvenliklerini sağlamak için çeşitli ülkelere göç etmiştir.

Tablo 4: Göç Eden Suriyelilerin Dünya Genelinde Yoğun Olarak Bulundukları Ülkeler

Kaynak:https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/01/29/where-displaced-syrians-have-resettled/ft_18-01-26_syriarefugees_map/ adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi: 03.01.2019).

Tablo 4'te Pew Research Center tarafından Ocak 2018'de yayınlanan verilere göre Suriye'de yaşayan 13 milyon kişi çıkan çatışmalarla yerinden edilmiştir. Nüfusun %49'unu oluşturan 6 milyondan fazla kişi ülke içinde yerinden edilmiş olup geriye kalan 6.7 milyon kişi ise ülkelerinden ayrılarak göç etmiştir. Verilere göre Almanya 530.000, Avusturya 50.000, İsviçre 110.000, Kanada 54. 000, ABD ise 33.000 kişi alarak sınırlı sayıda göçmene ev sahipliği yapmıştır. Bu ülkelere karşılık Türkiye 3.400.000 Suriyeli göçmene kucak açmıştır. Türkiye'nin ardından Lübnan'da 1.000.000, Ürdün'de 660.000, Irak'ta 250.000 ve Mısır'da 130.000 Suriyeli göçmen bulunmaktadır. Dünya genelinde bu tablonun her geçen değiştiğine şahit olmaktayız. Bu noktada BMMYK tarafından yayınlanan verilere göre Suriye içinde yardım ihtiyacı olan kişi sayısı ise 13.1 milyondur. 2.98 milyon kişi ise ulaşılması zor ya da kuşatılmış yerlerde hayatını sürdürmeye çalışmaktadır. Ocak 2020 itibari ile sadece beş komşu ülkeye sığınan ve kayıt altına alınan Suriyeli göçmenlerin sayısı 5.556.417'dir. Bu ülkeler arasında 2017 yılındaki verilere benzer şekilde dünya genelinde Suriyeli göçmenleri en fazla bünyesinde barındıran Türkiye'dir. Türkiye

başta olmak üzere Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır gibi komşu ülkelerde Suriye'den gelen göçmenler bulunmaktadır https://data2.unhcr.org/e n/situations/syria#_ga=2.2 60905861.967569583.1581712388-123709315.1557945306 (Erişim Tarihi: 03.12.2019).

Benzer coğrafyaları paylaşan iki ülke oldukları düşünüldüğünde savaş gibi can alıcı yıkımlar sebebiyle Suriye'den gelen göçmenlere karşı Türkiye sınırlarını açarak göçmenler için daha korunaklı bir alan yaratma mücadelesine girmiştir. Açık kapı politikası doğrultusunda Türkiye, Suriyeli göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılamakta ve ülkelerinde güvenli alanlar sağlanana kadar geri göndermemektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin iç savaş mağdurları için üstlendiği misyon küçümsenemez. Türkiye'ye gelen kayıtlı Suriyeli göçmenler geçici koruma statüsündedir. Geçici koruma, bireysel anlamda uluslararası koruma başvuru mekanizmalarının kitlesel göçler nedeniyle tam anlamıyla uygulanamadığı durumlarda uygulanan bir koruma alanını içermektedir(TBMM Mülteci Hakları Alt Komisyonu, 2018, s. 244).

Tablo 5: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

(Kaynak: https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638 adresinden erişilmiştir.(Erişim Tarihi:25.01.2020).

Tablo 5'e göre yıllara bakıldığında Türkiye'de geçici koruma kapsamındaki Suriyeli göçmenlerin sayısının 2011 yılından itibaren her geçen yıl arttığı gözlenmiştir. Bununla birlikte Türkiye'de 2018 yılında en fazla Suriyeli göçmen sayısı tespit edilmiştir. 2019 yılına bakıldığında güvenli bölgelerin sağlanması ile geçici koruma kapsamındaki göçmenlerin sayısında ufak bir azalma payı olmuştur. Ocak 2020 itibariyle bakıldığında ise Türkiye'de geçici koruma kapsamındaki Suriyeli göçmen sayısı 3.576. 344'tür. Geçen 9 yıllık sürece bakıldığında Suriye'deki çatışma ortamının da devam ettiği göz önünde bulundurulursa Suriyeli göçmenlerin geçici değil de kalıcı olabilecekleri sonucuna ulaşılabilir https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638 adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi: 25.01.2020).

Tablo 6: Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler

(Kaynak: https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi: 25.01.2020).

Tablo 6'ya göre Suriyeli göçmenlerin 63. 491'i Geçici Barınma Merkezlerinde, geriye kalan 3.512. 853'ü ise Geçici Barınma Merkezlerinin dışında hayatını sürdürmektedir. Adana, Kilis, Kahramanmaraş, Hatay ve Osmaniye'nin içinde olduğu 5 ilde 7 adet Geçici Barınma Merkezi oluşturulmuştur. Bu merkezlerde Suriyeli göçmenlerinin ücretsiz olarak temel ihtiyaçları giderilerek eğitim, sağlık gibi hizmetlerden de yararlanmaları sağlanmaktadır. Başlangıçta Geçici Barınma Merkezlerinde kalanların savaşın uzaması ya da kimisinin kamp koşullarını yetersiz bulması sebebiyle barınma merkezleri dışına çıktıklarını söylenebilir https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638adresinden erişilmiştir (Erişim Tarihi: 25.01.2020).

Tablo 7: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı

Kaynak: https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi: 20.12.2019)

Ortadoğu ve bu kapsamda Suriye'de yaşanan krizin kilit noktası konumunda yer alan Türkiye, Suriye ile 911 kilometre sınıra sahiptir. 2011'de ilk olarak Hatay'ın Yayladağı ilçesindeki Cilvegözü sınır kapısından giriş yapan Suriyeli göçmenlerin zamanla Türkiye'nin çeşitli illerine dağılarak yaşamını sürdürdüğü gözlenmiştir (Erdoğan, 2015, s. 317). Tablo 7'ye göre Suriyeli göçmenlerin Türkiye'deki ilk on ile dağılımlarına bakıldığında Türkiye'ye yapılan göç sürecinde en fazla Suriyeli göçmenin bulunduğu il İstanbul'dur. İstanbul'u takip eden illerdeki yoğunluklara bakıldığında Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa gelmektedir. Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı diğer iller ise Konya, Adana, Mersin, Kilis, İzmir ve Bursa'dır. Suriyeli göçmenlerin Şanlıurfa, Hatay ya da Kilis gibi sınır şehirlerde yaşamaları Türkiye'deki yaşam şartlarına uyum sağlamaları açısından diğer illere göre daha fazla kolaylık sağlasa da örneğin Kilis'in nüfusuna oranla fazla sayıda Suriyeli göçmene ev sahipliği yapmasının yerel halk ve göçmenler arasında birtakım olumsuzlukları da beraberinde getirebileceği öngörülebilir.

Tablo 8: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURİYELİLERİN YAŞ VE CİNSİYET DAĞILIMI

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.922.228	1.654.116	3.576.344
0-4	248.518	231.766	480.284
5-9	267.368	251.466	518.834
10-14	204.270	193.247	397.517
15-18	140.941	118.844	259.785
19-24	286.456	217.486	503.942
25-29	210.383	153.578	363.961
30-34	163.740	118.555	282.295
35-39	120.368	94.935	215.303
40-44	84.304	73.725	158.029
45-49	57.487	55.496	112.983
50-54	46.742	44.811	91.553
55-59	33.410	33.420	66.830
60-64	23.662	24.427	48.089
65-69	15.313	19.497	34.810
70-74	9.311	10.251	19.562
75-79	4.709	5.751	10.460
80-84	2.857	3.685	6.542
85-89	1.425	1.938	3.363
90+	964	1.238	2.202

*30.01.2020 itibarıyla

Kaynak: https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi: 25.01.2020).

Tablo 8'de Suriyeli göçmenlerin yaş dağılımına bakıldığında en yüksek yaş grubu çocukları kapsayan 5-9 yaş grubudur. Suriye'deki iç savaş nedeniyle yapılan göçler çocuklar üzerinde düzelmesi zor travmalara neden olmuştur. Bu doğrultuda çocukların Türkiye'de daha uygun ortamlarda büyümesi ve ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Yaş dağılımlarında ikinci olarak 19-24 yaş grubu en yoğun yaş aralığıdır. 40 ve üstü yaş gruplarındaki dağılımların nispeten daha az olduğu görülmektedir. Bu durum Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin genç nüfuslu bir

yapıda olduğunu göstermektedir. Cinsiyet açısından bakıldığında erkeklerin nüfusu 1.922.228 iken kadınların nüfusu 1.654.116'dır. Erkeklerin nüfusunun kadınlardan yaklaşık olarak 300.000 daha fazla olduğu görülmektedir. Ancak göç eden Suriyeli göçmen kadınların Türkiye'deki nüfusu azımsanamayacak derecededir. Castles ve Miller (2008) uluslararası göçlerin farklı şekillerde devam etmesine yönelik olarak göçün kadınsallaşmasından söz etmiştir. Dolayısıyla kadınların aile içindeki konumlarının yanında türlü sebeplerle yapılan göçlerde erkekler kadar kadınlar da yer almaktadır.

Türkiye Suriyeli göçmenlerin sığınma talebine olumsuz karşılık vermemiştir. İlerleyen süreçte hem göç eden göçmenlerin sayılarının artması hem de çeşitli alanlardan daha iyi şekilde faydalanarak güvenilir bir ortam sunmak adına misafirlikten geçici koruma kapsamına geçilmiştir. 13/10/2014 tarihinde yayınlanan Geçici Koruma Yönetmeliği'nde Geçici Koruma; "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma" şeklinde tanımlanmıştır. Daha sonra ise Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği ile 28/04/2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyetinde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyetinden kitlesel veya bireysel olarak Türkiye sınırına gelen veya sınırları geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler geçici koruma altına alınmışlardır https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022.pdf (Erişim Tarihi: 02.01.2020).

Geçici koruma statüsü verilen Suriyelilere "Geçici Koruma Kimlik Belgesi" düzenlenmektedir. Bu şekilde kayıtları yapılan göçmenler Türkiye'de geçici barınma merkezleri ya da şehirlerde yaşamlarına devam etmektedirler. Bu belge ile kayıt olunan illerde ikamet edilebilmektedir. Bu belge ve yabancı kimlik numarası ile başta sağlık hizmetleri olmak üzere, eğitim, iş hayatına erişim, sosyal yardım ve diğer hizmetler yaşadıkları illerde ya da geçici barınma merkezlerinde göçmenlerin erişimine sunulmaktadır (Türkiye Göç Raporu 2016, s. 76). Yapılan görüşmelerde

göçmenlerin Türkiye'ye geldikleri süreçte neler yapılacağını kestiremedikleri, nerede kalacakları, maddi durumlarını nasıl iyileştirecekleri, güvenli bir ortamın sunulup sunulmayacağı vb. konularda endişelerinin olduğu gözlenmiştir. Ancak geçici koruma kapsamına alınmalarının dolayısıyla ev sahibi ülkedeki vatandaşlar ile benzer erişim imkânlarından faydalanmalarının, kendilerini daha rahat hissettirdiği ve isteklerinin de birtakım açılardan arttığı ifade edilebilir.

5.2.ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK BAĞLAMINDA SURİYELİ GÖÇMENLERİN BOLU'DAKİ YAŞAMI: BEKLENTİLER, FIRSATLAR, İMKÂNLAR VE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

Bu başlık altında Suriyeli göçmenleri göç etmeye zorlayan problemler, istihdam, barınma, sosyal yardım, eğitim, dil, iletişim, kültür, sağlık alanlarında karşılaştıkları güçlükler ve göçmenlerin geleceğe yönelik beklentileri katılımcılarla yapılan görüşmeler doğrultusunda ortaya konulmuştur.

5.2.1. Suriyeli Göçmenleri Göçe Zorlayan Problemler

Saha çalışmasında elde edilen verilere bağlı olarak Suriyeli göçmenleri göç etmeye yönelten etmenler göz önünde bulundurulduğunda Suriye'deki iç savaşın çok etkili olduğu düşünülmüştür.

Bu durumu bir katılımcı şu şekilde ifade etmiştir:

> ''Savaş, savaş, tek neden savaştır, bizim hayatlarımızı kararttılar… (Ağlıyor.) Nasıl kaçtığımızı bilemedik böyle olsun istemezdik. Yağmur gibi bomba yağıyordu. Ben çok üzgünüm buralara kadar gelmek hiç kolay olmadı, kimse de düzenini bozmak istemezdi ki, biz orada çok güzeldik, memleketimizdi, her şeyimizdi. İş yerimiz vardı, maddiyatımız her şeyimiz iyiydi.'' (Kadın, 26)

Bir başka katılımcı savaşın onlar üzerindeki etkisini şöyle ifade etmiştir:

> ''Her şey savaşla başladı ve yok oldu. Savaş yüzünden yakınlarımız öldü onlara üzülemeden evimiz bombalarla yıkıldı, kalacak yerimiz kalmamıştı. İhtiyaçlarımız vardı

> ama elden bir şey gelmiyordu. En sonunda düştük buralara. Bize yardım ettiler gelebildik. Bırakmazdım oraları ama yaşamak zorundayız çocuklarımız var.'' (Kadın, 29)

Görüldüğü üzere yerleşik düzene sahip göçmen ailelerin ülkelerinden çıkış yapmasına neden olan savaştan geriye ölen yakınlar, ekonomik çöküşler ve parçalanmış hayatlar kalmıştır. Bakioğlu ve diğerleri (2018) tarafından yapılan çalışmada benzer şekilde Suriyeli göçmenlerin eski düzenlerini kaybettikleri ve yeni düzen sağlamak adına Türkiye'ye geldikleri görülmüştür. Erdoğan (2015, s. 318)Türkiye'nin savaştan kaçanlara yönelik uyguladığı açık kapı politikası zor durumda kalanlara yönelik yeni bir yaşamın önünü açarken, dünyadaki genel duyarsızlık ve uluslararası kurumların aktif rol almamasının Türkiye'nin bu konuda zorlanmasına da sebebiyet verdiğini belirtmiştir.

Ağ Teorisi kapsamında bahsedildiği üzere görüşme yapılan göçmenlerin Suriye'den ayrılmalarını ve Türkiye'ye gelme durumlarını daha önce akrabalarının Türkiye'ye gelip düzen kurmuş olması etkilemiştir denilebilir. Bu konu hakkında katılımcılardan bir tanesi şöyle bir açıklamada bulunmuştur:

> ''Savaşın biz suçsuz, günahsızlara yaptığı kötülükler bizi oradan uzağa itti. Şam'da mutluyduk. Evim, arabam vardı şimdi hiçbiri yok. Yeniden hayata başladık sanki huzurumuzu da yok ettiler orda. Akrabalar buradaydı onlar vesile oldu onların peşinden geldik. Onlar alıştıysa buraya alışırız biz de dedik. Buradaki düzene alışmaya çalışıyoruz ama orayı, eski düzenimizi özlüyoruz.'' (Kadın, 28)

M. Kaya (2015) Suriyeli göçmenlerle yaptığı anket çalışmasında benzer şekilde göçmenlerin %55'inin akrabalarını takip ederek İstanbul'a geldiğini belirtmiştir. Bakioğlu ve diğerleri (2018) Ankara'da yaptıkları araştırmada birbirini tanıyan Suriyeli göçmenlerin daha önce gelenlerle haberleşerek birbirlerini takip ettiklerini ve benzer bölgelerde yoğunlaştıklarını ortaya koymuştur. Ancak kendilerinden önce tanıdıklarının gelmesi göçmenler için bir kurtuluş olurken, eski kültürel düzenlerini bırakmaları ise zor olmaktadır. Benzer şekilde İncili ve Akdemir (2016) Kilis'te yaptıkları araştırmada sığınmacıların Türkiye'de tanıdık ve akrabalarının bulunması nedeniyle Türkiye'ye gelmeyi motive eden faktörlerden birisi olduğu ifade edilmiştir. A. Kaya (2017) araştırmasında Suriyeli mültecilerin büyük çoğunluğu

(%55), tanıdıklarını veya akrabalarını takip etmek suretiyle İstanbul'u tercih ettiğini belirtmiştir.

Göç etme nedenlerinden bir diğeri güvenlik konusudur. Güvenlik kavramı soğuk savaş yıllarında ülkenin bütünlüğü ya da siyasi-askeri düzlemde tehlikeli durumlardan korunmasına yönelik bir tanımı içerirken şuan ki şartlarda sadece askeri tehlikeler nedeniyle değil göç, etnik köken, dini durumlar, kimlik talepleri ya da uluslararası örgütlere de gönderme yapan bir kavram haline gelmiştir (A. Kaya, 2016, s. 9). Bugün yaşadığımız dünya, küreselleşme süreçleri ile çok çabuk değişebilmektedir. İklim değişiklikleri, ekonomik krizler, savaşlar, açlık, yoksulluk gibi konular değişen dengeler üzerinde daha fazla gün yüzüne çıkmaktadır. Arap Baharıyla birlikte Ortadoğu'da ülkelerin güç kavgasına girmeleri kaosa zemin hazırlarken o bölgede yaşayan insanların zorunlu olarak yerlerinden edilmelerine de neden olmaktadır. Suriye'de yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle Suriyelilerin yaşadıkları yeri terk edip Türkiye gelmesi ve yaşanan yoğun göç akımı ile Türkiye, dünyanın en çok sığınmacı barındıran ülkesi konumundadır. İren (2018, s. 98-99) savaşın uzaması neticesinde göç ile ilgili yasal mevzuatlar devreye girerek, geçici koruma statülerinin verildiğini, hem güvenliklerinin sağlandığını hem de ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik düzenlemeler yapıldığını vurgular. Ülkeye girişlerinden itibaren savaşın yıkımından etkilenen sığınmacılar için geldikleri ülkede güvenliklerinin sağlanıyor olması ağır travmaları atlatmak ve yeni bir yaşam alanına kavuşmak için başlıca sebeplerden birisidir.

Yapılan görüşmelerde ortalama 5 buçuk yıldır Türkiye'de yaşadıkları saptanan katılımcıların Türkiye'deki güvenliklerinin sağlaması konusunda yöneltilen soruya yönelik katılımcı şunları ifade etmiştir:

> ''Biz çok şükür güvendeyiz bize yer açtı Türkiye, bundan güzel bir şey yok. Bizi kabul etmeselerdi mahvolurduk, küçük kızım hastaydı ilk geldiğimizde nefes alamıyordu hemen bize ilaç getirdiler kızımı o şekilde görünce. Minnettarım bazı insanlar çok iyi, güvendeyiz kuşkum yok. ''(Erkek, 33)

Bir başka katılımcı güvende oldukları konusunda zamanla emin olduklarına dair şunu söylemiştir:

> ‘‘Türkiye güvenli gerçekten güvenli. Rahatça dolaşabiliyoruz, ihtiyaçlarımızı da gideriyoruz. Bize çok iyi geldi. Kamplarda yapamayınca şehirdeki evlerde daha iyi yaşarız dedik ve öyle oldu. Başta kapılarımızı sıkıca kilitliyorduk ya bir olursa diye. Şimdi ise düşünmeden rahatça uyuyabiliyoruz geceleri. Her yönden içimiz ferah.’’ (Erkek, 34)

Bir diğer katılımcı şu şekilde ifade etmiştir:

> ‘‘Suriye’deyken imkân vardı ama hayat yoktu. Burada imkan var yine de ne yapalım. Burası güvenli ve çok güzel, harika yerler var. Bir yerlere gitmek kolay, bir şey olsa hemen güvenlik güçleri yanımıza geliyor, soruyor.’’ (Erkek, 30)

Görüşme yapılan sığınmacılar güvenliklerinin sağlandığı konusunda hemfikirdir. Türkiye’nin sağladığı güven ortamı bombalar ve silah sesleri ile geçen ürkütücü görüntünün çözülmesine fırsat oluşturmaktadır. A. Kaya ve Kıraç (2016) tarafından hazırlanan ‘‘İstanbul’daki Suriyeli Mültecilere İlişkin Zarar Görebilirlik Değerlendirme Raporu’’ kapsamında sığınmacılara kendilerini İstanbul'da ne kadar güvende hissettikleri sorulduğunda çoğunluğu (%91,8) güven duygusu içinde olduğunu ifade etmiş, sadece %6,8'i kentte güvenlik konusunda endişeli olduğu belirtilmiştir. Göçler üzerinde mesafenin önemi büyüktür. Suriye’den Türkiye’ye zorunlu yapılan göç sürecinde en yakın güvenli bölgeye gelmek kurtuluş yolu olarak gözükmektedir. Ayrıca sığınmacıların Türkiye’ni ülkelerine yakın olmasının kendilerini daha fazla güvende hissetmelerine sebep olduğu gözlenmiştir.

Katılımcı bu konuda şunları ifade etmiştir:

> ‘‘Gelmeden önce düşündük taşındık, burası kurtuluştur dedik. Zaten aklımıza başka yer de gelmedi. Ülkemize de yakındır, benzeşiriz, severiz diye düşündük.’’ (Kadın, 26)

Diğer katılımcı şöyle açıklamıştır:

> ‘‘Kötü şartlarda geldik o an bomba yağmayan her yer bizim için cennetti. Biz güvendeyiz, ortalık durulduğunda geri dönmek de isteriz, ülkemize yakın olmak çok iyi ama burası da güzel.’’ (Erkek, 32)

Bakioğlu ve diğerleri (2018) Ankara’daki Suriyeli sığınmacılarla yapılan araştırmada Türkiye’yi güvenli buldukları için burada yaşamaktan mutlu oldukları belirtilmiştir. Ağ teorisi kapsamında açıklanabilen bu durum daha önce yerleşen akrabaları takip etmenin onlar için gittikleri ülkede daha güvende hissetmek anlamını içerdiği söylenebilir. Türkiye’nin açık kapı politikası ile en uzun kara sınırına sahip olduğu Suriye’deki gelişmelere kayıtsız kalmadığı anlaşılmaktadır. İren (2018, s. 107-108) Suriye’de iç karışıklıklardan kaynaklı oluşan çöküşler yüzünden hem güvenlik hem insan temelinde hayata geçirilecek politikalar açısından Halep’e kadar bir derinlik oluşturması gerektiğini ifade etmiştir. Bölgedeki çatışmalar ile hem zıtlıklardan kendilerine fırsat çıkarmaya çalışan terör örgütlerinden hem de oradan gelen sığınmacıların güvenli yer arayışlarında Türkiye’yi tercih etmelerinden ülke çapında etkilenildiği söylenebilir.

Suriyeli sığınmacılar her ne kadar Türkiye’de güvende olduklarını dile getirseler de sadece açık kapı politikası kapsamında olmamakla birlikte Avrupa’ya geçiş güzergâhı olarak Türkiye’nin bir dinlenme noktası olarak düşünüldüğü yönünde durumlar da söz konusudur. Avrupa Birliği ülkelerine ulaşmak isteyen pek çok göçmeni engellemek ve kontrol altına almak için Avrupa Birliği 2016’da Türkiye ile anlaşma imzalamış dahası Türkiye’yi güvenli ülke olarak belirtmiş böylece kendi sınırlarından geçişi zorlaştırma hedefi uygulaması söz konusu olmuştur https://www.raporlar.org/guvenli-olmayan-siginak-turkiyede-siginmacilarmulteciler-etkili-korumaya-erisemiyor-af-orgutu/ adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi: 02.01.2020).

Yapılan görüşmelerde katılımcı Avrupa’ya gitme isteğini şöyle ifade etmiştir:

> ‘‘Güvendeyim şükrediyorum. Aslında Avrupa’ya geçmek isterdim şartlar daha iyi diyorlar, çocuklarımın eğitimi için de en çok oraya gitmek istedik.’’ (Kadın, 28)

Bir diğer katılımcı şunları söylemiştir:

> ‘‘Aslında Avrupa çok daha fazla imkân sağlıyor bence. Ama oraya gitmek de kolay değil. Ben burada güvendeyim ama daha fazla imkânım olsun isterdim.’’ (Erkek, 34)

Katılımcıların Avrupa’ya gitme isteklerini vurgulaması Türkiye’ye güvenmedikleri anlamına gelmemektedir. Nitekim birkaç katılımcı haricinde Avrupa’ya gitmek istediğini belirten olmamıştır. Türkiye’de aradıkları güvenli ortamı sağladıkları görülmüştür. Bununla beraber Suriye’de yaşanan karmaşıklıklar hakkında az çok bir bilgi birikime sahip olan yerel halkın sığınmacıların sayısındaki fazlalıktan da kaynaklı olarak onlara karşı olumsuz bir algı ortamı yaratmaları söz konusudur.

Bu durumu katılımcı şöyle anlatmıştır:

> ‘‘Buradaki bazı insanlar, siz gelince güvensizleşti sokaklar diyor neden böyle diyorlar anlayamıyorum. Ben de sokakta rahatça dolaşıyorum onlar da. Bizi sevmeyen de çok.’’ (Erkek, 27)

Diğer katılımcı şunu ifade etmiştir:

> ‘‘Bize neden geldiniz dediklerinde hemen güvende olabilmek için diyorum. Türkiye bizim için yeni hayata atılmada bir fırsattır. Güven olmasa ne yapacaktık zaten her türlü yıkılmıştık. Kötü düşünüyorlar bizi istemiyorlar oturduğumuz çevrede. Sizin yüzünüzden hiçbir yere gidemiyoruz korkuyoruz, siz kötüsünüz diyorlar. Ben çok üzülüyorum.’’ (Kadın, 29)

Katılımcıların anlattıklarıyla benzer şekilde yerel halkın tepki verdiği çalışmalara rastlanmıştır. Döner’in (2016) yaptığı araştırmada Hatay halkının, sığınmacılara güvenilmemesi gerektiğini düşündükleri ve sığınmacılarla yakın ilişkiler kurduklarında ise Türkiye’de savaş çıkacağı endişesinde oldukları belirlenmiştir. Aynı şekilde HUGO (2014) araştırmasında, Türkiye’ye gelen Suriyeli sığınmacıların terör olaylarını tetikleyip güvenlik sorunu teşvik ettikleri yönünde halkın olumsuz yargıya vardığı belirtilmiştir.

Türkiye konum itibariyle problemli bir coğrafyada ve problemli bir bölgenin orta noktasındadır. Konumu itibariyle geçmişten günümüze göç ile ilgili pek çok gelişmeyi geride bırakmıştır. Şuan ki sıkıntılı süreç ise savaşın yıkıntıları arasında zorunlu olarak yurtlarından ayrılmak zorunda kalmış Suriyeli sığınmacılar düzleminde yaşanmaktadır. Bu karışıklıklar birçok problemi de beraberinde getirerek hem siyasal hem toplumsal süreçte Türkiye'nin bulunduğu konumu da etkilemeye çalışmaktadır (Canyurt, 2015, s. 140-141). Bu olumsuz süreçte Batılı devletlerin sıkıntılı durumdaki insanların haklarını korumak ve acil yardım isteklerini gidermek konusunda daha ağır davranmaları süreci kilit noktasına getirmektedir. Türkiye'nin aldığı sorumluluklar, gerek sınır bölgesinde gerekse ülke içinde yaşayan sığınmacılara yaptığı desteği tek başına yürütmek zorunda kalmanın zorlukları fazladır. Bu sürecin diğer ülkelerin katkıları ile işbirliği içinde yürütülmesi gerekmektedir.

5.2.2. İstihdam Problemi

Suriye'deki çalkantılı süreçten kaçarak gelen insanların geldikleri ülkede eski koşullarını sağlamak adına öncelikle gereksinim duydukları şey ilk önce maddi dengeyi kurmalarıdır. Önceki maddi birikimlerinin yok olduğu düşünüldüğünde iş hayatında yer alarak tekrardan bir düzen kurmaları gerekmektedir.

Yapılan bir görüşmede savaş öncesi maddi kaynaklarının bolluğundan bahseden katılımcı Türkiye'ye geldikten sonra yaşadığı sıkıntıyı şöyle ifade etmiştir:

> ''Savaş çıkınca mecburen göç ettik. Halep yerle bir olmuştu ne yapalım en iyi çözüm kendimizi kurtarmaya çalışmaktır dedik geldik buralara. Olan biten her şey orda kaldı. Her şeyimiz vardı mutluyduk, mutluluğumuzu çaldılar. Şimdi iş güç sıkıntısı ile kavruluyoruz evimizi idare etmek için.'' (Erkek, 30)

2014 yılında geçici koruma altına alınan Suriyeli göçmenlerin kayıt altına alınması sağlanmış ve 2016 yılında Geçici Koruma Altındaki Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik ile çalışma hayatında da kayıt dışı istihdamın önüne geçilmeye çalışılmıştır. Böylece hem kendi ihtiyaçlarını karşılamalarına yönelik çalışmaları desteklenmekte hem de herhangi bir işte çalışan Suriyeli göçmenlerin kayıtlı olması

istenmektedir. Ancak kayıt dışı ve yasal olmayan yollarla ülkeye girerek çalışma hayatında yer alan çok sayıda yabancı bulunmaktadır. Kayıt altında olup çalışma hayatında yer almak isteyen Suriyeli göçmenlere verilen geçici koruma onlar için bir dezavantaj da oluşturmaktadır. Bu şekilde geçici konumda bulunmaları ulusal mevzuattaki hali ile mülteci konumunda bulunan kişilerin yararlandığı bazı haklardan yararlanamamalarına da neden olmaktadır. Çalışma izni alma durumları da bu şekilde bahsedilebilir. 2016 yılında yapılan düzenleme ile bir işletmede istihdam halindeki yabancı işçi sayısının toplam işçilerin yüzde onunu geçemeyeceğini belirtilir. Diğer yandan mevsimlik işlerde çalışma izninin gerekmediği ve kota şartının olmadığı belirtilmektedir. Bu gibi kısıtlamalar ise ücret konusunda yabancılara sağlanacak ücretin asgari ücretin altında olmaması gerektiği yönünde hükümlerle aşılmaya çalıştığı görülmektedir https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/01/20160115-23.pdf adresinden erişilmiştir (Erişim Tarihi: 01.01.2020).

Resmi rakamlara bakıldığında 2018 yılında 34.573 Suriyelinin çalışma izni aldığı bilinmektedir. https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/31746/yabanciizin2018.pdf adresinden erişilmiştir.(Erişim Tarihi:20.12.2019). Rakamlardan anlaşıldığı üzere sayının sınırlı kaldığı ve geriye kalan pek çok Suriyeli göçmenin de kayıt dışı iş alanlarına yöneldiği, düşük ücret ve fazla mesailerle zor durumda çalıştıkları görülmektedir. Yani yabancılar için ülke içinde işgücüne katılmanın en yaygın kolay yolu resmi olamayan biçimde çalışıyor olmaktır ancak en kötü koşullar da burada yer almaktadır. Lordoğlu ve diğerleri(2004) herhangi bir belge ve kaydın olmaması ile her geçen gün bu tarz bir istihdam alanının da genişleyeceğini belirtmiştir. Çünkü resmi açıdan istihdamda vergi uygulamalarının işletmeler tarafından pahalı bulunması söz konusudur ayrıca denetlenme durumunun da sınırlı olduğu düşünüldüğünden bu alanda genişleme meydana gelmektedir.

Çalışırken yaşanılan ücret sıkıntısı şöyle ifade edilmiştir:

> ‘‘Ne iş olsa koşturmaya çalışıyorum ama iyi para vermiyorlar, şimdi mal yüklüyoruz kamyonlara hem iş ağır, erken gidiyorum sabah yedide eve geliyorum gece on ikide çalışma saatleri çok fazla oluyor. Her gün çalışamıyorum da ağrıdan. Kazandığım günlük 70 lira bazen insafa gelirlerse 80 lira.’’ (Erkek, 34)

Türkiye ile Suriye'deki çalışma durumunu kıyaslayan katılımcı şunları söylemiştir:

> ''Türkiye ile benzerlik hiç yok. Biz oradayken saraydaydık sanki, iki iş yerimiz vardı. Burada bir şeyimiz yok yani zor yaşıyoruz. Eşim akrabalarla iş buldu çıkardılar oradan iyi dil bilmiyor diye. Şimdi iki haftadır bir ustanın yanında evlere tamirata gidiyor haftada dört beş gün, yoruluyor çok para da vermiyorlar diyor. 40 lira veriyormuş adam tamir başına bazen ondan da az. ''(Kadın,26)

Çalışma izni alamayanların başvurdukları iş yerlerinden kendilerine sunulan gerekçelerden tatmin olmayan diğer katılımcı ise durumu şöyle açıklamıştır:

> ''Bizim geldiğim yerler buraya benziyor ama iş güç zor burada. Evini bize kiraya veren ev sahibinin oğlu beni yanına çırak olarak aldı, getir götür işlerini ben hallediyorum. Tüm gün ayaktayım diyebilirim, mal alıp getiriyorum markete 1000 lira veriyor, iyi araba kullanabildiğim için yanında duruyorum. Fabrikada falan çalışmak istedim ama olmadı sizi alamayız diyorlar biz anlamadan gönderiyorlar.'' (Erkek, 32)

Bu nedenle yaşadıkları yerin dört bir yanına dağılmış mahallelerde ya da sokak aralarında dilencilik yapan; çeşitli köşe başlarında seyyar satıcılık yapan; inşaat, tarım ya da hizmet sektöründe günü birlik ve vasıfsız işlerde çalışan pek çok sığınmacı için savaşın gerisinde yeni düzene alışmak daha uzun zaman almaktadır (Aygül, 2018, s. 191). Dalar ve diğerleri (2013) Bolu'da yaptıkları çalışmada benzer şekilde sığınmacıların maddi imkânsızlıklar dâhilinde iş hayatında yer aldıklarını belirtmiştir. Suriyeli göçmenlerin bulundukları şehirde iş bulma durumları da şehrin sağladığı iş alanlarına göre değişmektedir. İstanbul, Ankara, İzmir gibi illere nazaran küçük bir görünüme sahip olan Bolu'da iş alanlarının daha kısıtlı olduğu söylenebilir.

Sığınmacılar daha çok temizlikçi, garson, tezgâhtar, çırak, oto tamirci ya da inşaatta işçilik gibi meslek gruplarında günlük ya da haftalık yevmiyeler aldıkları görülmüştür. Ücretlerin düşüklüğünden şikâyetçi olup birden fazla mesleğe yönelmiş sığınmacılar hane içi gelire ek katkı sağlamak için uğraşmaktadır.

Aynı anda iki işe birden gitmek zorunda kalan katılımcı durumu şöyle açıklamıştır:

‘‘Bir kebapçıda çalışıyorum. Bazen paket işini bana veriyorlar, bazen de temizliğe ben bakıyorum. Yine de kendimi beğendiremiyorum. Gece yarısına kadar dükkânda kalıyorum.’’(Erkek, 32)

Şehirlerin iş imkânlarına göre iş kollarının fazlalığı konusunda Kâhya (2014) yaptığı çalışmada Burdur’da sığınmacıların Bolu’daki sığınmacılarla benzer şekilde % 90 oranında tek bir iş kolunda çalıştığını, Isparta’da ise bu oranın %40 olduğu belirlenmiştir. Böylece şehrin çeşitli iş alanlarını içerisinde barındırması sığınmacılar için kolaylık sağlamaktadır. Suriyeli göçmenlerin dâhil oldukları iş alanları bağımlı alana tekâmül etmektedir. Bağımlılık ilişkisi temelinde inşaat, tarım, sanayi, ticaret gibi sektörlerde yoğunlaşmaktadırlar. Yapılan işlerin yoğunluğuna bağlı olarak ücret artışı görülmemekte ayrıca diğer çalışanların aldıkları ücretlerden daha düşük ücrete rıza gösterdikleri ya da diğerlerinin yapmadıkları işleri sığınmacıların yaptıkları görülür. Buldukları işte çalışmak zorunda olmaları ve kendilerine ayrım yapılsa bile işten çıkmamaları dikkat çekmektedir (Lordoğlu ve Aslan, 2016, s. 793).

Katılımcı bu konuda şunları söylemiştir:

‘‘Bir dönercide çalışıyorum, garson olarak. Ücretler çok düşük birazcık daha fazla verebilir mi diye dükkan sahibi ile konuştuğumda bana kızıyor sanki çok iş mi yapıyorsun diyor. Gün boyu ayaktayım, diğer çalışanlar da işleri bana bırakmaya çalışıyor.’’(Erkek, 34)

Katılımcılardan bir diğeri ise Suriyeli olduğu için kendisine ayrım yapıldığını şöyle ifade etmiştir:

‘‘Bize yardım eden komşulardan bir tanesi evlere boya yapmaya gidiyormuş beni de yanına aldı onunla gidiyoruz. Çok bir para etmiyor ondan gelen 600 lira, haftada bir iki gün de inşaata gidiyorum 70 liraya. Paramı vermiyorlar bazen ya da eksik veriyorlar benim gibilere. Türklere az iş bize çok ağır iş veriyorlar. İkisi şuan yetmese de idare etmeye çalışıyoruz. Suriye ile alakası benzerliği yok şu yaşadığımız durumun.’’ (Erkek, 33)

İnşaat sektörünün özel sektör açısından denetimsiz ve kayıt dışı bir alana hitap etmesi nedeniyle sektör Suriyeli göçmenlerin bu alanda yoğunlaşmasına sebep olmaktadır. Çalışma koşullarının ağırlığı nedeniyle yaralanma ve iş kazalarının

yoğun olsa bile günlük yevmiler ile evini geçindirmeye çalışan göçmenlerin uğrak yeri haline gelmektedir (Kaygısız, 2017, s. 11).

Aynı katılımcı denetimsiz çalışma koşullarında para kazanmaya çalışırken yaralanma konusundaki tedirginliğini de şöyle açıklamıştır:

> ‘‘Büyük malzemeleri yüklerken koluma bacağıma bir şey olsa hiç güvence yok, şartlar çok kötü. ’’ (Erkek, 32)

Erdoğan (2018) benzer şekilde Suriyeli göçmenlerin sorun alanları içindeki en yüksek puanın %50. 2 ile çalışma koşullarında yaşandığını belirtmiştir. İş hayatında yaşanan olumsuzlukların yanında halinden memnun olan sığınmacılar da vardır. İyi koşulları bırakıp Türkiye’ye gelmek zorunda kalan katılımcılar şuan ki durumu için şunları söylemiştir:

> ‘‘Biz Suriye’de ayakkabıcılıkla uğraşırdık dükkânımız vardı. Buraya gelince tersine döndük tabii, tanıdık bir ayakkabıcıda hem temizliği yapıyorum hem de ayakkabı satmaya başladım. Haftalık olarak da 250 lira alıyorum. Müşteriler benim davranışlarımı beğendiğinde patronum da memnun oluyor. Allah razı olsun ondan yoksa halimiz harap.’’ (Erkek, 30)

Kendilerine iyi davranıldığında çalışılan işte daha çok emek sarf ettikleri söylenebilir. Ayrıca kendilerine duyulan saygıdan memnun olan katılımcıların keyif alarak işlerini tamamladıkları da ifade edilebilir.

Bir diğer önemli konu; Suriyelilerin yoğun yaşadığı yerlerde açtıkları dükkânların vergilerini ödemedikleri yönünde bir takım gerginliklerin yaşandığı bilinmektedir. Görüşme yaptığımız katılımcı gerekli işlemleri yaptırdığını, resmi yönde sıkıntısının olmadığını ve şuan bulunduğu şartlardaki memnuniyetini şu şekilde ifade etmiştir:

> ‘‘Burada küçük bir bakkal dükkânı açtım Suriye’den gelenler burada alışveriş yapıyor. İşler iyi gidiyor son 6 aydır. Haftalık 600 lira falan kazandığı oluyor dükkânın, normalde de haftada 450 lira civarı param oluyor hesapladığımda. Başlarda nasıl yola çıkacağımızı bilmezdik şimdi buralı olmuş gibi alıştık. Buraya iş arayanlar da uğruyor, tanıdıklara yönlendiriyoruz duyduğumuz kadarıyla.’’ (Erkek, 36)

Çalışma yeri hususunda olumlu gelişmelerin yanında sosyal medyada olumsuz haberler de yansımaktadır. İzmir Torbalı'da yirmiye yakın Suriyeli göçmene ait dükkân Torbalı belediyesi tarafından toplumda gerginlik yaratmamak, kent esnafını mağdur etmemek ve haksız rekabetin önlenmesi doğrultusunda kapatılmıştır https://www.yeniasir.com.tr/izmir/2019/06/13/suriyelilerin-isyerlerini-kapattiadresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi: 03.01.2020).

Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin büyük bir kısmını kadın ve çocuklar oluşturmaktadır. Görüşme yapılan kadınların çalışma hayatına katılması bakımından önemli rol oynayan Suriyeli göçmen kadınlar, hem eğitim seviyelerinin düşüklüğü ve dil problemi hem de bir takım toplumda benimsenmiş kabuller sebebiyle yeterince iş hayatında görünür olamamaktadır. Emek sürecinin sancılı geçme nedenleri hayata tutunma noktasında zıtlık oluşturmaktadır.

Kocasının çalışma hayatındaki zorlukları gören katılımcı çalışma isteğini şöyle anlatıyor:

> ''Nasıl anlatılır bilmiyorum ama çok farklı burası. Eşim hamallık yapıyor, pazar yerlerine gidiyor hafta içi, üstü kir içinde yorgun geliyor verdikleri 60 lira diyor. Onu görünce çok üzülüyorum ben de çalışmak istediğimi söylüyorum ama izin vermiyor. Bizim geleneğimizde kadın evde durur, erkek çalışır, sen çocuklara bak evde diyor. Ben de mecburen evin içinde akşama kadar onu bekliyorum çocuklarla.'' (Kadın, 28)

Benzer şekilde diğer katılımcı karısının çalışma isteğini hanedeki gelir durumuna bağlı olarak şöyle ifade ediyor;

> ''Karım da çalışmak istiyor ben normalde çalışsın istemem kadın evde durmalı ama tamam dedim paramız az diye, çocuklar biraz büyüsün de bakalım.'' (Erkek, 29)

Yapılan görüşmelerde Suriyeli göçmen kadınlardan daha çok evde ev işleri ve çocuk bakımı ile ilgilenmeleri beklenirken, Suriyeli göçmen erkeklerin haneye gelir sağlayacak işlerde çalışmaları uygun görülmüştür. Mazlum-Der (2014) tarafından yapılan araştırmada kadınların büyük çoğunluğunun çalışmadığı ve bunun kadın ve

erkek için belirli toplumsal rollerin belirlenmesinden kaynaklı olduğu belirtilmiştir https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=http://www.raporlar.org/wpcontent/uploads/2018/02/mazlumder-kamp-disinda-yasayan-kadin-siginmacilarraporu.pdf&hl= en adresinden erişilmiştir (Erişim Tarihi: 05.01.2020). Ancak Türkiye'ye geldikten sonra ailesine destek sağlamak isteyen ve iş gücüne katılan kadınların oranında artış olmuştur. Eğitim seviyeleri düşük olsa da göçmen kadınların bir kısmı da son yıllarda iş gücüne katılmaya başlamıştır. Daha çok temizlik işleri, çocuk bakımı, terzi, lokanta, hazır giyim gibi işlerde çalışarak çalışma hayatına girmişlerdir (Harunoğulları, 2018, s. 319-320).

Kocasının işten çıkarılma sürecinde aileye katkı sağlamak için çocuk bakıcılığı yaptığını bir katılımcı şöyle ifade etmiştir:

> ''Eşim şuan işsiz en son garsondu, az ücret veriyorlardı ayda 700 civarı, biraz yükseltin demiş bağırmışlar çık git demişler, şimdi iş arıyor. Ben burada dili öğrendim zor da olsa şimdi bazı ailelerin çocuklarına bakıyorum kendi çocuğumdan ayırmıyorum beni seviyorlar. Çocuk bakınca haftalık 200 lira veriyorlar.'' (Kadın, 29)

Benzer şekilde dikiş dikerek hane gelirine katkı yaptığını başka bir katılımcı şöyle açıklamıştır:

> ''Suriye'de terzi dükkânım vardı, iyi de kazanıyordum, seri dikiş yaparım. Buraya gelince işler değişti. Eşim 3 ay önce oto tamircide işe girdi 900 liraya. Ben de evde çok sıkılıyordum. O para kazanınca bana dikiş makinesi aldı ikinci el. Şimdi komşuların giysilerini dikiyorum, tamir ediyorum az da olsa bir gelir kaynağım oluyor. Tamir başına 10 lira alıyorum, dikiş için 35-40 lira civarı boyutuna göre işte.'' (Kadın, 26)

Balcılar (2016) araştırmasında göçmen kadınların % 84.4 oranında ev içinde yaptıkları işlerle aile gelirine fayda sağladıklarını belirtmiştir. Kadınlar çalışma yaşantısına dâhil olmaları daha maddi yönden konfor alanlarının genişlemesine yol açtığı görülmektedir. Suriyeli göçmen kadınların ev dışı alanlarda istihdamının daha zor olduğu görülmektedir. Ayrıca Suriye'de çalışan göçmen kadınların denklik alamamasından ötürü işsizliği kabullenme durumu da söz konusudur.

Daha önce çalıştığını söyleyen katılımcılardan bir diğeri şuan ki gelir durumlarını şu şekilde ifade etmiştir:

> ‘‘Şimdi ben evde duruyorum iş bulamadık bana bu bizi zorluyor, kocam marangozun yanında işe başladı koca ahşap odunları taşıtıyor, atölyede yoruluyor buna rağmen adam ayda 800-900 lira veriyor çok az gerçekten o da kiraya gidiyor.’’ (Kadın, 28)

AFAD (2014) raporuna göre kamplardaki Suriyeli kadınların yüzde 64,3’ü kamp dışında olanların da yüzde 76,6’sının iş aradığı belirtilmiştir. Bu bulguyu destekler şekilde Arslan ve diğerleri (2016) tarafından yapılan çalışmada erkeklerin işçi olarak çalışma oranları %29,46 iken kadınların işçi olarak çalışma oranı %20 olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla erkeklerin kadınlardan daha çok iş buldukları sonucu ortaya konulmuştur.https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/17934/xfiles/turkiye_deki -suriyelikadin lar_-2014_2_.pdfadresinden erişilmiştir (Erişim Tarihi: 01.01.2020). Kadınların çalışma hayatına katılarak destek olması olumlu sonuçlar doğursa da Suriyeli göçmen erkekler gibi kötü koşullarda çalışarak düşük ücret almaları ve çalıştıkları ortamdan kaynaklı taciz olayları yaşamaları istismara açık hale gelmelerine sebep olmaktadır.

Temizliğe giderek geçimini sağlayan katılımcı ücret konusunda şunları söylemiştir:

> ‘‘Eşim akrabalarla iş buldu çıkardılar oradan iyi dil bilmiyor diye. Şimdi iki haftadır bir ustanın yanında evlere tamirata gidiyor haftada dört beş gün, yoruluyor çok para da vermiyorlar diyor. 40 lira veriyormuş adam tamir başına bazen ondan da az. Ben de temizliğe gidiyorum hafta da iki kez evlere 50 lira da bana veriyorlar, bir sürü masraf çıkıyor yetmiyor ki. Akşama kadar temizlik yapıp 50 lira almak canımı sıkıyor.’’ (Kadın, 26)

Başka bir katılımcı ise iş arama sürecinde karısının tacize uğradığını şu şekilde ifade etmiştir:

> ‘‘Bir fırında çalışıyordum 12 saat orada da usta çok iş veriyordu yine de dayanıyordum haftalık 200 lira veriyordu ama bana iftira attılar, çıkardılar işten. Şimdi 1aydır iş arıyorum. Karım da ben işten çıkınca mecbur temizliğe başladı, temizliğe gidiyor dört gün. 60 lira alıyor iki arkadaş gidince parayı düşük veriyorlarmış, Türklere temizlik ücreti 100 liradan fazla veriyorlar diyor ona üzülüyor amao da çalışmasa şuan mahvolmuştuk. Bir keresinde temizliğe gittikleri evde bir adam varmış karıma güzelsin,

benimle ol gibi şeyler demiş. Karım hemen bana söyledi ben gittim koşa koşa ama adam kaçmış yoksa onu döverdim. '' (Erkek, 27)

Olumsuz yaşam koşullarının kadınları istismara açık birer hedef haline getirdiği ve maddi bağımsızlık sağlamaya çalışanların önünün kapanmasına neden olduğu görülmüştür. Çakır (2017) yaptığı çalışmada toplumsal eşitsizlik yüzünden kadınların çalışma hayatında yer almasının zorluğu, eğitim ve gelir seviyesi düşüklüğünün kadınların çalışma koşullarını zedelediği ve bu durumun kadın göçmenlerin daha kolay istismara uğramasının önünü açtığını belirtmiştir.

Gündelik yaşantı içerisinde Suriyeli göçmenler ve yerel halk çeşitli temaslarda bulunmaktadır. Bulundukları şehirlere yerleştikleri andan itibaren barınma, eğitim, sağlık, çalışma hayatı gibi konularda ya da komşuluk ve yardımlaşma konularında bir arada bulunma imkânı vardır. Bu faaliyetlerin başlangıçta yardım amaçlı olduğu daha sonra ise evlilikle sonuçlandıkları da görülebilmektedir (M. Kaya, 2017, s. 104).

Bolu'ya gelmeden önce İstanbul'da iş konusunda bir dükkân sahibinin ona yardımcı olduğunu anlatan katılımcı daha sonra yaşadığı sıkıntıyı şöyle anlatmıştır:

''Önce İstanbul'a gittik orada hiç barınamadık. Kocam çok aradı iş bulamamıştı, ben bir dükkanda temizlik yapıyordum haftada 150 lira veriyordu. Bir de sarkıntılık ediyordu dükkan sahibi. İşten çıkmak isteyince gitme kal daha seninle evleneceğiz demişti, sapık adam. Söyleyemedim başta kimseye.'' (Kadın, 28)

Suriyeli göçmen kadınlara bu tarz evlilik ya da diğer vaatlerle yaklaşılması Suriyeli göçmen kadınlara karşı toplumun farklı algıyla yaklaşmasına sebebiyet vermektedir. Özellikle kültürel düzlemde yapılan karalamalar mevcuttur. HUGO (2014) yaptığı çalışmada toplumsal ve ahlaki düzeni bozacaklarına dair halkın duyduğu endişe ortaya konulmuştur. Öte yandan Suriye'ye geri dönmek istemeyen kadınların belirli haklara sahip olmak amacıyla evlilikler yaptığı da bilinmektedir.

Kötü koşullarda ve daha az ücretle çalışan Suriyeli göçmenler, yerli işçiler arasında rekabet oluşturmaktadır. Hemen her sektörde yaşanan bu durum iki ülke vatandaşlarının her açıdan zıtlaşmasına neden olmaktadır.

Katılımcılar çalıştıkları yerde kendilerinin istenilmediğini şöyle ifade etmiştir:

> ‘‘Gelen müşteri bir de beni şikâyet ediyor bunlar geldi iş güç azaldı diyor. ’’ (Erkek, 34)

> ‘‘Bazı müşterilerin fesatlık yaptığı da oluyor, bedavaya çalışıyorsun arkadaşlarımızın yerine işe girdin diyor. Ben mecburum buna çalışma izni vermiyorlar mecburen az olmasına rağmen bu işi yapıyorum.’’ (Erkek, 27)

Benzer şekilde, Kaygısız (2017, s. 9) yerel halkın iş konusunda göçmenlere karşı bir tavır sergilediği söylemektedir. Kendilerine yapacak iş kalmadığı yönünde oluşan fikirler Suriyeli göçmenlere yönelik kötü davranış örüntülerinin geliştirilmesine sebep olmaktadır. İş piyasasına dâhil olan göçmenlerin görünürlüğü arttıkça bu tarz girişimlerin artacağı öngörülebilir. Duruel (2017) Hatay’da yaptığı çalışmasında istihdamın %90 oranında ana problem olarak görüldüğünü belirtmiştir.

Aygül (2018, s. 181-182) istihdam vasıtası ile göçmen grupların toplumla uyumlu hale gelmesi ve toplumdaki kırılmaların engellenmesi sağlanabildiğinden söz eder. Bu sebeple ona göre göç alan ülkelerin iş gücü piyasalarını iyileştirmeleri hem kendi vatandaşları için hem de göçmenler için fayda sağlar. Sahip oldukları dil ve kültür farklılıkları ya da beceri düzeylerindeki düşüklük göçmenlerin konumlarını daha da alt seviyeye indirgemektedir. Bu grupların toplumla uzlaşma süreci gerilemekte ve ayrışmalara neden olmaktadır. Toplumdaki uyum, birlikteliklerin birbirine olan karşılıklı bağlılıkları ile eklemlendiği düşünüldüğünde olumsuz koşullar beraberinde sarsıcı bir görünüm ortaya çıkarmaktadır Döner(2016, s. 45) öte yandan resmi olarak çalışamayan göçmenlerin çocuklarının bir kısmı da yine aynı şekilde güvencesiz şartlarda para kazanmaya çalıştığını ifade eder. Aile içinde parasal kayıplardan en çok çocukların etkilendiği düşünüldüğünde durumu yetersiz olan ailelerdeki göçmen çocukların okula gitmediği ve dilencilik, çıraklık gibi getir-götür işlerinde kullanıldığı görülmektedir.

5.2.3. Barınma Problemi

Pek çoğunun annesini, babasını, kardeşlerini, çocuklarını ya da diğer akrabalarını yitirerek geldiği Türkiye'de Suriyeli göçmenler için barınma konusu öncelikli bir sorun alanıdır. Geçici Barınma Merkezlerinde kalanlar için barınma imkânı sağlanması, Türkiye'nin dört bir yanındaki şehirlerde yaşayan göçmenler için de sağlandığı anlamına gelmemektedir. Barınma, Suriyeli göçmenler tarafından halledilmesi gereken bir durumdur. Yıldız ve Yıldız (2017, s. 43) Türkiye'ye gerçekleştirilen yoğun göç süreçleri ile sayıları artan göçmenler için kamp alanlarının artırılmasına yönelik durumlar ortaya çıktığından söz eder. Kimisi ise ihtiyaçlarını kamplarda karşılayamadıkları ya da kendisine uygun ortam sağlayamadığı gerekçesi ile kampın dışına çıkarak şehirlere geçmiştir. Dolayısıyla Suriyeli göçmenler ev arayışlarına geçmiştir. Ancak kiraların artışı ev arayan göçmenler için kalacak ev bulma durumunu zorlaştırmaktadır.

Görüşme yapılan katılımcılardan bazıları daha önce kampta kaldıklarını ancak kamp şartlarının kendilerine uygun olmadıklarını bir katılımcı şu şekilde ifade etmiştir:

> ''Öbür ülkeler bombalarla yıkılırken şaşırıp kalırdık. Aynısını yaşadık, her gün dua ediyorum hayattayız, iyiyiz diye. Önce kamplara gelmiştik ama memnun değildik birincil ihtiyaçlarımızı karşılarken çekiniyorduk, şehrin şartları daha iyi bence. Bizim orda eski düzenimiz iyiydi yaşam şartlarımız kolaydı, bolluktaydık. Şimdi de burada düzeni kurduk gibi şükür, sıfırdan başladık resmen.'' (Erkek, 32)

Bir diğer katılımcı özgürlük tutkusunu şu sözlerle anlatmıştır:

> ''Bizler savaş zulmünden kaçıp geldik. Evimizi, ocağımızı terk ettik. Yapılacak hiçbir şey kalmamıştı. Evimin bahçesinden bakarken mavi gökyüzü değil de kara dumanlar oluşmaya başladığında anlamıştım her şeyi. Önce kamplara geldik. Erkekler için nispeten daha iyi olsa da karım zorlanıyordu istemiyordu, biz ev düzenine alışmışız şimdi evde daha iyiyiz.'' (Erkek, 34)

Yaşadıkları ülkeden ayrılan göçmenlerin ülkelerine veda ederek yeni düzene alışma sürecini başka bir katılımcı ise şu şekilde ifade etmiştir:

> ‘‘Savaş bir çıktı yaşadığımız topraklarda bize yer kalmadı. İşimiz, gücümüz her şey bitti. Göç ettik. Yeme, içme sıkıntıları baş gösterdi, evler bombalandı, çocuklarımız sefilleşti, çok korktuk bu yüzden Türkiye’ye geçtik. Doğup büyüdüğümüz yere el olduk, kamplarda kaldık barınamadık, akrabaların yanına geldik burada yeni yaşam kurduk. ’’ (Erkek, 27)

Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi’nin (HUGO) 2014’de gerçekleştirdiği “Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum” başlıklı araştırmada, göçmenlerin kamplarda kalmaktansa kamp dışını tercih ettiklerini, kamplarda kalmayı istemediklerini belirtilmiştir. Kampta kalmak istememe nedenleri arasında benzer şekilde şehirde daha özgür bir ortamın olduğu düşüncesi, muhafazakâr yaşantıyı benimseyenlerin kamptaki yaşamı kendilerine uygun bulmadıkları gibi nedenler belirtilmiştir. Karasu (2016) tarafından Şanlıurfa’da sığınmacıların kentle uyumunun ele alındığı çalışmada, önceleri kamplarda kalan sığınmacıların kampların dolması ve türlü imkânsızlıklar yüzünden şehre geçiş yaptığı belirtilmiştir.

Suriyeli göçmenlere mahalle sakinleri ya da yardımseverler yardımcı olmaya çalışsa da iç savaşın bitmemesi nedeniyle artan Suriyeli sayısına oranla bazı ev sahipleri kiraları da artırmıştır. Ev sahipleri açısından olumlu olsa da kira fiyatlarını karşılayamayanlar daha düşük gelirli mahallelere giderek buralarda barınma imkânı elde etmeye çalışmıştır. Karaarslan ve Gençoğlu(2019, s. 73) bu mahallelerde de aynı şekilde yaşama imkânının kısıtlı olduğu, fazla hava almayan ya da ışık görmeyen bodrumu andıran alanlar ev sahipleri tarafından ev benzeri bir ortama dönüştürülerek, üzerine fazla fiyat koyularak göçmenlere kiraya verildiğini belirtmiştir. Bu alanlar Suriyeli göçmenler için yaşama alanı olarak kullanılmaya çalışılmaktadır.

Yapılan görüşmelerde Sağlık Mahallesi’nde başlangıçta ev bulmakta zorlandığını katılımcı şu şekilde anlatmıştır:

> ‘‘Çok ev aradık, bizim oralardaki gibi de değil evler. Bizim evlerimiz bağ bahçe içindeydi, buralar cılız gibi. Evimiz de işimiz de iç içeydi orda burada öyle şey bulamadık. En son bizim gibilere yardım eden bir arkadaş varmış ona rastladık, onunla

> orta halli bir ev bulduk, yerleştik. 700 lira kira dedi. Eşyamız da var sayılır.'' (Erkek, 34)

Ödediği kira fiyatının yüksek olması ayrıca yaşam alanının kısıtlı olmasından yakınan katılımcı ise şunları anlatmıştır:

> ''Evi bulduk ama Suriyeliyiz diye bize fazla söylüyorlar fiyatını bence. Bin lira kira masrafı diyorlar. Bu kadar parayı bulmamız imkânsız nasıl kalacağız ki. Eşimin arkadaşı yardım etti bir iki ay kira ödemesinde 800 dedi küçük eve. Sonra o evden ayrıldık başka eve geçtik, en azından şuandaki evin içi güzel ve ferah çocuklarım hasta olmuyor.''(Kadın, 29)

Bir diğer katılımcı ise ev sahibinin kirayı yükseltmesine razı olduğunu ancak hala ev sahibi için o ücretin yetersiz geldiğini şöyle ifade etmiştir:

> ''Evi biz arayıp bulmadık, akrabalarımız buradaydı onlarla tuttuk. İstedikleri parayı de vermeye razı olduk 800'e çıkardı kirayı. Ama her gün bize söyleniyorlar, başka kiracı bulacağız sizi sevmiyoruz düşük veriyorsunuz diyorlar.'' (Kadın, 28)

Kendilerine söylenen yüksek kira fiyatları nedeniyle yaşam kurma çabalarına yönelik olumsuzluklardan yakınanlar şehre yakınlaşmaktan ziyade daha uzak ve düşük gelirli ailelerin yaşadığı mahallelerde yoğunlaşmaktadır. AFAD (2017b) tarafından yapılan saha araştırmalarında barınma merkezi dışında yaşayan Suriyeli göçmenlerin katılımcıların yanıtlarına benzer olarak yüksek şekilde kira ödediği, % 34.30 'unun 501 ile 750 TL, % 7. 40'ının ise 751-1000 TL arasında kira ödediği saptanmıştır https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/25337/xfiles/17aTurkiye_deki_Suriyelilerin_Demografik_Gorunumu_Yasam_Kosullari_ve_Gelecek_Beklentilerine_Yonelik_Saha_Arastirmasi_2017.pdfadresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi: 20.11. 2019). Orhan ve Gündoğar (2015) yaptıkları çalışmada kira fiyatlarının sınır illerde yoğun olarak yaşayan Suriyeli sığınmacıların ev bulma konusundaki talepleri ile yükselmesinin onlara zorluk yaşattığını bununla beraber gıda fiyatlarının yükselişi ile enflasyon oranının bu illerde Türkiye ortalamasının üzerine çıktığını belirtmiştir. Suriyeli sığınmacıların düşük maddi imkânları onların kendi istedikleri evlerde yaşama imkanını kısıtlamaktadır. Bu sebeple bazı Suriyeli göçmenler akrabalarının

yanına sığınmış ve birkaç aile bir arada yaşayarak yaşam dengesini kurmaya çalışmaktadır. Bu konudaki görüşlerini katılımcı şöyle izah etmiştir:

> ‘‘Kocamın büyük ağabeyi burada yaşıyordu biz de onlarla beraber kalıyoruz, ev aramadık biz ama onlar ararken zorlandıklarını söylemişlerdi. İki aile beraber yaşamaya başlayınca kiraları bölüşerek ödüyoruz, böylece daha az para vermiş oluyoruz.’’ (Kadın, 28)

Bakioğlu ve diğerleri (2018) geniş aile şeklinde yaşayanların sayılarının yüksek olmasını kira fiyatlarının yüksekliği, maddi imkânsızlıklar ve çocuk sayılarının fazlalığı ile açıklamıştır. Arslan ve diğerleri (2016) Gaziantep’te yaptıkları çalışmada Suriyeli göçmenlerin büyük kısmının kiralık evlerde kaldığını %10,1’inin ise akraba yanında konaklamak durumunda kaldığını belirtmiştir. Bu durumda Suriyeli göçmenlerin sığınma durumlarının tanıdıklarının evlerinde gerçekleşiyor olması kendi kültürel kodlarından destek almaları nedeniyledir. Aygül (2017) çalışma yaptığı bölgede barınmak için çok sayıda apart olduğunu ancak kira fiyatlarının yüksekliği ve gelir sıkıntısı yüzünden barınmanın mülteciler için başlıca sıkıntı alanlarından birisi olduğu belirtilmiştir. TÜİK tarafından yapılan çalışmalarda da hane içinde yaşayan kişi sayısının büyümesinin yoksulluk riskini artırdığı tespit edilmiştir. Sığınmacıların maddi koşullarına bakıldığında durumun ciddi boyutu daha iyi anlaşılmaktadır. Ancak kendi tanıdık çevreleriyle bir araya gelerek yaşam alanı oluşturmaları yerel halk tarafından ciddi eleştirilere maruz kalmalarına da sebep olmaktadır. Böylece yerel halkın Suriyeli göçmenlere yönelik ‘yabancı’ algısının kafalarda yer etmesi ve onların deneyimlerini farklılıklar üzerinden algılama isteği ortaya çıkmaktadır. Zümrüt (2014, s. 11) bu tür bir algılama ile iki taraf arasında birleştirici bağların ortaya çıkmamasına yol açtığını bu durumda yerel halk Suriyeli göçmenlerin alışkanlıklarının, kendileri gibi olmasını isteyebildiğini ifade eder.

Ağ teorisinde bahsedildiği üzere örneğin barınma mevzusunda kendinden önce gelen akraba ya da eş-dost yanına sığınan Suriyeli göçmenler için maddi yetersizlikleri karşılamak ağlar vasıtasıyla giderilirken toplumun diğer kesimlerine karşı kapanmalar olabilmektedir. Özellikle karşılıklı anlayışın olmadığı süreçlerde kendi çevrelerinden olan diğer göçmenlerle kurdukları ağlarda yaşamak daha cazip gelmektedir.

Katılımcı barınma konusunda üzerinden şehirde istenilmediklerini şöyle ifade etmiştir:

> ‘‘Suriyeliyiz diye ev vermiyorlar, bizi yollamak istiyorlar, bağırıyorlar bize, bizim gibi değilsiniz diyorlar, haksız yere hakaret ediyorlar. Çocuklarımızı dövmeye kalkanlar oluyor. Bu yüzden ev sıkıntısı çektik, iki üç yer değiştirdik.’’ (Kadın, 30)

Bir diğer katılımcı şunları ifade etmiştir:

> ‘‘Burada yaşam şartları iyi değil. Şuan bulunduğumuz ev de kötü 750 de kirası var ev sahibi kendi kalmaz böyle bir evde boyası bile kalmamış. Ev de iş de zor bulunuyor yani biz bulamadık. Bulduğumuzda da hep sorun çıkardılar. Kalabalıksınız dediler, çok çocuğunuz var dediler. Nefes alıp vermemiz bile sıkıntı olmuştu onlara. Biz kötü bir şey yapmadık imkânsızlık bizi buralara getirdi, koşullar ağır bizim için.’’(Erkek, 36)

Alptekin ve diğerleri (2017) Konya’da göçmenlerin ev bulmada zorlandıklarını, ev sahipleri ya da bazı emlakçılar tarafından istismar edildiklerini belirtmiştir. Koyuncu (2014) tarafından yapılan Konya’daki Suriyeli göçmenlere yönelik araştırmada şehre gelen sığınmacıların ilk sorun alanının barınma olduğu, ev sahiplerinin evlerini Suriyeli sığınmacılara vermedeki isteksizlikleri gibi nedenlerin barınmayı öncelikli mesele haline getirdiği ortaya koymuştur.Duruel (2017) Suriyeli göçmenlerin çoğunluklu olarak yaşadığı Hatay’da yaptığı araştırmada katılımcıların %51’i için barınma sorunu öncelikli bir sorun olarak görülmüştür. Zorlu yaşam koşulları altında kurulmaya çalışan yeni hayatların karşılaştıkları kötü muamele ile göçmenlerle bir arada yaşama düşüncesi kesintiye uğramaktadır.

Yerel halkın kendilerinden farklı bir topluluğa ev sahipliği yapma durumunun pek de iç açıcı olmadığı ortadadır. Ancak kötü muamele ile karşılaşan Suriyeli göçmenlerin aksine şehre yerleşmede yardım eden vatandaşların varlığı da söz konusudur.

Ev sahibi ile yakın ilişki kuran bir katılımcı evini nasıl kiraladığını şu şekilde anlatmıştır:

> ‘‘2 yıldır aynı evdeyiz. Biraz paramız vardı ev araştırdık üç gün boyunca, yaşlı bir amcanın evi varmış büyük. Onun giriş katını bize kiraya verdi. Onun da kimsesi

> yokmuş, birbirimize yoldaş olduk. Eşya satılan yerden birkaç koltuk falan almamıza da yardım etti, yaşayıp gidiyoruz, sık sık görüşüyoruz onunla, çocuklarıma çikolata bile alıyor. '' (Erkek, 36)

Şehirde yabancılık çektiğini belirten katılımcıların kendilerine yardım eden kişiler sayesinde kolay adapte oldukları görülür. Diğer katılımcı hem çevreden hem komşulardan destek gördüklerini şöyle ifade etmiştir:

> ''Biz mahallede ev ararken birkaç işi durdurdu bizi, el işareti ile anlaştık bir ev gösterdiler gittik orayı kiraladık. Kalabalık bir aileyiz ona rağmen bize yetiyor. Komşular da sahip çıktı, eksiklerimiz için çarşaf bile getiren oldu. Hemen yetişiyorlar derdimize.'' (Erkek, 34)

Bulguları destekler nitelikteki Kahya (2014) tarafından yapılan araştırmada Isparta'da yaşayan sığınmacıların %40'ı halktan yardım aldıklarını, Burdur'da yaşayanların ise %26,7'si halktan yardım aldıklarını dile getirmiştir. Yardım alınan kişilerin komşu ya da işveren gibi kişiler olduğu belirtilmiştir. Aygül (2018) tarafından yapılan bir çalışmada mültecilerin evlerini kurmada yerel halktan yardım gördükleri ve bu yardımların yaşamalarını sürdürmede belirleyici bir rol oynadığı ifade edilmiştir. Bakioğlu ve diğerleri (2018) Suriyeli göçmenlerin şehre geldiklerinde ev içi ihtiyaçlarını giderecek koltuk, sandalye, masa ya da gıda gereksinimlerini karşılayacak yardımların yapıldığını ve göçmenlerin bu konuda yerel halktan memnun olduklarını belirtmiştir.

Türkiye, Suriyeli göçmenlerin kamp dışı alanlarda kalacak yer temin etmelerini kendi önceliğine bırakmıştır. Barınma olarak kullanılacak evleri kiralamak belirli bir maddiyat gerektirmektedir. Dolayısıyla şehirlerde yaşamını idare ettirmeye çalışan Suriyeli göçmenler çalışma yaşamına girmek durumundadır.

Bu konudaki görüşlerini görüşme yapılan katılımcı şöyle ifade etmiştir:

> Akrabalarımızla geldik, büyüklerimiz yardım etti, onlar daha önce de İstanbul'a gitmişlerdi. Ev bulmak bize zor olmadı ama kira şuan 950, iş bulmak da zor burada. Şartlar zor, insanın yaşaması için çok şey gerekli. Sıkıntımız para sıkıntısı… (Erkek, 27)

Suriyeli göçmenler geçmişteki maddi imkânlarını geride bırakmanın çaresizliğini ‘’para sıkıntısı’’ tabiri ile ifade etmiştir. Geniş ailelere ve düşük yaşam standartlarına sahip sığınmacılar için olanaklarını yükseltmenin yolu vasıflı veya vasıfsız bir işe girip çalışmak olmuştur.

Bulunduğu evin konumundan memnun olmayan diğer bir katılımcı daha iyi bir evde oturabilmeyi çalışma yaşantısıyla bağdaştırarak şu şekilde ifade etmiştir:

> Kamplardan geldik ev aradık, bulduk çok pahalı fiyat verdiler 500 lira dediler o zaman, bir de verirken bir sürü kural saydılar. Bizi insan yerine koymuyorlar anlayacağın. O kadar para veriyoruz yine de sevmiyorlar. Şuan ki ev hiç güzel değil mecbur katlanıyoruz 700 lira kira. Biraz daha çalışınca önü açık olan, kalabalık yerleşim olan yerlere geçmek istiyoruz, burası hem ıssız hem de ev ısınmıyor.(Erkek, 32)

Koyuncu (2014) tarafından yapılan araştırmada Konya’daki Suriyeli göçmenler için ev kirası ödemenin onları endişeye sevk etmekte olduğunu, evden çıkarılma ya da kendilerine uygun yeni ev bulamamak korkusu ile sığınmacıların çalışma ortamında yer alması gerektiği ortaya konulmuştur. HUGO (2014) yaptığı araştırma çerçevesinde Suriyelilerin çok önemli bir bölümünün geldikleri yerdeki yaşam kalitelerinin çok gerisinde kaldıkları ve daha iyi şartları oluşturmanın çok zor olduğu ifade edilmiştir. Görüldüğü üzere Suriyeli göçmenler için kalıcı bir yuva bulma ihtiyacı her halükarda maddi hayatın içinde yer almak ve para biriktirebilmekten geçmektedir.

5.2.4. Sosyal Yardım Alma Problemi

Ekonomik açıdan bakıldığında sosyal yardım konusuna da değinmek gereklidir. Geçici Kimlik Belgesi ile göçmenler gerekli kamu kurumları ya da derneklerden yardımlar almaktadır. Sayıları 3,4 milyonu bulan Geçici koruma altındaki Suriyeliler için yapılan yardımların maliyeti 30 milyar dolarlık bir harcamaya tekabül etmektedir (TBMM Mülteci Hakları Alt Komisyonu, 2018, s. 270). Geçici barınma merkezleri dışındakilerin büyük çoğunluğunun asgari ücretin çok daha altında çalışıp ailelerine katkı yapmaya çalıştığı günümüz şartlarında Suriyeli göçmenlere ülke çapında büyük yardımlar yapılıyor olsa da devlet veya uluslararası kuruluşlar

tarafından yapılan düzenli sosyal yardımlardan bahsetmek zordur. Daha çok Kızılay ve çeşitli sivil kuruluşlar tarafından fon desteği ile ya da birtakım yardımsever kişi tarafından yapılan ama düzenli olmayan yardımlar söz konusudur (Çetin, 2016b, s. 1003).Ancak Türkiye'nin Suriyeli göçmenlere yönelik yaptığı mali harcamaların ve büyük uğraşlarının olduğu pek çok kez uluslararası alanda da ifade edilmiştir. Bu duruma yönelik olarak dış ülkelerin daha fazla destek vermesinin gerekliliği de vurgulanmıştır. Fakat verilen destek fonlarının yetersiz olduğu da görülmektedir. Aldıkları ücretlerin yetmediğini düşünen göçmenlerin sosyal yardım kuruluşlarına giderek yardım talebinde bulunmasına yönelik olarak yerli halkın kendilerinin ikinci plana atıldığı, yoksulların haklarının yenildiği yönünde bir tavır geliştirmesine yol açtığı düşünülmektedir. Sadece devlet harcamaları açısından değil şehirlerin ekonomilerini de etkiledikleri vasıfsız işleri daha kolay kabul ettikleri böylece vatandaşların işlerini kaybetmelerine yol açtıkları yönünde algılamalar da söz konusudur (Sönmez, 2014, s. 12).

Yapılan görüşmelerde tüm katılımcıların Bolu'daki Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, Bolu Valiliği, Bolu Belediyesi ve Bolu Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı üzerinden yardımlar aldığı gözlenmiştir.

Görüşmelerde sosyal yardımların kendileri için gerekliliğini katılımcılar şu cümlelerle ifade etmiştir:

> ''Yardım alıyoruz. Bu yardım da yapılmasa çoktan aç kalırız.'' (Kadın, 26)

> ''Hayat zor yardım almadan geçinmem mümkün değil.'' (Kadın, 28)

Karasu (2016) yaptığı çalışmada benzer şekilde Şanlıurfa'da yaşayan Suriyeli göçmenlerin % 70,8'inin yardım aldığını bu yardımların haneye katkı sağladığını ifade etmiştir.

Hem Suriyeliler için hem diğer ülkelerden gelen yabancılar için tasarlanan Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardım Programı (SUY) ilk kapsamlı mali destek programıdır. Avrupa Birliği tarafından finanse edilmiş olup Birleşmiş Milletler

Dünya Gıda Programı (WFP) , Türk Kızılay'ı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından ortak yürütülmektedir. Sosyal Uyum Yardım Programı kapsamında Kızılay kart yardımı yapılmaktadır. Bu kart ile ihtiyaç sahiplerine aylık 120 TL düzenli olarak verilmektedir. Kızılay kart SUY Programı kapsamında Kasım 2019'da 1.742.829 kişinin bu yardımdan faydalandığı belirtilmiştir https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/kasim-2019-suriye-krizi-insani-yardim-operasyonu-raporu-31-12-2019-28050091.pdfadresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi: 05.01.2020). Bir başka destek programı okul çağındaki öğrencilerin okula gitmelerini teşvik etmek için uygulanan Şartlı Eğitim Desteği (ŞEY) programı, iki ayda bir verilen parasal destek programıdır.

Görüşmeler sırasında ŞEY yardımı aldığını söyleyen katılımcıya rastlanmamış daha çok Sosyal Hizmetler Kurumu ya da dernekler aracılığı ile aldıkları maddi destek ya da gıda ve giyim alanındaki desteklerden bahsedildiği görülmüştür. Yardım aldıklarını gizlemeyen katılımcıların para yardımlarının miktarı konusunda farklı söylemlerde bulunduğu bazı katılımcıların benzer ücret aldıkları yardım ücretlerini daha düşük miktarda söylediği ve açıkça ifade edilmediği görülmüştür. Ayrıca birden fazla kurumdan yardım alanların bunu belirtmekte de çekindikleri de dikkat çekmiştir. Yardımların Suriyeli göçmenler için 'olmazsa olmaz' bir yanının olduğu kabul edilmekle birlikte yapılan yardımların Suriyeli göçmenler tarafından eksik olarak nitelendirildiği görülmüştür.

Bu konudaki görüşlerini katılımcı şöyle ifade etmiştir:

> ''Ölmemizi bekliyorlar. Çocuklar için geçen yıl 800 liradan yardım almaya başladık. Alınanlar kira, su, elektrik bunlara gidiyor bize geriye kalan bir şey var mı…Kızılay kart vermemişlerdi başvurdum.''(Erkek, 30)

Evin bir takım eksiklerini gidermek için Kızılay karttan faydalandığını ve okul çağında çocuğu olması dolayısıyla aldığı yardım nedeniyle kendilerine olumsuz anlamlar yüklendiğini katılımcı şöyle açıklamıştır:

> ''Bana giysi diktirmeye gelen Suriyeli arkadaş Kızılay kart kullandığını söylemişti ben de başvurmuştum o karta. İçinde 100 lira falan vardı evde şeker bitiyor un bitiyor o kart

> onları almaya bile yetmiyordu bile. Valilik sayesinde arada bir giyecek yardımı yapılıyor. Sosyal hizmet de çocuklar küçük diye 600 lira yardım veriyor hepsi bu kadar. Evin kirası 800, yardım parası bile onu karşılamıyor. Ama yine biz devletten çok para almışız gibi suçlanıyoruz.'' (Kadın, 25)

> ''Çocuklar için 900 lira veriyorlar. O para hiçbir şeye yetmiyor ne ödemeler ne yiyecek almak ne kira ücreti ne de giyecek. Bizi insan yerine koymuyorlar. Savaştan kaçtık geldik ama yeniden ölmek gibi yaşıyoruz bu şartlarda.'' (Kadın, 29)

İhtiyaçlarını karşılamada yetersiz görülen yardımlar benzer şekilde Erdoğan'ın (2018) yaptığı araştırmada kamp dışında yaşayan Suriyeli göçmenlerin yapılan para yardımlarından %28.7 oranında memnun oldukları, yapılan gıda yardımlarından ise %31.1 oranında memnun oldukları belirtilmiştir.

Türkiye'nin Suriyeli göçmenlerin ihtiyaçlarını görmezden gelmemiş ve yardım konusunda kuşkusuz pek çok maliyeti üstlendiği ortadadır. Ancak kapsamlı bir mali destek programının geliştirilemediği görülmektedir. Erdoğan (2018, s. 34), AFAD ve Kızılay'ın yardımları ayrıca kamu kurumları ya da uluslararası kurumların yardımları göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılama noktasında alt seviyede olduğunu belirtmiştir. Bazı grupların ise bu yardımlardan düzenli ve sürekli yararlandığı ortada olduğunu söylemiştir.. Bu grupların içinde engelliler, yalnızca kadınlar, öksüz ve yetimler ya da okula gitme durumuna bağlı olarak destek verilmesi ya da bazı aileler için sürekli yardımlar yapılsa bile sınırlı sürelerde ve sınırlı düzeyde kaldığı vurgulanmaktadır.

Sosyal yardımların kendilerine ulaşmadığı ya da eşit dağıtılmadığı konusunda hemfikir olan katılımcılar da çok sayıdadır. Bu konuda nereye başvuracaklarını ve bilgi alacaklarını bilmedikleri ifade edilmiştir.

Katılımcılar yardımlarla ilgili bilinçlendirme eksikliğini ve eşit dağıtılmadığını şöyle ifade etmişlerdir:

> ''Valiliğe gittikten sonra çocuklar için kıyafet, ayakkabı yardımı yapılmaya başladı, biz demesek yardıma gelen olmazdı.'' (Kadın, 26)

‘‘900 lira çocuk parası alıyoruz, bir de mahalleye gelen giyecek ve giysi yardımından alıyoruz. Ama onlar da eşit dağıtılmıyor. Karşı evde oturanlar poşetlerle alıyor bize iki üç tane zor veriyorlar. Bizden iyi durumu olan 120lik karttan harcıyor.’’ (Kadın, 28)
‘‘Zaten bize anlatan olmuyor nereye gideceğimizi, sora sora geldik bulduk kurumu.’’(Erkek, 34)

‘‘Adaletsiz giysi dağıtımı oluyor dernekten mesela biz yararlanamıyoruz. Mahalleye bir geliyorlar yiyecek getiriyorlar sonra iki ay yoklar. Sonra ben başkasının aldığını görüyorum bu kötü bir şey.’’ (Kadın, 26)

Türkiye’de kendilerine sağlanan statü nedeniyle sığınmacıların sosyal yardımlara erişiminde yasal bir engel görünmemektedir. Ancak sosyal yardımların her ihtiyaç sahibi Suriyeli göçmenler düzenli olarak sağlanmasında kısıtlamalarla karşılaşıldığı söylenebilir. Son yıllarda artan hızlı göç hareketliliği nedeniyle kamp dışı alanlarda yaşayan Suriyeli göçmenlerin şehirdeki halk ya da belediyelerle teması daha fazla olmuştur. Suriyeli göçmenlere yönelik belediyeler de yardımlarda bulunmaktadır. Pek çok belediye zor durumdaki göçmenlere yiyecek, giyecek, eşya ya da para gibi ayni ya da nakdi yardımlarda bulunmaktadır. Aynı zamanda sağlık, eğitim gibi kurumlara erişimde de kolaylık sağlamaktadırlar (TBMM Mülteci Hakları Alt Komisyonu, 2018, s. 263). 31 Mart 2019 Yerel seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisinden aday olan Tanju Özcan’ın Bolu’da Belediye Başkanı seçilmesinden sonra ilde bulunan Suriyeli göçmenlere yönelik belediye yardımlarının yapılmayacağına dair bir açıklama yapılmıştırhttps://www.takvim.com.tr/guncel/2019/04/09/bolu-belediye-baskani-chpli-tanju-ozcan-suriyelilere-yardimi-kesti adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi: 04.01.2020).

Belediye seçimleri sonrasında Bolu Belediyesi’nde görevi teslim alan Tanju Özcan’ın Türkiye’de sığınmacılar için yapılan sosyal yardım maliyetlerinin fazla olması ve Bolu’daki Suriyeli göçmenlerin dört ayrı kurumdan yardım almasından rahatsızlık duyması üzerine Bolu Belediyesi tarafından yapılan yardımların kesilmesi konusunda görüşme yapılan katılımcı şunları ifade etmiştir:

Belediye yiyecek ve çocuklar için defter, kalem veriyordu. Seçimden sonra yardım yapmamaya başladı. Bu kadar insanı mağdur etmek insanlık mıdır yani biz bu hainliği yapmazdık. (Erkek, 36)

Bir diğer katılımcı şunları söylemiştir:

> ‘‘Yeni belediye başkanı Suriyeliler her kurumdan yardım alıyor diye konuşmuş yardım vermiyormuş artık ama bana vermiyorlar neden böyle söyleniyor.’’ (Erkek, 34)

Başka bir katılımcı kendilerinin anlaşılmadığı konusunda şunları ifade etmiştir:

> ‘‘Belediyeden yardım alıyorduk çocuklar için kırtasiye eşyası bir de giysi, yardımı kestik dedi belediye niye dedim siz artık gideceksiniz onun için vermiyoruz tembelleştiniz iyice dediler, buradan başka nereye gideceğiz akşama kadar ayaktayım daha ne yapsam bilmiyorum bu insanların anlaması için.’’ (Erkek, 32)

Suriyeli göçmenlere sosyal yardımda bulunan belediyeler her ne kadar onlara kolaylık sağlamak adımında bulunsa da belirli imkânlara sahiptir ve tüm belediyelerde ortak uygulanan bir sistem mevcut değildir. Bu sebeple Suriyeli göçmenlere yönelik kurum ve dernekler aracılığıyla yapılan yardımların belirli bir sistematiğe oturtulması, yardıma ihtiyacı olup kaynaklardan yararlanamayanlar ile gerekli yardımlardan diğerlerine göre daha fazla kaynağa erişmiş olanların belirlenmesi ve bu doğrultuda sosyal yardımlara devam edilmesi gerekmektedir (TBMM Mülteci Hakları Alt Komisyonu, 2018, s. 263).

Yapılan sosyal yardımların Suriyeli göçmenlere yapılması konusunda halkın tepkisini çektiği ve Türkiye’de bulunma düzeylerinin artmasına bağlı olarak Suriyeli göçmenlere karşı ayrımcı tavırlar sergilenmektedir. Yerel halkın yardımlar konusunda kendilerine yaklaşımını katılımcılar şöyle açıklamaktadır:

> ‘‘Diğer kurum (Kızılay) da kart vermişti para konuyor onu harcıyoruz ev ihtiyaçları için. O kartı görenler artık kartın da var devlet bize bile bu kadar para vermiyor sen her ay alışveriş yapıyorsun diyordu, içindeki parayı söylüyorum inanmıyor. Ev geçimi zor bir de insanların sözleri moralimi bozuyor.’’ (Kadın, 30)

Diğer katılımcı yardım alma durumunun diğer vatandaşları olumsuz etkilediğini şöyle söylemiştir:

> ‘‘Bizim buraya gelmemize bir şey demiyorlardı şimdi hiçbiri bizi istemiyor. Aldığınız yardımları fazlalıktan bize satıyorsunuz dedi bir kadın bize yetmiyor ki dedim size yeter, yeter kandırmayın diyor.’’ (Erkek, 29)

Bir diğer katılımcı şunu ifade etmiştir:

> ‘‘Seçimlerden sonra benim dükkâna gelen bir adam gideceksiniz buradan belediye de yardımı kesti, sen bakkalsın rahatın yerinde aç kalanın halinden anlamazsın diyor, ben son bir yıldır sadece bu dükkânda iş yapıyorum. Daha önce yorulmadım mı yani ben de hala çabalıyorum. İnsanlar bilmedikleri halde her şeye karışıp moral bozuyor.’’ (Erkek, 36)

Başka bir katılımcı savaş yüzünden geldiklerini, eşit paylaşım olmadığını şu şekilde ifade etmiştir:

> ‘‘Bu yardımları burada yaşayanlara da yapıyorlar biz de faydalansak ne olur bize verilince kızıyorlar, isteyerek mi Suriye’den geldik.’’(Erkek, 32)

Yerel halkın Suriyeli göçmenlere yapılan sosyal yardımlar konusunda tepkili olduğu yapılan çalışmalara da yansımaktadır. HUGO (2014) tarafından yapılan araştırmada sosyal yardım kaynaklarının sınırlı olduğunu düşünen halkın Suriyeliler için yatırım yapılmasına karşı önyargı oluşturduklarını belirtmiştir. Benzer şekilde Güney ve Konak (2016) Bolu’da yaptıkları çalışmada halkın ülke kaynaklarını sınırlı gördüğü bu yüzden Suriyeli göçmenleri rakip olarak algıladıkları belirtilmiştir. Budak ve diğerleri (2017) Elazığ halkının Suriyeli göçmenlere yapılan sosyal yardımlardan rahatsızlık duyduğunu bu yüzden varlıklarının kendileri için tedirginlik yarattığını belirtmiştir. Taş ve Tekkanat (2018) yine Elazığ’da benzer bir çalışma yapmış ve halkın %62’sinin sosyal yardımların fazlasıyla Suriyeli göçmenlere yapıldığını, Türkiye’deki diğer yoksul insanlar için kullanılmadığı yönündeki düşünceleri ifade edilmiştir. Tekin ve diğerleri (2017, s. 374) Suriyeli göçmenler içinde maddi imkânsızlıklar nedeniyle zorlananlara yardımların devam etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ancak onların çalışma hayatında daha fazla yer almaları ve daha çok üreten bireyler haline dönüştürülmelerinin de elzem olduğu ifade edilmiştir. Türkiye’nin Suriyeli göçmenlere yardımları olsa yaklaşık bu kadar sığınmacının ihtiyacını karşılamakta zorlanacağı da aşikârdır.

5.2.5. İletişim ve Dil Problemi

İnsan doğduğu andan itibaren kendisini toplumsal bir yapının içinde bulur. Toplumsallık içerisinde diğer insanlarla karşılıklı etkileşimlerde bulunmak için onlarla iletişim kurması gerekir. İnsanlar arasında iletişim kurmanın en kolay yollarında biri, dil vasıtası ile olmaktadır. Her toplumun kendine has bir dili bulunmakla beraber farklı coğrafyalara gidildiğinde bulunulan yerin diline de hâkim olunması büyük önem arz etmektedir. Zorunlu sebeplerle yerinden edilmiş yaşantılara sahip olan göçmenlerin gittikleri ülkenin imkânlarından yararlanmak, çalışmak, yerel halkla anlaşmak ve en genel deyimle yeni bir yaşantı kurabilmek için o bölgenin diline hâkim olmaları pek çok açıdan kolaylık sağlamaktadır. Suriyeli göçmenler dil konusunda problem yaşamaktadır. Türkiye'de bulundukları süreçte savaşın erken sonlanmasına duyulan inanç ile dil gibi gerekli bir iletişim alanının ihmal edilmesi şuan ki süreçte büyük engellere sebep olmaktadır. Artan ve Arıcı(2017, s. 5) en başta çalışma hayatına girerken işverenlerin Türkçe'yi bilen çalışanlara ihtiyaç duyması göçmenlerin iş fırsatına erişememesi ile sonuçlandığını belirtir. Dolayısıyla pek çok açıdan o bölgede hâkim olan dili bilmemek büyük bir eksiklik oluşturmaktadır.

Yapılan görüşmelerde bir katılımcı dil bilmedikleri için zorlandığını şöyle ifade etmiştir:

> ''Rakamlardan anlıyorum sadece bir şeyler alırken el kol sallayarak anlaşmaya çalışıyorum. '' (Kadın, 25)

Diğer katılımcı vücut dili sayesinde anlaştıklarıyla ilgili olarak şunu söylemiştir:

> ''Anca birkaç el hareketi ile bir şeyler anlatmaya çabalıyorum.'' (Erkek, 36)

Diğer katılımcılar ise el hareketleri ile anlaştıklarını ya da anlaşamadıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

> ''Komşularla dil yok diye anlaşamıyoruz. Parmaklarla gösteriyoruz, işaretleşiyoruz.'' (Erkek,34)

‘‘Pazarda mesela konuşamayınca da kötü malzemeleri poşete koyuyor ya da yanlış ürünü poşete koyuyor ses çıkaramıyorsun. Derdini anlatmak için dil şart.’’ (Kadın, 30)

Beraber yaşanılan çevre içerisinde uyum sürecine temel atılması için dilin önemli olduğu aşikârdır. Yerel halkla ortak hareket edebilmek, bağ oluşturmak ve ilişki geliştirmek öncelikle dil öğrenmenin gerekliliğinden geçmektedir. Örneğin Avrupa ve Amerika kıtası ülkeleri dilin önemini oturum alma şartlarında ön plana çıkarmakta ve dil sınavları ile bunu sağlamaktadır (Çetin, 2016a, s. 204).

Suriyeli göçmenlerin Türkçe’yi öğrenmesine destek olmak için Halk Eğitim Merkezleri (HEM) aracılığıyla sunulan dil kursları bulunmaktadır. Eğitim çağındaki öğrenciler için ise okullarda Türkçe eğitimi verilmektedir. Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü’nün yayınladığı verilere göre 2014- 2019 yılları arasında Türkçe kurslarına 353.899 Suriyeli göçmen katılmıştır. Bunların %57,81 oranla 204.600’i kadın, %42,19 oranla 149.299’u erkektir.https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_10/02101034_09Eylul_2019_internetSunumu_.pdf adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi: 03.01.2020).Görüşme yapılan sığınmacıların dil kursundan haberdar oldukları görülmüştür. Kursa düzenli katılanlar olduğu gibi bir süre sonra bırakan katılımcılara da rastlanmıştır. Ayrıca az da olsa dil gelişimine katkıda bulunan vardır. Bunun yanında kendi çabaları ile Türkçe öğrenmeye çalışan katılımcılara da rastlanmıştır.

Katılımcılar arasında kadınların erkeklere oranla dil öğrenme istekleri daha fazla olmasına rağmen genel nüfusla kıyaslandığında göçmenlerin Türkçe’yi öğrenme ve bilme noktasında sıkıntıları olduğu görülmektedir. Beydili Kaya(2019, s. 74-75) Suriyeli göçmenlerin Türkçe öğrenirken kelimeleri okuma, yazma ve telaffuz etmede sorun yaşamaları nedeniyle yerel halkla iletişim kurma sırasında kendini ifade edemediğini ve söylenen sözlerin kendileri için anlam karmaşasına yol açtığını vurgulamıştır. Bu durumun devamında ise kendi dilleri haricinde konuşmaktan kaçınarak yerel halk ile iletişim kurmama sorunları ortaya çıkmaktadır.

Kursa başlayıp daha sonra kursa gitmeyi bırakanlar Arapça ve Türkçe arasında bağlantı kuramadıklarını belirtmektedir. Bu konuda şu düşünceler ifade edilmiştir:

> ‘‘Çok bilmiyorum düzenli kursa da gitmedim zorlandım Türkçe ile Arapça çok farklı.’’ (Erkek, 30)

> ‘‘Tabi ki anlaşmak için dil gerekliydi ben onu halletmek için çok uğraştım ama ne yazık ki Türkçe bana çok zor geldi cümle kurarken kursu bıraktım.’’ (Kadın, 26)

Arapça ve Türkçe’nin farklı olduğunu düşünen katılımcılar arasında dil öğrenme girişimini bu nedenle bırakanlar görülmüştür. Benzer bulgular Ünal ve diğerleri (2018) tarafından yapılan araştırmada okuma, yazma, konuşma, dil bilgisi, iki dilin cümle yapılarının farklılığı gibi konularda sığınmacıların sıkıntılar yaşadığı belirtilmiştir. Demirci (2015) Arapça ve Türkçe arasında yapı bakımından farklılık olduğunu, alfabe ve ses farklılıkları nedeniyle öğrenmede zorluk oluşturabileceğini belirtmiştir.

Kursu bırakan katılımcıların aksine dil bilmemenin yaşattığı zorluk ile dil öğrenmeye istekli hale gelen katılımcılar da bulunmaktadır. Bu konuda katılımcı şunları ifade etmiştir:

> ‘‘Ev bulurken çok zorlanmıştık konuşamıyorsunuz resmen. O an donup kalıyorsunuz. Sonra inat ettim burada okuma yazma kursuna gittim, hafızam da iyidir kısa sürede kendimi ifade etmeyi öğrendim en azından basit bile olsa. Markette çıraklığa başlayınca da oraya gelen günlük gazeteleri az az okumaya çalışıyorum. Anlaşırken kolay oluyor.’’ (Erkek, 32)

Lordoğlu ve Aslan (2016) sınır illerde yaptıkları araştırmada Suriyeli sığınmacıların sınır ildeki yerel halk ile anlaşmada dil bakımından öncelikli bir problemlerinin olmadığını ama bunların yanında Türkçe öğreten kurslardan faydalanan pek çok kişinin de olduğunu belirtmişlerdir. Toplumsal birlikteliklerde dilin önemi büyüktür. Suriyeli sığınmacılar yalnızca bir anlaşma aracı olarak değil başka durumlarda da dil öğrenmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Türkçe’yi öğrenme yönündeki istekleri iş piyasasına katılma, günlük yaşantıyı kolayca idare ettirme ya da toplumun bir öğesi olma şeklinde ifade edilebilir (Çetin, 2016b, s. 205).

Çalıştıkları yerde birçok kez duyarak Türkçe kelimelere aşina olduğunu söyleyen katılımcılara rastlanmıştır. Görüşme yapılan katılımcıların iş hayatına girişlerinde dil öğrenme çabaları dikkat çekmektedir. Genellikle kötü koşullarda ve düşük ücretlerle çalışan sığınmacılar dil problemi yüzünden iş sahiplerinin çeşitli yaptırımları ile karşılaştığını da ifade etmiştir.

İş hayatına geçişte dil problemi ile ilgili yaşadıklarını ve şuan ki konumuyla ilgili katılımcı şöyle ifade etmiştir:

> ‘‘Önce hiç anlaşamıyordum. İş yerleri dil olmayınca da almak istemiyor satış yapan yerler. Ben de zorlaya zorlaya iki üç bir şey öğrendim. Şimdi daha iyi satış yapabiliyorum sohbet edemesem bile müşterilerle.’’ (Erkek, 30)

Bir başka katılımcı çalışma hayatının dil öğrenimine etkisini şu şekilde belirtmiştir:

> ‘‘Ben çalışmazken dili önemsemiyordum ama çocuk bakmaya niyetlenince kendimi ve karşımdakini anlatacak kadar öğrenebildim şükür. Eşimi de işinden hiçbir şey anlamıyorsun diyerek çıkarmışlar, siparişleri yanlış götürüyormuş.’’ (Kadın, 26)

Bir diğer katılımcı dil eksikliğini internet vasıtası ile halletmeye çalıştığını belirtmiştir:

> ‘‘Dil olmayınca hiçbir iş yürümüyor, internetten cümle kurmaya çalışıyorum video izleyerek, yanlış yere sipariş götürünce patron paramdan kesiyor. ‘’(Erkek, 28)

Görüşmeler sırasında erkek katılımcıların dil öğreniminde kadınlara göre daha iyi düzeyde olduğu görülmüş, kadınlar arasında çalışma hayatında yer alan kadınların dil öğrenmede daha fazla çabalarının olduğu, çalışmayan kadınların ise kurslara kayıt yaptırdıkları ancak çocuk bakımı, ev içi sorumlulukları ya da eşlerinin izin vermemesinden dolayı dil öğrenmede eksik kaldıkları görülmüştür.

Yapılan görüşmeler doğrultusunda bir katılımcı şunları ifade etmiştir:

> ‘‘Başta kurslardan haberimiz yoktu. Yardımlar sırasında öğrendik hemen karımla gittik yazıldık. O çok devam edemedi çocuğa bakmak için ama ben öğrendim.’’ (Erkek, 33)

Başka bir katılımcı evin ve çocukların bakımı konusunda kursa gidememesi ve eşinin rızası olmaması hakkında şunları söylemiştir:

> ‘‘Evde çocuklara bakıyorum, kursa yazılamadım burada kursa giden çok Suriyeli var ama ben çocukları bırakıp gidemiyorum. Eşim de müsaade etmiyor zaten dışarı çıkmama. Sen evde dur beni bekle diyor. Zaman böyle evde hep aynı şekilde boş şekilde geçiyor. Pek kimseyle de sohbetim olmuyor o yüzden. Bazen çay içmeye gelen yardım getiren kişiler olunca gülüşüyoruz o şekilde sadece . Mahalleden Suriyeliler gelince onlarla normal sohbet oluyor tabii.’’ (Kadın, 28)

Diğer bir katılımcı iş nedeniyle dil öğrenmeye zaman ayıramadığı konusunda şunları açıklamıştır:

> ‘‘İstanbul’da iken okuma yazma kursuna gidecektim çalışırken olmadı buraya gelince de hiç uğraşamadım.’’ (Kadın, 28)

Suriyeli göçmenler arasında erkeklerin ev dışı ortamda ‘’çalışma ve eve para getirme ‘’kadınların ise daha çok ‘’ev işi ve çocuk bakımı’’ rolleri öncelikli olmakta bu yüzden kadınlar çeşitli alanlarda erkeklerin arka planında yer almaktadır. Kadınların bu şekilde yerel halkla iletişim kurmada da zorlandıkları ve içe kapanık bir iletişim içinde oldukları görülmüştür. Coşkun ve Yılmaz (2018) tarafından yapılan araştırmada kadınların ev içi sorumlulukları ve çocuk bakımı gibi nedenlerden ötürü dil öğrenme konusunda zayıf düzeyde kaldıklarının belirtilmesi, bu araştırmanın bulguları ile örtüşmektedir. Şimşek (2015) yaptığı çalışmada dil öğrenmemenin yerel halk ve sığınmacılar arasında zorluk yarattığını dolayısıyla sığınmacıların izole bir yaşantı benimsediklerini belirtmiştir. Yine de Türkiye’de kalma sürelerinin uzaması ile birlikte dil öğrenmeye istekli oldukları, birkaç katılımcı hariç dil öğrenme girişimlerine sahip oldukları, çalışan kadın ve erkek sığınmacıların çalışmayanlara oranla dil seviyelerinin nispeten daha iyi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çetin (2016) araştırmasında bir yıldan daha fazla süre Türkiye’de yaşayan Suriyeli göçmenlerin dertlerini anlatabilecek düzeyde Türkçe’yi öğrendiklerini ifade etmiştir.

Benzer şekilde yerel halkın da göçmenlerin dilini bilmediği ve yaklaşmaktan kaçındığı gerçeği göz ardı edilemez. İki toplumun birbirine alışması dil unsurunun

ortadan kaldırılması ile halledilememektedir. Farklı dillerin bir arada yaşaması ve yaşatılması noktasında dil öğrenimi için daha fazla destek gereklidir. Ayrıca ötekileştiren yaklaşımlar nedeniyle göçmenlerin isteklerinin kırılma ihtimali de söz konusudur. Çeşitli eğitimlerle Suriyeli göçmenler tarafından öğrenilmeye çalışan dil hususunda çocukların yetişkinlere göre daha kolay ve seri şekilde öğrenmesi ile de yaşanılan ülkeye alışma ve uyum sağlama durumları da kolay olmaktadır. Toplumsal alanda karşılıklı bağ geliştirme ve uyumu yakalama aşamasında dil probleminin çözülmesi gerekmektedir. Uzaklıkları yakına indirgemede dil elzem bir noktada durmaktadır (Döner, 2016, s. 44).

Katılımcıların kendilerinin dil konusundaki eksikliklerini okul çağındaki çocuklarının Türkçe öğrenmesi ve okula gitmeleri ile gidermeye çalıştıkları görülmüştür.

Çocuklarının dil öğrenimi ile ilgili katılımcılar şunları ifade etmiştir:

> ‘‘Geldim geleli iş peşinde koşturmaktan hiçbir şeye fırsat olmadı . Sadece çocukların ikisini okula yazdırdık da onlar dil öğreniyor onlar öğrensin de kendilerini toparlasın, iletişim kurmaya çalışırken çocuklar yardım ediyor.’’ (Erkek, 27)

> ‘‘Dil öğrenmedim erteledim sürekli. Sadece çocukları okula gönderdik onlar öğrenip bize de öğretirler belki diye düşünüyorum.’’ (Erkek, 36)

Suriyeli göçmenlerin kötü koşullarda yaşamaları, dil yetersizlikleri, düşük eğitim düzeyleri, mesleki tecrübesizlikleri gibi sebeplerle yaşama imkânlarının zorluğunu tecrübe ettikleri dolayısıyla en azından çocuklarını daha iyi şartlarda yetiştirmek üzere dil öğrenme ve eğitim hayatına yönelik adımlar attıkları söylenebilir. Bakioğlu ve diğerleri (2018) yaptıkları çalışmada bu bulguları destekler şekilde yerel halk ve Suriyeli göçmenler arasında iletişimin az olmasının temel nedeni olarak ortak bir dile sahip olmamak vurgusu yapılmış, yerel halkla iletişim kurma yönünde dil öğrenen çocuklarından yardım aldıkları belirtilmiştir.

Göç etme eyleminin sadece bir yerden başka bir yere gidiş olarak algılanması yanlıştır. Çünkü bedenin başka yere sürüklendiği süreçte kişinin sahip olduğu

alışkanlıklar, yaşam biçimleri, inançları, düşünce ve hayalleri de beraberinde gelmektedir. Kişinin yanında getirdiği kendi kültürel unsurlarını devam ettirdiği kadar yeni karşılaştığı durumlara da uyum sağlaması gerekmektedir. Toplumsal alanda göç insanların hayatında değişimler yapmakta ve bu değişimler de bireylerin yaşamlarına etki etmektedir. Özellikle yoğun göçmen akınlarının yaşandığı durumlarda kültürel alanda olumlu etkileşimler ya da çatışmalar yaşanmaktadır (Erkan, 2019). Burada devreye girmesi gereken hoşgörünün bağlayıcılık rolüdür.

5.2.6. Kültürel Farklılıklar ve Uyum Problemi

Her ülkenin kendine ait değerleri olduğu gibi Suriyeli göçmenlerin de kendilerine ait bir etnik kökenleri, dilleri, giyim şekilleri, yeme-içme alışkanlıkları ve bunların ötesinde davranış biçimleri bulunmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'ye geldiklerinde de kendi değerlerini yaşatma arzusu taşımaktadırlar. Türkiye'nin de geçmişten günümüze kalan gelen birtakım değerleri olduğu düşünüldüğünde ilk başlarda karşı karşıya gelen iki toplum açısından olumlu bir anlayış ortaya çıkmayabilir. Ancak göçmenlerin sahip olduğu değerler sebebiyle toplum dışına itilmeye çalışılması insancıl bir yaklaşımın gösterilmediği anlamına gelmektedir. Sınırımızda yer alan bir ülke olmasına rağmen farklı kültürel kalıplara sahip olunması bir dışlanma sebebi olarak görülmemelidir. Harunoğulları ve Cengiz (2014, s. 310) yaşamın her alanında olduğu gibi kültürel alanda da uyumun sağlanması açısından zaman faktörünün önemli olduğunu vurgulamıştır. Belirli bir zamanın geçmesi karşılıklı anlayışların gelişmesi için elverişli bir ortam sağlamaktadır. Paylaşılan değerlerin artışı ile iki toplum arasındaki olumsuz yargılar kırılabilmektedir. Dolayısıyla farklı kültürlerin birbirine uzak kalmadan bir araya gelme fikrine sıcak bakmaları gerekir.

Yapılan görüşmelerde yerel halk ile Suriyeli sığınmacıların anlaşıp anlaşamadıkları sorusuna gelen cevaplar sığınmacıların bu konuda kararsız kaldıklarını göstermektedir. Yerel halk ile anlaştıkları konular olduğu kadar anlaşamadıkları konuların da yoğun olduğu gözlenmiştir. Çalışan göçmenlerin çalışma hayatında kendilerine yapılan muamelelerin yerel halka bakışlarını etkilediği görülmüştür. Çalışmayanların ise yaşadıkları mahallelerde, sokakta, çarşıda vb. halka açık ortamlarda karşılaştıkları durumlar yerel halk ile anlaşmalarını etkilediği

görülmüştür. Ayrıca sosyal yardımlar konusunda gördükleri muamelenin de yerel halka bakışlarını etkilediği görülmüştür. Bu doğrultuda katılımcıların büyük çoğunluğunun yerel halkla çok iyi anlaştıkları ya da güçlü bağlar kurdukları söylenemez.

Bu konuda barınma konusunda iyi niyetli kişilerle karşılaştıklarını ancak iş yerinde olumsuz olaylar yaşamasıyla ilgili bir katılımcı şunları ifade etmiştir:

> İlk olarak ev sahibi bize iyi davrandı. Bizleri misafir ettiler evlerinde. Sonra biz de onları oturmaya davet ettik. Neşeli insanlar çoğaldı etrafımızda. Ama pastaneye gelen müşterilerden kabalık yapan oluyor sipariş verirken beni görünce konuşmamdan anlayanlar bu Suriyeli, atın bunu işten diyenler oluyor. (Erkek, 29)

Bir başka katılımcı toplu ortamlarda yaşanan sıkıntıyı şöyle açıklamıştır:

> ‘‘Bazıları ile iyi anlaşıyorum bazıları ise çarşıda bize laf söylüyor, görünce itiyor yol vermiyor. Hastanede sıra beklerken boş koltuk vermeyen bile oldu. Ben zaten genelde evde duruyorum bazen çay yapıp bana getiriyorlar beraber içiyoruz, bunlar güzel şeyler.’’(Erkek, 32)

Bir diğer katılımcı ise kendilerine yönelik kırıcı ifadeler kullanıldığı hakkında şunları söylemiştir:

> ‘‘Ev için yerleşmede yardım eden birisi vardı. O bizi anladı. Halkın içinde çok iyi olanlar var gerçekten. Ama iş yerinde hep bağırma, çağırma, kızma durumları oluyor. Çabuk hareket et diyor patron yavaş yapınca sen zaten Suriyelisin bir şeyi beceremezsin diyor, sana da para veriyoruz ne gerek varsa size diyor. Hâlbuki orada en çok çalışan ve yorulan benim. Kimisi çok gaddar kimisi çok sevecen yaklaşıyor.’’(Erkek, 34)

Buradan hareketle katılımcıların halka karşı yaklaşımlarının net olarak ifade edildiği de görülmemektedir. Göç idaresi Genel Müdürlüğü, Uyum ve İletişim Daire Başkanlığı bünyesinde yerel halk ile göçmenler arasındaki toplumsal uyumu kurabilmek adına çalışmalar yürütülmektedir. Karasu (2016, s. 1000) karşılıklı anlaşma ve uyumun sağlanması bir anda gerçekleşemeyeceği için bu sürecin sağduyu ile çözülmesi gerektiğini belirtmiştir.

Bu şekilde uyum sürecini olumlu geçiren ve toplu alandaki samimiyetten tatmin olan bir katılımcı şunları ifade etmiştir:

> ‘‘Eve yerleşirken çok yardım edildi, iyi anlaştık. Mahalledekiler birkaç günde bir uğrayıp eksik var mı diye soruyor. Böyle olunca bağlarımız artıyor. Kötü davranana rastladık ama daha çok iyi insanlarla karşılaştık.’’(Erkek, 30)

Bir başka katılımcı memnuniyetini şöyle dile getirmiştir:

> ‘‘Akrabaların yanına geldik. Onlar daha önceden tanışma fırsatı bulmuşlar burada yaşayanlarla onlar çok iyi. Bize de güzel davrandılar görünce selam veriyorlar mesela.’’ (Erkek, 27)

Bir diğer katılımcı ise iş hayatında olumlu etkiler almasını anlaşma konusunda önemli görerek şöyle açıklamıştır:

> ‘‘Çalıştığım yerdekiler bana güzel davranıyor bazen birkaç saat geç gelebilirsin diyor mesela dükkân sahibi. Beni anlamaya çalıştığını fark ediyorum, ben de saygılı davranıyorum.’’ (Erkek, 28)

Katılımcıların ifadelerine göre uyum için gerekli olan etmenin karşılıklı hoşgörü ve birbirini anlamaya çalışmaktan geçtiği görülmüştür. Burada Bourdieu’nun ‘habitus’ kavramından hareketle sığınmacıların kendi habituslarından yani yaşam alanlarından başka bir yaşam alanına geçtiğinde daha önce orada yaşayanlar tarafından bu ortak alan paylaşımının sorunlar çıkardığı bilinmektedir. Kültürel düzlemde kendi habituslarında oluşturdukları değerlerini Türkiye’de de yaşama gayretleri kimi zaman olumlu kimi zaman ise olumsuz karşılanmaktadır.

Yapılan görüşmelerde yerel halk ile benzer ya da ortak değerlere sahip olunup olunmadığı konusunda Suriyeli sığınmacılar genel anlamda ‘’farklıyız’’ diye açıklamışlardır. Ancak iletişimde bulundukları kişilerle yeme, içme, sohbet etme gibi faaliyetlerde bulunanlar da vardır. Ortak değer konusunda ise din alanında benzerlik olduğuna dair vurgular yapılmıştır.

Kültürel düzlemde bir katılımcı ortak olan bağı tek nedene dayandırarak şunları ifade etmiştir:

> ‘‘Ortak değer bence sadece Müslüman olmamız.’’(Erkek, 30)

Bir diğer katılımcı ise anlaşma konusunda ‘insan olabilmenin’ önemini ifade etmiştir:

> ‘‘Tatlı ikram ediliyor mesela değişik ve çok şekerli buradaki tatlılar. Benzerlik olduğunu sanmıyorum ama güzel yemekler var. Ortak yönümüz insan olmamız. İnsanlar birbirine benzemiyor kötüler her şekilde karşımıza çıkar.’’ (Kadın, 29)

Bir başka katılımcı ev sahibi halk ile hiçbir şekilde ortaklıklarının olmadığını şöyle açıklamıştır:

> ‘‘Ortak geleneğimiz yok onların dünyası bizden farklı.’’ (Erkek, 31)

Bir diğer katılımcı yemek kültürü ve dini yaşam ile alakalı şunu açıklamıştır:

> ‘‘Bizim yiyeceklerimize göre daha sade onların yemekleri. Uyum pek yok. İslam bizi bir araya getiriyor. Bir de dilden anlasak. Bazı adetler var, İslam dinine mensubuz mesela bu çok güzel. Ramazanda ya da Kurban bayramında özellikle ayrı bir ilgileniyorlar’’ (Erkek, 34)

Kültürel açıdan bir katılımcı ise olumlu yönlere vurgu yaparak beraberlik hissini ifade etmiştir:

> ‘‘Onlarla yemek yiyoruz, sohbet edebiliyoruz biz çok memnunuz onların tatlarına alıştık sayılır. Hastalanınca ben de dükkânda sattığım bitkilerden rahatça götürebiliyorum bizim oranın bazı bitkileri etkili oluyor hastalıklarda. Ya da yöresel ürünlerden tattırıyorum. Farklılıklar, zenginliktir.’’ (Erkek, 36)

Bir başka katılımcı ise dini birliğin bağ kurmaya yetmediğini söyle ifade etmiştir:

‘‘Kimisi iyi İslam bizi birleştiriyor, din birliğimiz var ama iyi olanlar da uzak duruyor.’’(Kadın, 28)

Erdoğan (2018) araştırmasında Suriyeli göçmenlerin Türklerle benzer olduklarına %56.9 destek verme oranı bu çalışmadaki sığınmacıların çoğunluğunun kültürel benzerlik konusundaki açıklamalarıyla benzerlik barındırmamaktadır. Din konusundaki ortaklık anlayışı ise Yıldırım (2015) çalışmasında yerel halk ve sığınmacıları bir araya getirdiğini belirtmiştir. Yavuz (2018, s. 25),Türkiye ile Suriye’nin aynı coğrafya üzerinde geçmişten gelen ortak bir tarihi anlayışa sahip olması hususunda dinin ortak duygu ve değerleri bir araya getirerek toplumsal yaşamı ve kültürel öğeleri şekillendirmesi doğrultusunda Suriyeli göçmenlerle ortak dini inanışa sahip olmak iki tarafın birbirine uyum sağlamasında yardımcı olduğunu vurgulamıştır. Kültürel alanda Suriyeli göçmenlerle ortaklıklarının olmadığı yönündeki görüşler en azından dini yaşam biçimleri söz konusu olduğunda yerini olumlu bir ortak anlayışa bırakmaktadır.

Suriyeli sığınmacıların sahip oldukları değerler ya da sergiledikleri davranışların yerel halk için ‘’kötü’’ ya da ‘’yanlış’’ olarak atfedilmesi, kendi kültürlerine yönelik bir düşmanlık olarak görülmesi sığınmacıların aynı ortamı paylaşma, ortak birliğe varma konusundaki fikirlerini geri plana atmaktadır.

Bu konuda bir katılımcı olumsuz durumlarla geldikleri ortamda, dışlayıcı olaylar yaşadıklarını şöyle ifade etmiştir:

‘‘Kötü bakışlara maruz kalıyoruz. Çalışırken ya da çarşıda dolaşırken. Kötü zamanlar geçirdik buraya geldik bizi anlamak isteseler yanımızda olurlar ama anlamak isteyenler o kadar az ki buna her gün üzülüyorum.’’ (Erkek, 33)

Bir diğer katılımcı duydukları sözlerin kendilerini ev sahibi halktan uzaklaştırması yönünde şunları açıklamıştır:

‘‘Dışarı çıkarken pislikler diye bağırıyorlar. Süslenip geziyorsunuz bozdunuz şehri anca bir işe yaramıyorsunuz diyorlar. Dışarı çıkarken üzerime bir şeyler giymem bile sıkıntı oluyor bazılarına. Neden böyle diyorsunuz dediğimde sen anlamazsın biz senin ülkeni böyle işgal etmeyiz diyorlar, biz ne yaptık ki…’’(Kadın, 25)

Başka bir katılımcı yalnızlığının sebebini ev sahibi halkın onlara yönelik yaklaşımına bağlamıştır ve bunu şöyle ifade etmiştir:

> ‘‘Burada hep evdeyim ama birkaç kez dışarı çıkınca laf söyleyen çok oluyor, hiç mutlu değilim anlaşamadık bir türlü buradakilerle. Başta biraz anlaşmıştık halbuki. Sonradan hani gitmiyor musunuz siz kendiniz gitmezseniz biz göndereceğiz sizi demeye başladılar, mahallede huzur yok, bebek ağlama seslerinden bıktık, bakamıyorsunuz çocuk yapıyorsunuz diyorlar. Çok acımasızlar.’’ (Kadın, 28)

Bir diğer katılımcı zamanını nasıl geçirdiğini şöyle ifade etmiştir:

> ‘‘Mahallede genelde tanıdıklarla vakit geçiriyoruz çok fazla yerel halk ile iç içe değiliz.’’ (Kadın, 30)

Hep beraber zaman geçirmek yerine sığınmacıların daha çok kendi aralarında ilişki kurduğu görülmüştür. Ayrıca gördüğü kötü tavırlar nedeniyle topluluk içine çıkmaktan kaçınan katılımcılara da rastlanmıştır. Yıldırımalp ve diğerleri (2017) yaptıkları çalışmada Suriyeli göçmenlerin yine en çok göçmenlerle görüştüğü, arkadaşlık, komşuluk yaptığı kendi kültürlerini yaşadıkları ama Türk toplumuna uyum sağlayamadıkları belirtilmiştir. Katılımcıların ifade ettiklerine benzer şekilde Karasu (2016) Urfalıların % 40,4‟ü Suriyeli sığınmacıların kentin ahlak yapısını bozduğundan şikâyet ettiğini belirtmiştir. Çömez Polat ve E. Kaya (2017, s. 41) kendilerini farklı topluluklara ait olarak gören grupların diğerlerinin tavır, düşünce ve davranışlarına karşı daha toleranssız olma, değersiz görme ya da ayrımcı tavırlar sergilemelerinin gün geçtikçe artan seviyede olmasının toplumsal düzenin sağlanmasında zorlanmalara neden olduğunu belirtmiştir.

Yapılan görüşmelerde katılımcılardan bazıları yerel halkın evlilik konusunda kendi aile geleneklerine ters bir anlayış benimsediklerini ima eden konuşmalarda bulunulduğunu belirtmiştir. Bu konuda bir katılımcı şunları ifade etmiştir:

> ‘‘Ben çocuk bakmaya başladığımda buna çocuk baktırmayın, bu çocuğunuzu döver, kötü şeyler yedirir, öldürür ayrıca kocana sarkıntılık yapar yuvanı yıkar demişler ne kadar utanmıştım onu diyenler için. Benim de bir ailem var yıllardır buradayız. Güvenenlerin çocuklarına çok iyi baktım beni sevmeseler güvenmeseler neden emanet

> etsinler. O aileler sayesinde ben de biraz para kazanabiliyorum hem çok saygılılar. Çocuklarıma kıyafet veren oluyor ya da bayramlarda çocuklarıma oyuncak getiriyorlar.''(Kadın, 29)

Yerel halkın Suriyeli sığınmacıları, ahlaki yönden uygun davranmadıkları, çok eşli evlilikler yaptıkları, boşanma oranlarını artırdıkları yönündeki algılar iki toplum arasında anlaşmazlığa sebep olmaktadır. Katılımcıların yerel halkın onlar hakkındaki algılamalarına benzer şekilde Kaypak ve Bimay (2016) Batman'da yaptıkları çalışmada Suriyelilerin toplumsal alanda hem kültürel hem ahlaki açıdan düzene tehdit olarak görüldüğü, Suriyelilerin Türkiye'ye gelişiyle birlikte çok eşliliğinin ortaya çıkması, boşanma oranlarının artması, aile yapısında değişim gibi düşüncelerinin olduğu belirtilmiştir.

Evlilik konusuna sert bir dille cevap veren yerel halk Suriyeli sığınmacıların suç oranlarını artırdığı yönündeki düşüncesi de toplumsal ayrışmaya neden olmaktadır. Elbette çeşitli suçlara karışan sığınmacılar vardır ancak halkın duyumlarla daha fazla bu düşünceyi körüklemesi ya da bir bölgede yaşanan olaydan diğer bölgedeki sığınmacıları sorumlu tutması karşılıklı anlayıştan yoksun olunduğunu göstermektedir.

Yapılan görüşmelerde kendilerinin suç unsuru taşıdığı düşünüldüğüne dair bir katılımcı şunları ifade etmiştir:

> ''Mahallede kavgalar oluyor polis geldiğinde o zaman halk bağırıyor hemen bunlar gitsin diye, bir kişinin suçunu hemen bize yükleyip artık gidin kavganızdan bıktık diyen oluyor.'' (Erkek, 30)

Suriyeli göçmenlere yönelik ayrılıkçı sözler 2011'den bu yana oluşmuş boşluğun kapatılmaya çalışılırken öte yandan tekrar açılması ile sonuçlanmaktadır. Burada Tönnies' in kavramsallaştırması üzerinden bakıldığında cemaat-cemiyet ayrımı göze çarpar. Çetin(2016a, s. 211-212), cemaatçi toplulukların aralarına kendilerinin dayanışma içinde bulundukları kişilerden farklı bir yabancıyı almada zorlanmaları konusunda Suriyeli göçmenlerin dışarıda tutulması onların topluluğuna girmede olumlu yaklaşılmaması ile sonuçlandığını belirtmiştir. İç karışıklıkların yaşandığı

zamanki göçlerden bu yana Türkiye'de kalmaları ile sürecin uzaması ise o topluluğa bakışta ayrımların artması noktasında etkili olmaktadır Görüşmelerde aktarılan suç unsuru taşıdıklarına dair halkın endişe duyması ve halk için bir tehdit barındırdıkları konusunda literatür çalışmalarında rastlanmaktadır. Taştan, Haklı ve Osmanoğlu (2017) yaptıkları araştırmada halkın %60' ının Suriyelilerin gelmesi ile hırsızlık, darp, yaralama vakalarının arttığı ve güvenlik endişesi taşıdığı düşünülmüştür. Erdoğan (2017, s. 122), Türkiye ve Suriye arasında paylaşılan benzer kültürel ya da tarihi değerler su götürmez bir gerçeklik taşıdığını belirtir. Türkiye Cumhuriyetinin temelleri atılmadan önceki süreçte aynı toplumu paylaşan ve akrabalık ilişkileri barındıran bu iki ülkenin benzer ırk, din, coğrafya gibi temellere sahip olması uyum süreçlerini daha olumlu hale getirse de tek başına bunun uyumu kalıcı hale getirmede yetmediği de son yaşanan süreçler dâhilinde görüldüğünü ifade eder.

Türkiye'de bulundukları süreçte Suriyeli göçmenlerin kaldıkları evlerde fazla gürültü yaparak anlayışlı davranmadıkları, Suriyeli göçmen kadınların temizlik yapmadıkları, fazla süslendikleri ya da Türkiye'deki erkeklerle evlenerek boşanmalara sebep oldukları, çocuklarına terbiye vermedikleri, konuştukları dillerin kaba olarak tabir edildiği ve anlaşılmadığı, yeme-içme alışkanlıklarının farklı olduğu, çarşı, pazar gibi ortak alanlarda taşkınlık çıkardıkları ya da devlete bağlılık değerlerine sahip olmamaları gibi türlü örneklerle kültürel alandaki paylaşımlarının farklılıkları gibi türlü sebepler bahane edilerek öteki konumuna getirilmeye çalışılan çok sayıda göçmen bulunmaktadır. Bu gibi nedenlerle genel anlamda Suriyeli göçmenlerin yerel halkla aynı ortamı paylaşma ya da kültürel düzlemde buluşma durumu düşük seviyelerde kalmaktadır.

5.2.7. Eğitim Problemi

Hayatımız öğrenme süreçlerinden geçerek pekiştirdiğimiz yapılar içinde şekillenmektedir. Dolayısıyla eğitim, insanın hayata bakışını değiştiren yegane temellerdendir. Farklılıklara saygı duyma noktasında göçmenlerin geldikleri ülkede eğitim imkânlarına erişimi ve devam etmeleri toplumsallaşma yolunda atılan iyi adımlardan sadece bir tanesidir. Eğitimle birlikte göçmenlerin yeni bilgi ve beceriler edinmeleri sağlanırken benzer şekilde çocukların da eğitim faaliyetlerine katılması

ile gelişimleri desteklenmektedir. Kötü koşullarda Türkiye'ye sığınan Suriyeli göçmenlerin büyük kısmının genç bireylerden oluştuğu göz önünde bulundurulması dâhilinde, eğitim alanında etkin şekilde yer alabilmeleri için çeşitli uygulamalar gerçekleştirilmektedir (Mülteci Hakları Alt Komisyonu, 2018, s. 254). Son zamanlarda artan yoğun göçmen akımları ile eğitime yönelik faaliyetler artış göstermiştir. Türkiye yasal mevzuatında çocukların ücretsiz eğitimden yararlanabildiğini belirtmiştir. Lise eğitimi dâhil olmak üzere zorunlu eğitim durumu söz konusudur. Herkese yönelik olan mevzuat Suriyeli göçmenlerin eğitimden yararlanması konusunda bazı karmaşalar nedeniyle sekteye uğramıştır. 2013 yılında yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun ardından 23 Eylül 2014 tarihinde 2014/21 sayılı Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri genelgesi ile göçmenlerin eğitim hizmetlerinden yararlanma durumları belirlenmiştir. Tanrıkulu (2018, s. 2591) iki toplumun birbirine eklemleşmesi noktasında eğitim faaliyetlerinin önünün açılmasının önemli bir alana işaret ettiğini belirtir. Bu süreç sonrasında gerek devlet okulları gerek Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) vasıtası ile eğitim hizmetleri sağlanmaya çalışıldığını da vurgular.

Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü (HBOGM) Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı tarafından yayınlanan Eylül 2019 verilere göre 1.082.172 (%29,32) olan Suriyeli eğitim çağındaki nüfusun kademeli olarak Mili Eğitim Bakanlığına bağlı resmi okullara kaydedilmesi hususunda Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi e-okul sistemine kayıtlı 648.108 öğrenci eğitim-öğretim imkanlarına erişmiş bulunmaktadır. Okullaşma oranlarına bakıldığında okul öncesi %30,77, ilkokulda %88,80, ortaokulda %70,13, lise eğitimi ise %32,55 olarak gerçekleşmiştir. Geriye kalan yaklaşık 400.000 nüfusun da eğitim hayatına kazandırılması gerekmektedir https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/202001/27110237_OCAK_2020internet_BulteniSunu.pdfadresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi: 15.12.2019).

MEB tarafından 2015 yılında yayınlanan genelgede öğrencilerin eğitim sistemine adapte olmalarına yönelik çalışmalar yapılacağı belirtilmiştir. Plana göre çeşitli engelleri kaldırma noktasında uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapılacağı da ifade edilmiştir.http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/10052958_10.09.2015sp

17.15imzasz.pdfadresinden erişilmiştir.(Erişim Tarihi: 15.12.2019). Songur ve Demirtaş (2018, s. 170) bu noktada bahsedilmesi gereken Suriyeli göçmenlere yönelik Türkiye'nin eğitim alanında yaptığı önemli çalışmalardan birisinin Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) programı olduğunu belirtmiştir. Türk vatandaşların çocuklarının eğitimini devam etmelerini sağlamaları noktasında yapılan aylık eğitim yardımına 2017 yılından itibaren Suriyeli göçmenlerin de dâhil edildiği vurgulanmıştır. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetleri Bakanlığı, Kızılay ve UNICEF gibi uluslararası kuruluşlar aracılığıyla her öğrenci başına Kızılay tarafından ailelere temin edilen kartlara belirli miktarda para aktarımı yapıldığı belirtilmiştir.

Yükseköğretimde yer almak isteyen geçici koruma kapsamındaki Suriyeli göçmenler diğer ülkelerden gelen öğrenciler gibi gerekli işlemleri yaparak ve sınavlardan geçerek yabancı öğrenci kabul eden üniversitelere başvurabilmektedir. Suriyeli öğrenciler yabancı öğrenci kategorisinde değerlendirilmektedir. Dolayısıyla Türk öğrencilerin kontenjanlarını kullanamamaktadırlar (Mülteci Hakları Alt Komisyonu, 2018, s. 256). Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi verilerine göre 2018-2019 eğitim-öğretim yılında 154.446 (100.178 erkek, 54.268 kadın) yabancı uyruklu öğrenci yükseköğretime kayıtlıdır. Bu öğrencilerin 27.034'ü ise geçici koruma altındaki Suriyeli öğrencilerden oluşmaktadır. https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_10/02101034_09Eylul_2019_internetSunumu_.pdf(Erişim Tarihi: 03.01.2020).

Öğrenciler dışında yetişkinler açısından çeşitli alanlarda bilgi sahibi olmak, gelişimine katkıda bulunmak isteyenler için Halk Eğitim Merkezleri (HEM) ister genel isterse meslek edindirme amaçlı kurslar açarak Suriyeli göçmenlere eğitim imkânı sunmaktadır. Özellikle Türkiye'ye geldikleri süreçte ekonomik şartlarla yüzleşen kadınların aile geçimine katkı sağlamak amaçlı meslek edindirme kurslarına gittikleri görülmektedir. Dil öğrenimi açısından da hem okullar hem kurslar sayesinde Suriyeli göçmenler geldikleri şehre alışmakta ve yerel halk ile daha kolay anlaşabilmektedir. Ancak hem savaş sürecinden sonra Türkiye'de okula devam eden Suriyeli öğrencilerin hem de yetişkinlerin yeterince dil bilmeme, Türkçe konuşamama durumlarına bağlı olarak toplumsal alandan dışlanma olayları

yaşanmaktadır. İki tarafın da ortak unsurunun insan olması dolayısıyla anlayışlı yaklaşımlarla hareket edilmesi gerekmektedir.

Yapılan görüşmelerde katılımcıların eğitim seviyeleri düşüktür. Sığınmacıların sadece dil eğitimine yönelik girişimleri olduğu görülmüştür. Girişimlerine rağmen düşük düzeyde kalmışlardır, bir iki görüşmeci hariç diğerlerinin Türkçe hakkındaki bilgi düzeyleri çok sınırlıdır. Başka herhangi bir eğitim kursuna katılan katılımcıya da rastlanmamıştır. Çocukluktan yaşlılığa kadar geçen süreçte, yaşantımızda yalnızca aldığımız eğitim ile kendimize bir yol haritası çizebileceğimiz düşünüldüğünde katılımcıların toplumsal yaşantıda kendi gelişimlerine katkıda bulunmak adına bir külfet altına girmedikleri bu nedenle bu durum diğerlerine nazaran geri planda kaldıklarını ya da kalacaklarını göstermektedir. Katılımcıların kendileri için değil de daha çok çocuklarının eğitim hayatı için çabaladıkları görülmüştür.

Bir katılımcı eğitim konusunda sadece dil alanında çabalarken başka bir eğitim kursuna katılmamayı kendilerinin bazı şansları kaybetmesi ile ilişkilendirerek şöyle ifadelerde bulunmuştur:

> ‘‘Sıkıntımı biraz anlatabilecek kadar dil öğrenebildim başka kursa gidip de eğitim almadım. Ortaokuldan mezunum. Garson olsan da olmasan da eğitim şart. Biz bazı imkanları kaçırdık belki geçti bari çocuklar okusun öğrensin diye okula yazdıracağız onları.’’ (Erkek, 34)

Başka bir katılımcı eğitiminin düşük seviyede olması nedeniyle iş hayatında zorlandığını ifade etmiştir:

> ‘‘İlkokul mezunuyum. Eşim de ben de hiç eğitim almadık ne kurs ne başka şey. Biraz da ondan zorlanıyoruz. Ama çalışmak gerekiyor kursa gidince de iş bulunmuyor zaten çoğu bahane ile para bile vermiyor.’’ (Erkek, 27)

Diğer bir katılımcı eğitim aşmada isteksizliğini vurgularken yaşam şartlarının bu eksikliğin giderilmesi yönünde onu tetiklediğine dair şunu söylemiştir:

> ‘‘Ben ilkokulu zor bitirdim. Okul işleri, eğitim falan bana göre değildi, sıkılırdım. Burada da eğitimsizlik çok kötü etkiledi, ne bir şey bilebiliyorsun ne de

konuşabiliyorsun. İnsanlar bana bakınca bir şey demekten vazgeçiyor mesela.'' (Erkek, 33)

Suriyeli sığınmacıların düşük eğitim düzeyleri, düşük dil seviyeleri kendilerini hem toplum içinde var etmek konusunda zorlanmalarına hem de çalışma yaşantılarında olumsuz koşulları kabullenmek zorunda kalmalarına sebep olmaktadır. Ancak katılımcılardan daha önce Suriye'de ilkokul düzeyinde eğitim almış bir katılımcının da lise düzeyinde eğitim almış başka bir katılımcının da Türkiye'de bulundukları süreçte aynı düşük şartlarda çalışıyor olması hususunda Aygül (2018, s. 197) sığınmacıların eğitim seviyelerinin yaşam kalitelerini yükseltmede pek de etkili olamadığı sonucuna ulaştığımızı belirtir. Sığınmacıların eğitim kalitelerine göre değil işteki tecrübelerine göre istihdamda yer aldıkları görülür.

Bu konuda bir katılımcı sadece deneyimi nedeniyle işe alınma sürecine dair şunları açıklamıştır:

''Ben lise mezunuyum okula severek giderdim. Orada daha iyi imkânım olsa belki üniversite bitirirdim. Burada dil kursuna gittim sadece. Kuaför yanında çalışmak için bir eğitim almadım. İş yerine gittim birkaç saç kesimi yaptım, kaş aldım patron beğenince yanında çırak olarak başladım. Ama Suriye'de olsam büyük dükkânım vardı.''(Kadın, 30)

Katılımcının ifade ettiklerinden hareketle, daha önce bir dükkâna sahip olduğu ancak Türkiye'ye geldikten sonra daha önce kendisinin sahip olduğuna benzer bir dükkânda çıraklık yapması eğitim durumuna bakılarak işe alındığının değil daha önceki iş tecrübesinden kaynaklı olduğunun göstergesidir. Aygül (2018, s. 199) ayrıca eğitiminin yanında çalışma koşullarına erişimde geriye doğru mesleki hareketlilik yaşandığını belirtir. Böylece emeğe değersiz bir konum atfedildiğini vurgulamıştır. Kendilerini kuşatan pek çok olumsuzluk temelinde sığınmacıların, çocuklarının daha güçlü bireyler olmasına yönelik beklentileri de artmaktadır.

Dünyadaki mülteci nüfusunun büyük kısmını çocuklar oluşturmaktadır ve eğitim en temel insan haklarından birisidir. Devletlerin çocukların geleceğine yönelik olarak eğitim imkânı verme yükümlülüğü vardır. Cenevre Konvansiyonu, Avrupa İnsan

Hakları Sözleşmesi ve Çocuk Hakları Bildirgesi ile mülteci çocukların eğitim hakları güvence altındadır. Böylece savaşın yıkıntıları arasından çıkan çocukların geleceklerini inşa etmede eğitimin önemi vurgulanmaktadır (Özer ve diğerleri, 2016, s. 186). Türkiye'de bulunan sığınmacıların çocuklarını büyük kısmı küçük yaştadır. Bunlar arasından eğitim çağı içindekilere katkı yapmak elzemdir. Yapılan görüşmelerde katılımcıların çocukların eğitimine önem verdikleri görülmüştür. İlkokul, ortaokul ve liseye giden çocukların olduğu ve çocuklar için eğitim hayatının, hayatlarını şekillendirmede ana rol oynadığı yönünde görüşler mevcuttur. 3 katılımcı haricinde çocukların okula gitmesine karşı çıkan görüşe rastlanmamıştır.

Çocukların eğitimine duydukları önemi katılımcılar şöyle açıklamaktadır:

> ''Çocuklarım için çok uğraşacağım okula başladılar 3 ü de bu yıl, her gün işten gelince ödevlerini yaptılar mı diye kontrol ediyorum, onlar bari benim gibi olmasın. (Erkek, 30)
> 3 çocuğum daha küçük, bir tanesi ilkokula gidiyor. Savaş yüzünden okula devam edememişti şimdi rahatça gidiyor.'' (Kadın, 29)

> ''Okumayan kaybediyor okuyan ise kendi çaresine bakabiliyor, parası olunca kafası rahat insanın. Çocuklarıma her zaman okuması gerektiğini anlatıyorum.'' (Erkek, 32)

> ''Okulu ihmal etmelerini hiç istemem çünkü bir ülkede başarılı olmak için önce çok çalışmak ve bilgili olmak gerekli biz geç anladık bunu başımıza gelince.''(Erkek, 36)

Katılımcıların savaş yoluyla tecrübe ettikleri olumsuzları eğitimlerinin düşük olması ile daha çok hissettikleri bu yüzden de çocuklarının geleceği konusunda daha düşünceli hareket ettikleri söylenebilir. Bakioğlu ve diğerleri (2018) yaptıkları çalışmada çocukların savaş yüzünden yarım kalan eğitimlerini Türkiye'de tamamladıkları yönünde sığınmacıların memnun olduklarını belirtmiştir. Çocuklarının okula gitme durumları iyi karşılayan ancak kız çocuklarının okula gitmesini istemeyen katılımcılara da rastlanmıştır.

Bir katılımcı bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

> ‘‘Okula hiç gitmedim. Burada da çocuklara bakayım diye hiçbir yere gidemedim iki küçük oğlum okula gidiyor. Eşim de göndermiyor kursa falan. İki kızım var onları da göndermedi okula. Kızlar okumaz mantığı var kafasında.’’ (Kadın, 28)

Diğer katılımcı eğitimde kız ve erkek çocukları arasında önceliği erkek çocuğuna verdiğini şöyle ifade etmiştir:

> ‘‘İki erkek çocuğumu yazdırdım. Kızları daha göndermedim belki sonra gönderirim. Bizde adet kızlar evde anneye yardım eder.’’(Erkek, 36)

Kadınların toplumda yer almasına yönelik bazı olumsuz kabullerin geçerliliği yönünde yapılan açıklamalar yer almaktadır. Diğerlerine oranla kalıp yargılara sahip bu sığınmacıların kendi içlerinde oluşturdukları kadın ve erkek rol dağılımlarını eğitim hayatında da sürdürdükleri söylenebilir. Sadece eğitimde değil hayatın tüm alanlarında kadın ve erkeğin beraber yer alması düşüncesinin zihinlere yerleşmesi gerekmektedir. Zira kadınların çalışmasını ya da okumasını istemeyen katılımcıların iş bulamadıkları süreçlerde yine kadınların çalışması ile hane geçimini sağladıkları düşünüldüğünde birlikte hareket etme duygusunun önemi anlaşılmaktadır.

Çocukların eğitim almasına yönelik girişimlerde bulunan sığınmacılar Türkiye’de çocuklarının eğitim alanında yer almalarından memnun oldukları kadar birtakım olumsuz söylemlerde de bulunmuşlardır. Göç ile gelen çocukların eğitim gördükleri okullarda dil problemi, yaşıtlarıyla uyum sağlama problemi ya da öğretmenlerin öğrencilere karşı tutumları gibi problemler yer almaktadır. Katılımcılar, çocuklarının okulda en çok sınıftaki diğer öğrenciler ve öğretmenlerin kendilerine yaklaşımlarından dolayı zorluk çektiklerini belirtmiştir.

Bu konuda katılımcılar çocuklarının ortama uyum sağlamada kendileri dışındaki faktörlerden kaynaklı sıkıntılar yaşadığına dair şöyle ifade etmiştir:

> ‘‘Eve geldiklerinde soruyorum, ortaokula giden çocuklarımla dalga geçenler oluyormuş iyi konuşamıyor diye geçen dönem çok zorlandık bu konuda okula gitmek istemiyorlardı’’ (Kadın, 30)

‘‘Öğretmenler ayrım yapıyor Türk çocuklar bize saldırıyor dediklerinde çok üzülmüştüm.’’ (Erkek, 30)

Başka bir katılımcı çocuklarına destek olunmadığını ifade etmiştir:

‘‘Okula gönderdiğim çocukları da okulda rahat bırakmıyorlar, sürekli burada nasıl duruyorsunuz hala yüzsüzler diyorlarmış. Ben çocuklardan duyduğumu söylüyorum. Kusura bakmayın ama bize destek çıkan yok, onlar okusun dedim böyle oldu.’’ (Erkek, 36)

Diğer bir katılımcı ise eksik kalan eğitimlerini tamamlaması için gönderdikleri okulda çocuğunun ayrıma maruz kaldığını şöyle ifade etmiştir:

‘‘3 çocuğum daha küçük, 1 tanesi ilkokula gidiyor. Savaş yüzünden okula devam edememişti şimdi rahatça gidiyor. Ama okuldakiler istemiyor Suriyelileri. Okuldan geldikçe ağlıyor, anne beni sevmiyorlar, bu okula gelme diyorlar diye.’’ (Kadın,29)

Sakız (2016) yaptığı çalışmada okul yöneticilerinin son yıllardaki göç dalgasıyla oluşan farklılığın kendi okullarının akışını bozduğunu ve mevcut öğrencilerin düzenini aksattığı yönünde açıklamada bulunduklarını belirtmiştir. Alagöz ve Geçgil (2017) Konya ilindeki üniversitelerde eğitim gören yabancı uyruklu öğrencilerle yaptığı çalışmada, öğrencilerin karşılaştığı en büyük problemin dil problemi olduğunu belirtmiştir. Mercan ve Bütün (2016) yaptıkları çalışmada çocukların sınıf ortamında dışlandığı, ailelerin sığınmacı çocuklarla, çocuklarının aynı ortamda paylaşmasını istemedikleri ve öğretmenlerin de Suriyeli sığınmacı çocuklara karşı yakın davranmadığı gibi durumlar belirtilmiştir. Her iki ülkenin çocuklarının da bir arada bulunmasını sağlayacak daha çok uyum politikası hayata geçirilmeli, çocukların eğitiminden sorumlu öğretmen, yönetici gibi idari birimlerin uyumlu bir ortamın sağlanmasında gerekli bilgi ve birikime sahip olması gerekmektedir.

5.2.8. Sağlık Problemi

Suriye’deki iç karışıklıklar ile Türkiye’ye gelen göçmenler geçici koruma kapsamında çeşitli haklardan yararlanmaktadır. Bu haklardan birisi de sağlık alanındadır. Geçici barınma merkezleri dışındaki sığınmacılar için de sığınmacıların

sağlık imkânlarından faydalanması için çeşitli sağlık imkânları sağlanmaya devam edilmektedir. Suriyeli sığınmacılar Genel Sağlık Sigortasından yararlanmaktadırlar. Kayıtları yapılan sığınmacılar sağlık hizmetleri ya da ilaç masrafları için katılım payı ödemezler. Aldıkları sağlık hizmetleri ya da ilaç masrafları AFAD tarafından karşılanmakta ve sığınmacılar tarafından ücretsiz alınmaktadır. Sağlık Uygulama Tebliği (SUT) kapsamında Türkiye'deki diğer vatandaşların yararlandığı şekilde aynı sağlık hizmetlerinden yararlanabilmektedirler Kayıt yaptırmayanlar ise bu durumda sadece acil sağlık hizmetlerinden yararlanabilir. https://www.resmigazete.gov.tr/eski ler/2014/10/20141022.pdf adresinden erişilmiştir(Erişim Tarihi: 02.01.2020).

Geçici barınma merkezlerinde kalanlar 112 acil sağlık hizmeti, birinci ve ikinci basamak sağlık hizmetlerinden faydalanırlar. Geçici barınma merkezi dışındakiler ise Sağlık Bakanlığına bağlı hastaneler ya da sevk edilen diğer hastanelere giderek ya da aile sağlığı merkezleri, göçmen sağlığı merkezleri, geçici gönüllü sağlık merkezlerine giderek tedavi olabilirler. https://www.ombudsman.gov.tr/suriye_rapor/ adresinden erişilmiştir (Erişim Tarihi: 05.01.2020). Türk Tabipler Birliği (2016, s. 83) kötü koşullarda çalışan ve uygun olmayan ortamlarda barınanlar göçmenler için hastalanma ve çeşitli hastalıklara yakalanma riski arttığını, bu nedenle geldikleri noktalarda iş hayatına katılma ya da barınma ihtiyaçlarını gidermenin yanında sağlık hizmetlerine ulaşmalarının önemli olduğunu belirtir. Sağlık hizmetleri noktasında göçmenler risk grupları içinde yer almakla birlikte çeşitli sağlık sıkıntıları da bulunmaktadırhttp://www.ttb.org.tr/kutuphane/siginmacilar_rpr.pdfadresinden erişilmiştir (Erişim Tarihi: 15.01.2020).

AFAD (2018) raporuna göre Afet ve Acil Durum Başkanlığı'ndan edinilen bilgiler doğrultusunda 2018 yılında geçici barınma merkezlerinde 156 Türk doktor, 186 Türk sağlık personeli, 109 Suriyeli hekim ve 137 Suriyeli sağlık personeli sığınmacıların sağlık hizmetlerinden faydalanmaları için destek sağlamaktadır. Türkiye genelinde ise 34.501.808 poliklinik hizmeti verilerek 1.188.606 ameliyat gerçekleştirilmiş, 1.423.844 hastane yatışı yapılmıştır. Ayrıca 302.470 bebek doğumu gerçekleşmiştir Suriyeli göçmenlere sağlanan sağlık hizmetleri kapsamında kimi sorunların önü aşılmaya çalışılmış kimilerinin ise giderilmesi beklenmektedir. Örneğin yoğun nüfuslu Suriyeli göçmenin yaşadığı bölgelerde sağlık hizmetleri noktasında

aksamalar yaşanabilmektedir. Ancak Göçmen Sağlığı Merkezleri bu noktada olumlu bir adımdır https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/2374/files/15_10_2018SuriyeGBM_Bilgi_Notu_1.pdfadresinden erişilmiştir (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2020). Yine de dil ve kültürel farklılıklardan dolayı kendisini ifade edemeyenler için sağlık alanında sıkıntılar çıkmaktadır. Ancak hastanelerin sağladığı tercüman desteği ile bu durum giderilmeye çalışılmaktadır.

Bunların dışında Suriyeli göçmenlerin sağlık hizmeti alma noktasında kimi durumlarda olumsuz tavırlarla karşılaştıkları görülmektedir. Zor koşullar altında çalıştırılan göçmenlerin rahatsızlanmalarına yönelik olarak ayrımcı tutum benimseyen kimi sağlık çalışanları hizmete erişimi engellemektedir. Bu noktada yerel halk tarafından da Suriyeli göçmenlerin kendileriyle benzer koşullardaki hizmetlere erişimine yönelik olumsuz tepkilerle karşılaşılmaktadır. Buna ek olarak göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişim ve buna yönelik girişimde bulunma noktasında yeterince bilgili olmadıkları söylenebilir http://www.ttb.org.tr/kütüphane/siginmacilar_rpr.pdf adresinden erişilmiştir (15.01.2020). Dolayısıyla bütüne yönelik kapsayıcı uygulama ve hizmet alanlarının daha aktif rolde olmaları gerekmektedir.

Yapılan görüşmelerde katılımcıların tamamı (20) geçici kimlik belgeleri ile sağlık hizmetlerinden yararlandıklarını söylemişlerdir. Kendilerine tanınan diğer imkanlar dâhilinde katılımcıların en çok sağlık hizmetlerinden memnun kaldıkları görülmüştür. Dil problemi sağlık hizmetlerine ulaşmada zorluk yaşamalarına sebep olmaktadır. Fakat hastanelerde görevli tercümanlar vasıtası ile bu sıkıntının da üstesinden gelmeye çalışılmaktadır. Dil problemi yaşayan katılımcıların Bolu Devlet Hastanesi'ndeki tercüman vasıtası ile tedavi oldukları görülmüştür. Tercümanların hastaneye geldikleri saatlerde orada bulunmaması ya da tavırlarından rahatsızlık duyan sığınmacılar da vardır. Ancak genel anlamda memnuniyet gözlenmiştir.

Katılımcı sağlık hizmetleri ile ilgili memnuniyetini şu şekilde ifade etmiştir:

> ''Evet güzel ilgileniyorlar, hasta olunca insan halsiz oluyor hemen geliyoruz tedavimiz yapılıyor, ilaç da alıyoruz. Ben biraz anlatabiliyorum hastalığımı, liseye giden oğlum

> ben evde yokken bizden biri rahatsızlanınca onlarla gidiyor hastaneye onun dili iyi.'' (Erkek, 32)

Bir diğer katılımcı doktorların kendilerine olan ilgili yaklaşımıyla ilgili görüşlerini şöyle açıklamıştır:

> ''Kısa kısa cümle kurmaya çalışıyorum, doktorla iletişim kurmak için, zorlanırsam tercüman yardım ediyor. Bizim ülkedeki doktorlar gibi buradakiler. Memnunum daha yakın zamanda gelmiştim zaten tahliller de yapıldı kısa sürede. Çocuklarımı da karımı da rahatça muayene için getiriyorum.'' (Erkek, 30)

Bir başka katılımcı tercümanın onlar için avantajını ifade ederken doktorların ilgili oluşunu da şöyle dile getirmiştir:

> ''Halimi anlatacak kadar bir şeyler biliyorum işte. Tercüman var bizi dinleyip söylüyor o da. Memnunum bu hizmetlerden. Doktor beni dinliyor Suriye'dekiler gibi davranıyor. Çok ağır rahatsızlık olduğunda da yine ilgilenirler bence.'' (Kadın, 30)

Sağlık hizmetindeki memnuniyet AFAD (2017a) raporunda da benzer şekildedir. Raporda kamp dışındaki sığınmacıların sağlık hizmetlerinden yararlanma oranı %62.9'dur. Sağlık hizmetlerinden memnuniyet durumu ise % 81.8'dirhttps://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/2373/files/Suriyeli_Siginmacilara_Yapilan_Yardimlar+7.pdfadresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi: 21.12.2019). Arslan ve diğerleri (2017) Gaziantep'te yaptıkları çalışmada sığınmacıların sağlık sorunlarının %8 ile diğer sorunlara nazaran daha az sıkıntılı olduğunu belirtmiştir. Kördeve (2017) Kocaeli'de sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimde ciddi bir problem yaşamadıklarını belirtmiştir. Öte yandan Erdoğan (2018) sığınmacıların Türkiye'de hangi alanlarda hangi yoğunlukta sorun yaşadıkları konusunda yaptığı çalışmada en olumlu hizmet alanının 72. 8 puan ile sağlık hizmeti olduğunu belirtmiştir. Türkiye, içinde bulunduğu şartlarda hem Geçici Barınma Merkezleri hem de barınma alanları dışında yaşayanlar için sağlık hizmetlerini daha olumlu hale getirmek ve sağlık hizmetlerine ulaşmadaki sıkıntıları minimum seviyeye getirmek amacı ile çeşitli kurum ve kuruluşlar aracılığı ile çalışmalarını sürdürmektedir.

İçduygu ve Ayaşlı (2019, s. 7)Suriye'de yaşanan gelişmelere yakından bakıldığında Türkiye'nin sınırda terör örgütleri ile olan mücadelesi, Rusya ve İran'ın Esad rejimine destek vermesi ile Suriye'deki koşulları kendi lehine yönlendirme çabası, Türkiye'nin ise bu cephede yer almaması gibi nedenlerin bölgede yaşanan şiddetli çatışmaların durması ve barış ortamının sağlanması konusunda zorluklar yaşandığını belirtmiştir. Türkiye tarafından düzenlenen askeri harekâtlarla sınırdaki güvenliğin sağlanması ve sivillerin zarar görmemesi için girişimler yapılmıştır. Ancak son dönemde Rusya'nın İdlib'e yönelik askeri alandaki girişimleri durumların karmaşıklaşmasını artırmaktadır. Elde edilen başarıların arkasında halen devam eden bir iç savaşın olması nedeniyle Suriye'deki savaşın bitmesi gibi bir durumun yakın zamanda olamayacağı ifade edilebilir. M. Kaya (2015, s. 275) dolayısıyla başlarda savaşın biteceği ve Suriyeli göçmenlerin ülkelerine döneceği düşüncesi de değişmeye başladığını ifade eder. Aradan geçen uzun süreçte devam eden iç karışıklıklar yüzünden dönüş umudunun yer yer bıkkınlık ve bezginlik durumlarına dönüştüğü görülmektedir. Böylece ülkelerinden ayrılan göçmenlerin geride bıraktıkları yaşamları ve hayatta kalan yakınları ile Türkiye'ye gelerek yeni yaşam kurma mücadelesi sürmektedir.

5.2.9. Geleceğe Yönelik Beklenti ve Problemler

Suriyeli göçmenlerin çeşitli alanlarda sıkıntılar yaşadığı konusunda hemfikiriz. Her şeyden öte göçmenlere yönelik Türkiye'nin korumacı tavrı onların hayatını düzenlemede olumlu bir adımdır. Türkiye'nin geçici koruma kapsamına alması ile Suriyeli göçmenlerin eğitim, sağlık, ekonomi gibi alanlarda avantajlar elde ettiğini biliyoruz. Ancak Suriyeli göçmenlerin geleceğe yönelik kaygıları bulunmaktadır. İlk geldikleri süreç ile şuan içinde bulunan sürecin aynı olmadığı, Suriye'deki karmaşıklığın giderek tırmandığı günümüz koşullarında göçmenlerin Türkiye'de geçirdiği bu uzun zaman dilimiyle daha fazla kalıcı duruma geçtikleri de ifade edilebilir.

Görüşme yapılan katılımcıların öncelikle bulundukları durumdan memnun olup olmamaları ve ileriki dönemlerde Türkiye'den ayrılmayı düşünüp düşünmedikleri

konusunda genel anlamda bir memnuniyetin olduğu görülmüş ancak Suriye'ye geri dönme konusunda verilen yanıtlarda yarı yarıya görüş farklılıklarına rastlanmıştır.

Bir katılımcı bu durumu şöyle açıklamıştır:

> ''Biz burada güvendeyiz, mutluyuz. Bize destek olanlar da var alıştık artık. Bunu yüzden benim dönmeye dair bir düşüncem yok şuanda. Savaşın biteceği de meçhul. Bitse bile travma yarattı bizde kolayca geçmiyor.''(Erkek, 33)

Diğer katılımcı şöyle açıklamıştır:

> ''Burada ne çok mutluyum ne de çok mutsuz. Çalışma ortamı zor olduğu için yaşamak burada zor olduğu için canımız yandığı için geri dönmek isterim.'' (Kadın, 28)

Bir diğer katılımcı ise mutlu olduğunu ama dönmek istediğini ifade etmiştir:

> ''Evet burada güvendeyiz, bizi kurtardılar savaştan, zulümden ama biz oralara aitiz, orada doğdum büyüdüm kolayca işe girdim, evlendim, evimi yaptım, yuva kurdum. Burayı da sevdim ama ne olursa olsun ülkeme geri dönmek isterim.'' (Erkek, 29)

Bir başka katılımcı Suriye'de olumsuzlukların devam edeceği konusunu şöyle açıklamıştır:

> ''Şartlar zor evet zor kazanıyoruz eşim de ben de ama burada çocuklarımız için daha iyi bir gelecek olduğunu düşünüyorum. Savaş bitse bile orada olumsuzluklar devam edecek bence, ben bu yüzden geri dönmek istemem.''(Kadın, 30)

Suriyeli göçmenlerin kendilerine güvenli bir bölge sunulması ile ilgili mutluluk duydukları ifade edilebilir olsa da geri dönüş konusunda ikilik yaşamaları ülkelerinin geleceğinin iyi olacağına dair umutlarının düşük olması ile açıklanabilir. Aygül ve Kaba (2019) yaptıkları çalışmada Suriyeli göçmenlerin yaşadıkları burukluklardan ötürü burada daha uygun şekilde yaşadıklarını belirterek şartlar değişse de dönmeyeceklerini ifade ettiklerini ama bir kısmının ise oradaki yaşam koşullarının daha kolay olması nedeniyle güvenli bir ortam sağlanması halinde dönebileceklerini ifade etmesi, araştırmanın bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Göçmenlerin önümüzdeki süreçte de Türkiye'de kalma ihtimali göz önüne alındığında kendilerine daha insancıl yaklaşılması, yaşam şartlarının iyileştirilmesi, kendilerine vatandaşlık verilmesi gibi geleceğe yönelik istekleri söz konusu olmaktadır. Bu istekler arasında kendilerine saygı duyulması, iş gücüne katılımda, ücretlerde ve çalışma koşullarında eşitlik gibi istekler olmakla birlikte büyük çoğunluğun isteğinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı almak üzerine olduğu tespit edilmiştir.

Bir katılımcı beklentilerini huzur kavramı çerçevesinde şöyle ifade etmiştir:

> ''Burada Suriye'deki gibi savaş yok daha huzurlu insanlar. Bence sadece biz huzurlu değiliz, ülke bakımından huzurluyuz ona bir şey diyemem ama yaşadığımız hayat bakımından konuşuyorum. Ben daha fazla bizle ilgilenilmesini beklerim, vatandaşı olalım bu ülkenin. Bizi artık istemiyorlar biliyorum ama vatandaşı olalım.'' (Kadın, 26)

Bir başka katılımcı özellikle maddi açıdan eşitlik istediği konusunda şunları söylemiştir:

> ''İlk geldiğimde tek hayalim gürültüsüz uyumak olmuştu. Allah Türkiye'deki yetkililerden razı olsun, şuan her an ölecek korkusu ile uyumuyoruz. Şuan en çok maddi açıdan daha iyi şartlarda çalışma beklentim var, buna yardım edilirse biz çok rahatlarız vatandaşlık da verilmeli. Bize vatandaşlık verilse halk çok sinirlenir ama… Çünkü istenmiyoruz. '' (Erkek, 29)

Bir diğer katılımcı çocuklarının geleceği hususunda tedirginliği nedeniyle vatandaşlık talebini şöyle ifade etmiştir:

> ''Hem ülke barışı hem de çocuklarım için dua ediyorum. Savaşın üzerimizdeki izi yıllar geçse de etkisini yitirmiş değil hala. Ülkemde yaşananların son bulmasını umut ediyorum. Hayata tutunurken tek gayem çocuklarımın hayatta ve sağlıklı olmasıdır. Onlar için güzel bir gelecek hayal ediyorum. Bu ancak burada vatandaş olabilirsek olacak.'' (Erkek, 36)

Özellikle vatandaşlığa geçmek istemeleri gelecekleriyle ilişkilendirdikleri bir durumdur denilebilir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Suriyelilere

vatandaşlık verilmesine ilişkin olarak 110.000 Suriyelinin Türk vatandaşlığına alındığını ve bu sayının arttırılacağını söylemiştir. Ayrıca Suriyeliler arasında nitelikli eleman konumunda çok fazla kişi olduğunu belirtmiştir.https://www.kamubulteni.com/gundem/erdogan-dan-suriyelilere-vatandaslikaciklam masi-vatandaslik-h17773.html(Erişim Tarihi: 07.01.2020).

Görüldüğü üzere vatandaşlık hususunda nitelikli olma vurgusu yapılmaktadır. Amman ve Altındiş (2019, s. 7) disiplinli güvenlik soruşturmasıyla Türkiye'de bulunulan süre ve belirli şartları sağlamak koşuluyla geçici koruma statüsü kaldırılarak Suriyeli göçmenlere Türk vatandaşlığı verme durumunun söz konusu olabileceğini ifade etmiştir. Suriyeli göçmenlerin ülkelerinde sonlanmayan savaş ve geçen yıllara bakarak, gelecekte kendilerini daha güvende hissedebilmek, savaş sonrası travma yaşamış ya da Türkiye'ye geldikten sonra doğmuş çocuklarını elverişli bir ortamda büyütmek ve yetiştirmek, çalışma yaşantısında karşılaştıkları eşitsizlikleri yenebilmek, daha iyi şartlarda yaşamlarını devam ettirmek isteme gibi nedenlerin vatandaşlık verilmesi hususunda ısrarcı olmalarını sağladığı söylenebilir. Türkiye'nin Suriyeli göçmenlerin bu isteklerine karşılık yerel halk ve göçmenler düzleminde orta yolu bulmaya ilişkin adımlar atması gerekmektedir. Bu şekilde atılan adımların Suriyeli göçmenlerin toplumla uyumlu olmasında büyük kolaylık sağlayacağı aşikârdır. Geçici koruma altında bulunmanın başlangıçta Suriyeli göçmenlerin isteklerine çare olacağı düşünülse de belirsizliklere de yol açtığı bilinmektedir. Bu anlamda hem kendileri hem de aile bireylerinin gelecekteki durumlarının belirsizliğine çözüm bulmak için vatandaşlığa erişmek istemeleri söz konusu olmaktadır.

Vatandaşlık elde etmek istemelerine karşın halkın tepkisinden çekinmelerini bir katılımcı şu şekilde ifade etmiştir:

> ''Biz çok rahatlarız vatandaşlık da verilmeli. Bize vatandaşlık verilse halk çok sinirlenir ama… Çünkü istenmiyoruz.'' (Erkek, 29)

Bir başka katılımcı çocukları için vatandaşlık talebi isteğine karşılık halkın tepki göstereceğini tahmin etmektedir:

> ‘‘Hayata tutunurken tek gayem çocuklarımın hayatta ve sağlıklı olmasıdır. Onlar için güzel bir gelecek hayal ediyorum. Bu ancak burada vatandaş olabilirsek olacak. Biz buradakilere kötü davranmıyoruz onlar bizi istemese de biliyorum çok kızarlar, vatandaş olmamıza da karşılar ama biz de insan gibi yaşamak istiyoruz.’’ (Erkek, 31)

Apak (2014) tarafından yapılan araştırmada benzer şekilde %76. 5 oranıyla Suriyeli göçmenlerin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak istedikleri belirtilmiştir. Ancak vatandaşlığa erişme durumunda yerel halkın büyük tepkisiyle karşılaşacakları yönünde bir düşüncelerinin olduğu da görülmüştür. Yıldırımalp ve diğerleri (2017) yaptıkları araştırmada benzer şekilde kendilerine verilen haklar için memnuniyetlerini dile getiren Suriyeli göçmenlerin vatandaşlık alarak eşit şartlarda yaşamak istedikleri ancak halkın tepkisinden de çekindikleri belirtmiştir. Yerel halk ve Suriyeli göçmenler arasında köprü kuracak çalışmaların yapılması ve kalıcılıkları hususunda her iki tarafın da orta noktasının bulunmaya çalışılması önem arz etmektedir.

Yapılan hizmetler sığınmacıların daha iyi şartlarda olmaları için elzemdir. Türkiye Suriyeli göçmenlerin geldikleri ilk günden bugüne olumsuz koşulları gidermek ve daha yaşanabilir bir hayat sunmak için hemen hemen her alanda faaliyetler yürütmektedir. Maddi açıdan çoğu ülkenin yapamadığı miktarda yardımlar yapılmıştır. Çeşitli AB ülkelerinin külfet altına girmekten kaçındıkları ve sınırlarından çok kısıtlı şekilde sığınmacının geçişlerini sağladığı süreçlerde Türkiye’nin gelen sığınmacıları kabul etmesi muazzam bir durumdur. Ancak kriz öncesi ülke durumlarında sıkıntı yaşanmazken, krizin sonuçlarına da katlanılması gerekmektedir. Zira Suriye’de krizin hala devam ettiği dönemde komşu ülkelerin açık kapı politikaları ile sığınmacıları kabul ederek yardım etmesi gayet makuldür ancak bu sorumluluğu savaşın hala devam ettiği bir coğrafyada birkaç ülkeye yüklemek ileride olabilecek daha büyük sorunlar açısından endişe vericidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bolu ilinde küçük bir örneklem düzeyinde Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin toplumsal yaşam alanındaki pratiklerini çokkültürlülük kuramıyla ilişkilendirerek sorunsallaştırmayı amaçlayan bu çalışmada, sahada katılımcılar üzerinden elde edilen bulgular bazı sonuçlara ulaşılmasını sağlamıştır.

Çalışmada ilk olarak göçün anlamı üzerine durulmuştur. Bununla birlikte uluslararası alanda yapılan göçler, zorunlu ya da gönüllü olarak yapılan göç süreçleri göç edilen ülkelerdeki göçmenlere yönelik politikaları asimilasyoncu, entegrasyoncu ve çokkültürlülük yaklaşımları ele alınmıştır.

Üçüncü olarak Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye geliş sürecindeki pratikler ve Türkiye'nin bu süreçteki politik tavrı ve hukuki zemini üzerinde durulmuştur. Elde edilen bulgulara bağlı olarak şu sonuçlar ileri sürülebilir:

Çeşitli göçlerden etkilenen devletlerden biri olan Türkiye, yakın süreçte 2011 yılında Suriye'de başlayan iç karışıklıklar nedeniyle göç etmek zorunda kalan Suriyelilere sınırlarını kapatmamış geçici koruma altına almıştır. Geçici barınma merkezleri ya da isteğe bağlı olarak Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde yaşamlarına devam eden göçmenlere çeşitli desteklerin verilmesine rağmen görüşülen katılımcıların ekonomi, barınma, eğitim, dil becerisi, iletişim ve genel anlamda bahsetmek gerekirse kültürel açıdan uyum sağlama gibi alanlarda halen problem yaşadıkları ve geleceğe yönelik beklentilerinde ''kayıp dönem'' olarak adlandırdıkları bir sürecin belirdiği görüşmeler sonucu ortaya çıkmıştır.

Bu kapsamda görüşülen katılımcıların sosyo-demografik profilleri incelendiğinde, katılımcıların hepsinin evli olduğu ve yaşlarının birbirine yakın oldukları görülmüştür. Genç olarak kategorize edilebilecek yaşa sahip katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında yarısının (10) ilkokul mezunu olduğu, lise düzeyinde ise sadece 3 kişinin bulunduğu görülmektedir. Bu durumda katılımcıların Suriye'de okula devam sağlama, kendi dilini konuşma-yazma açısından ya da diğer alanlarda temel bir eğitim aldıkları, daha fazlasına gereksinim duyulmadığı ya da yaşam

koşullarının bu sonucu doğurduğu söylenebilir. Eğitim seviyelerinin düşük olduğu katılımcılar Türkiye'de bulundukları süreçte dahi aile gelirlerine fayda sağlayacak kendi istedikleri işlerde çalışmak istediklerinde çeşitli sıkıntılar yaşayabileceklerini düşündürtmektedir. Ancak yaşamlarını idame ettirme açısından yaşa bakıldığında aktif çalışma yaşına sahip oldukları görülmüştür. Hanede yaşayan kişi sayıları ile sahip oldukları çocuk sayıları açısından hanelerin kalabalık olduğu bilinmekte dolayısıyla da ekonomik açıdan düşük konumda olan göçmenler hanenin gelir ve gider dengesini sağlamada zorlanmaktadır. Bu nedenle pek çoğu kendilerinden önce gelmiş olan akraba ya da tanıdıklarının yanlarına sığınarak kirayı bölüşmekte ve evin ihtiyaçlarını beraber karşılamaktadır. Tanıdık çevresi bulunmayanlar ise şehrin en uzak köşelerinde kendileri gibi daha düşük bütçe ile hayata tutunmaya çalışan mahallelerde yaşamaktadır. Hane başına düşen gelirin aylık 1000 lira civarında olduğu düşünüldüğünde Türkiye'de asgari ücret alarak çalışan insanların birçok zorlukla ancak maddi açıklarını kapattığı günümüz şartlarında Suriyeli göçmenlerin asgari ücretin yarısı kadar olmayan ücretlerle çalıştırılması hayata tutunmaları önünde büyük bir engeldir. Erkeklerin mesleki açıdan garson, çırak, oto yıkamacı ya da temizlik görevlisi olarak çalışmaları; kadınların ise çoğunun ev hanımı olduğu çok azının ise Suriye'de açtıkları kuaför ya da terzi dükkânlarındaki becerilerine bağlı olarak evlerde ya da yine düşük bütçe ile çalıştıkları dükkânlarda haneye gelir amaçlı yaptıkları katkılar ya da evlere temizliğe giderek kazanç elde etme çabaları haneyi ayakta tutma adına yapılan girişimlerindendir. Geçici sığınmacı konumda bulunan pek çok Suriyeli göçmenin Türkiye'de bulunma süreleri gün geçtikçe artmasına rağmen maddi durumlarında ya da yaşam standartlarında büyük bir değişiklik olmaması yoksulluklarının devam edeceğini gösterirken, ülkelerindeki karışıklarının da biteceğine duydukların inancın azalmasına sebep olduğu ancak nasıl toparlanacaklarını çok fazla bilemedikleri konusunda düşündürtmektedir.

Daha çok kendi mücadelesi ile yaşamayı seçen göçmenlerin şehir hayatında kendi başlarına zorlanmalarına rağmen daha özgür hissettikleri için şehir yaşantısını tercih ettikleri tespit edilmiştir. Ayrıca aktarılan deneyimlere göre, ülke yöneticilerinin kendi güç imkânlarını elde tutmak için halka yönelik yıkıcı faaliyetlerinin halkı bezdirdiği, halkın başka diyarlarda nefes alabileceği bir yaşantının peşinden gitmelerini gerektirdiği anlaşılmıştır. Bulgulara göre, göçmenlerin Türkiye'ye

gelişine bir diğer neden ise daha önce buraya gelerek yaşamını kurmuş tanıdık ya da akraba çevrelerinin bulunmasıdır. Onlarla haberleşerek Türkiye hakkında bilgi sahibi olan Suriyeli göçmenlerin birbirlerini cesaretlendirerek geldikleri anlaşılmaktadır. ‘’Birlikten güç doğar’’ anlayışı ile akraba çevreleri ya da kendi yakınlarının bulundukları mahallelere yerleşen göçmenlerin oluşturdukları çevrede daha mutlu oldukları söylenebilir. Ancak olumsuzluklar olduğu ifade edilmiştir.

Bir diğer sonuç olarak yeni bir hayat kurma mücadelesi içine giren göçmenlerin başlarını sokacak ev bulma konusunda büyük sıkıntı çektikleri tespit edilmiştir. Yerel halkın göçmenlerin geldikleri şehirden, mahallelerden gitmeleri ya da bu kalabalıktan bir çıkar elde etmek için dar, sobalı, nemli ortamları eve dönüştürerek yüksek kira talebinde bulunmaları zaten düşük bütçeli Suriyeli göçmenlerin kimisinin rıza gösterdiği bir duruma, kimisinin ise daha ucuz ev bulmak için şehrin dış kısımlarına yönelmesine neden olmuştur. Bazı yardımsever vatandaşların çabaları ile uygun fiyatlı evler bulmaları sağlanmıştır. Ancak kendileri için uygun koşulları sağlama ve ortam kurma çabalarının tanıdık eş-dost çevresi sayesinde daha kolay olduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla kendi kültürel bağlantılarını takip edenlerin akrabaları, arkadaşları aracılığıyla daha iyi şartlarda barınma imkânı sağladıkları söylenebilir.

Ayrıca barınma durumlarını yoluna koyan Suriyeli göçmenlerin tuttukları evlerin kiralarını ödeyebilmeleri, çocukların bakımı ve günlük yeme-içme gibi durumlarını düzenleyebilmek için paraya ihtiyaç duymaları nedeniyle çalışma hayatına atıldıkları süreçte kısıtlamalarla karşılaştıkları saptanmıştır. İstihdamda yer almak isteyen göçmenlerin kayıt dışı alanlarda, düşük ücretler, kötü koşullar, fazla mesailer dâhilinde çalıştırıldığı görülmüştür. Eğitim seviyeleri düşük, dil becerileri yeterli olmayan göçmenlerden çalıştıkları iş alanlarında sağlanan koşullara uyması istenmektedir. Verilen ücretlerin yeterli olmadığı ya da çalışma saatlerinin uygunsuzluğu gibi nedenlerle şikâyetini belli etmeye çalışan göçmenler ise işten çıkarıldıkları, emeklerinin karşılığının verilmeyerek emek sömürüsünün yapıldığı durumlarla karşılaştıkları görülmektedir. Yerel halktan aynı işe verilen ücretin yarısı kadarına sırf geçim sağlamak adına kabul eden Suriyeli göçmenlerin tehlikeli işlerde, güvencesiz, iş yeri sahiplerinin ödeme yapmaktan kaçındığı ve izinleri sağlamadığı

koşullarda çalışıyor olması adil bir gelir dağılımının olmaması nedeniyle göçmenlerin günün büyük çoğunluğunu iş yerlerinde geçirmelerine sebep olduğu gözükmektedir. İş bulma sürecinde kendisini daha şanslı gören kesim ise daha çok benzer akrabalık ya tanıdıklık bağlantıları nedeniyle işe ulaştığını ya da şartlarının daha iyi sağlandığı ileri sürülmüştür.

Suriye'de daha çok ev içi işlerle uğraşan ya da çocuk bakımı yapan kadınların çalışma hayatında yer alma girişiminde bulunma durumlarının eşlerine büyük kolaylık sağladığı bir başka bulgu olmuştur. Bu doğrultuda küçük de olsa aldıkları ücretlerin yaşam şartlarına destek olduğunu gören kadınların çalışma azminin Türkiye'ye gelmeleri ile oluştuğu ifade edilebilir. Ancak çalışma ortamlarında hem cinsiyetlerinden dolayı hem de Suriyeli kadınlara yönelik hoş olmayan algı mekanizmalarının oluşturulması nedeniyle cinsel tacize varan olaylara rastlanıldığı görülmüştür. Ayrıca Suriyeli kadınlara yönelik çıkarılan çirkin algılamalar nedeniyle yerli halkın eşlerine yönelik kötü yaklaşımları olabileceğine yönelik söylentiler iki toplum arasında oluşturulmaya çalışılan gönül bağını yıprattığını gözlemlenmiştir. Ayrıca Suriyeli göçmen ailelerinde yaşları çalışma çağında olmayan ancak evin geçimini sağlamak için okul çağındaki pek çok çocuğun okula gitmeyip dilencilik, çıraklık, mendil satma gibi küçük çaplı işlerle harçlıklarını çıkartmaya çalıştıkları gözlemlenmiştir.

Bir başka sonuç, ekonomik durumlarının yetersizliği nedeniyle sosyal yardım almak için çeşitli kuruluşlara başvurarak yardım talebinde bulunan Suriyeli göçmenlerin yardımları önemsedikleri tespit edilmiştir. Ancak göçmenler aldıkları yardımların yetersiz olduğunu düşünmektedir. Yapılan yardımların eşit dağıtılmadığından yakınan göçmenler içinde ise birden fazla kuruma başvurarak yardım alanların da olduğu göz önünde bulundurulduğunda kimi göçmenlerin de bu eşitsizliği yarattığı söylenebilir. Türkiye'deki yerel seçimler sonrasında birden fazla kuruluştan yardım alınmasına bağlı olarak Bolu'daki göçmenlere yönelik birtakım olumsuz yaptırımların uygulandığı görülmüştür. Türkiye Suriyeli göçmenlere yönelik büyük çaplı harcamalar yapmaktadır. Kimi sosyal yardımın düzenli kimisinin ise düzenli olmaması, biraz da Türkiye'nin destek beklediği devletlerin ellerini taşın altına koymaması nedeniyle olduğu söylenmiştir.

Daha önce hiç bulunulmayan bir ülkede bulunmak durumunda kalındığında kendinizi anlatabilmenin en önemli aracı olarak dil, Suriyeli göçmenlerin en başta sorun yaşadıkları alanlardan birisidir. Bu kapsamda zamanla toplumsal hayatın içerisinde yer almaya başlayan göçmenlerin Halk Eğitim Merkezleri aracılığıyla Türkçe öğrenmelerine yönelik teşviklerde bulunulmuştur. Özellikle hane gelirine katkı yapacak kişiler için dil bilmenin önemi daha fazla ortaya çıkmaktadır. Dil bilmeyen Suriyeli göçmenlerin iş başvurusu yapamamaları ya da belirli işleri noksan yapmaları nedeniyle işten çıkarıldıkları tespit edilmiştir. İş hayatında yer almak isteyen Suriyeli göçmen kadın ya da erkekler arasında daha çok erkeklerin dil öğrenimine yönelik istekleri olduğu görülmüştür. Burada geldikleri ülkedeki aile yaşantıları ya da kadının hane içindeki konumuna bağlı olarak evin içinden sorumlu olma, çocuk bakımı ya da eşin rıza göstermemesi gibi durumlar nedeniyle erkeklerin bir adım gerisinden hayata baktıkları söylenebilir. Dil öğrenimi ve insanlarla iletişim kurulmasına yönelik diğer bir sorun ise ücretsiz kursların devrede olmasına rağmen bu kurslara katılma ya da devam etme eğilimi göstermeyen Suriyeli göçmenlerdir. Kendi dilleri ile Türkçe arasında dil bilgisi açısından farklılıklar olması nedeniyle kendilerini Türkçe öğrenimine uzak buldukları söylenebilir. İki ülke arasında ortak bir dil birliğinin olmaması nedeniyle yerel halk ile iletişim kurmaktan çekinen göçmenlerin kendileri gibi göçmenlerin bulunduğu mahalle, semt ya da çarşı-pazar gibi alanlarda daha rahat tavır sergiledikleri görülmektedir. Bu noktada bilmenin öneminin vurgulandığı kadar toplumları bir araya getirmenin de yolları aranmalıdır. Halk ile yeterli iletişim kur(a)mayan Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de bulunma süresinin belirsizliği, ortak bir toplumda birlikte var olmanın olumlu yönleri ile ele alınması gerekmektedir. Dil ve iletişim yönünde kültürel sermayelerinin birikimi ile hareket eden göçmenler özellikle dil alanındaki açıklarını çocuklarının okula giderek eğitim alması ile atlatabileceklerini düşünmesi ileri taşınması zor bir hayal olarak açıklanabilir.

Ev sahibi halk ile anlaşma ve uyum sağlama konusunda çeşitli gelenek, adet vb. uygulamaların kendi birikimleri açısından yerel halkın anlayışına uymadığı bu nedenle de ''farklıyız'' tabiri kullanıldığı bir diğer bulgu olarak gözlemlenmiştir. Göçmenlerin yerel halk ile birbirlerini uyumlu bulma açısından sadece ortak bir dini

inanışın olmasının iki toplumu birbirine yaklaşımını yumuşattığı söylenebilir. Dil öğrenimine yönelik bir girişimleri bulunan göçmenlerin eğitim alanında başka bir girişimde bulunmadıkları ve kurs merkezlerini tercih etmedikleri tespit edilmiştir. Bu konuda çocuklarının eğitimine özel önem verdikleri görülmüştür. Gerek geçici barınma merkezleri gerekse şehirlerdeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda eğitim alan Suriyeli göçmen çocukların hem akranlarıyla bağları gelişmekte hem de yarıda kalan eğitim süreçleri devam etmektedir. Eğitim seviyeleri düşük olan göçmenlerin Türkiye'de maddi gelir sağlama noktasında zorluk yaşamalarının geçmişte üstüne fazla düşünülmemiş bir eğitim hayatının eksikliği nedeniyle olduğu ve geleceğe yönelik çeşitli kuşkularının bulunması ile çocuklarının geleceklerine yönelik daha fazla yatırım yapma ihtiyacı hissettikleri söylenebilir. Suriyeli göçmenlerin çocukların yarıda kalan eğitimlerine Türkiye'de devam etmeleri açısından mutlu oldukları ancak çocuklarının okullarda yer alan idari personel, öğretmen ya da akranları tarafından ayrımcı muamelelere de maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Gelişim sürecindeki çocuklara yönelik bu tür muamelelerin benzer şekilde özellikle ''Türk olmama'' ya da ''dil farklılığı'' gibi söylemlerle kültürel açıdan farklılıkları büyüterek sorun alanı yaratmaya çalışanlar tarafından yapıldığı gözlemlenmiştir. Çocukların eğitim almaları hususunda özellikle kız çocuklarının eğitim almasının gerekli görülmediğini bunun nedeninin ise bu ailelerin düşünce pratiği içinde kadına atfettikleri aile içindeki konum olduğu sonucuna varılmıştır.

Sağlık alanında sağlanan kolaylıklar neticesinde, Suriyeli göçmenlerin hemen her alanda sorun yaşamalarına rağmen en memnun oldukları alan sağlık alanı olduğu anlaşılmıştır. Çeşitli rahatsızlıklar nedeniyle hastaneye gitme ihtiyacı duyan göçmenlerin tercüman vasıtasıyla sıkıntılarını anlatabilmeleri memnuniyetin ayrı bir nedenidir.

Toplumsal yaşamın her alanına katılan göçmenlerin gitme ve kalma arasındaki belirsizliklerinin devam ettiği süreçte gelecek yaşamlarına yönelik endişe duydukları ve bu nedenle ülke içerisindeki konumlarına yönelik isteklerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Suriyeli göçmenler başta çalışma hayatındaki zorlukların bitmesi, ücret eşitliği diğer yandan kendi yaşam biçimlerine saygı duyulması gibi isteklerde bulunmuşlarsa da en çok ''geçici koruma'' altında bulunmak istemediklerini dile

getirmiş ve ülkedeki diğer vatandaşlarla eşit konumda yer almadıklarını düşünerek ‘’vatandaşlık’’ talebinde bulundukları gözlemlenmiştir.

Kymlicka’nın çokkültürlülük kuramı, en başta kültürün insanların hayatı anlamlandırma biçimlerine destek olduğu dolayısıyla anlamlı seçimler için bunun gerekli olduğunu belirterek yola koyulur. Toplum içerisinde yer alan insanların seçimlerini kendi isteği doğrultusunda yapıyor olmasını özgürlüğe yapılan bir vurgu olarak ifade ederken, kültürel yapıların oluşmasını birlik ve beraberlik ile ilişkilendirmiştir. Daha önceleri birlik ve beraberliği sağlama yolunda farklı aidiyetleri, etnik unsurları olan insanların asimilasyon gibi uygulamalarla bastırılmaya çalışılmasına karşı çıkan Kymlicka için birliktelikler yaratmak bu şekilde olmamalıdır. Pek çok liberalin azınlıklara haklar verilmesinin topluma zarar vereceği düşüncesine de katılmamıştır. Eşitlik ve özgürlük temelinde hakların sağlanması gerektiğini vurgulayan Kymlicka, ortak bir zeminde buluşulmasının toplumu bir arada tutmada önemli olduğunu, haklar tanınmadığında ise topluma aykırı hareketlerde bulunularak ayrışmalara sebep olunacağını belirtir. Dolayısıyla Kymlicka’nın çokkültürlülük yaklaşımı içerisinde yer alan göçmenlerden yola çıkıldığında Türkiye’nin Suriyeli göçmenlere yönelik sağladığı hizmetler onların toplumsal alanda fırsatlar elde etmesine yol açmıştır. Çünkü Türkiye transit konumdaki bir ülke olarak geçmişte pek çok göçmene dayanak olmuş onları baskılayan uygulamalarla göçmenlerin güvenini sarsmamıştır. Suriyeli göçmenlerin toplumsal alandaki pratiklerini elde ettikleri haklarla, topluma uyum sağlayarak yapmaları beklenmektedir. Ancak Kymlicka’nın söylediği gibi her grubun özellikleri farklıdır ve süreç bu açıdan değişkenlik barındırır. Araştırmada göçmenlerin uyum sağlama düzeyleri kimi açılardan olumlu olsa da kimi açılardan olumsuz olduğu gözlemlenmiştir. Yaşadıkları sorunlar eşitlik ve özgürlük temelinde geçici koruma kapsamına alınarak karşılanmaya çalışılmış olsa da geleceğe dair endişe duymaları ve istekleri noktasında ‘’vatandaşlık’’ talebinde bulunmaları, Kymlicka’nın da ifade ettiği gibi verilen hakların bazı sınırlılıklar sağlanarak gerçekleşmesine yol açtığını sağlayan Suriyeli göçmenlere yönelik yapılan çok sayıda çalışma yer almaktadır ancak bu çalışmalara ek olarak göçmenlik konusunun ‘’biz ve öteki’’ ayrımında ele alınması gerekmektedir. Her toplumun kendine özgü bir yapısı bulunmakla beraber kültürel kodlarını da bu özgünlükte inşa etmektedir. Bu çalışmada Suriyeli

göçmenlerin birden fazla alanda sorun yaşadığı, sorunların kaynağının büyük ölçüde farklı ülkenin farklı alışkanlıkları ve kültürel kodları temelinde kaynaklandığı görülmüştür. Nitekim görüşmelerde verilen cevaplarda farklılık vurgusu gözlenmiştir. Bu anlamda Suriyeli göçmenlerin pratikleri en baştan ele alınmalı ve sorunların kaynağı kültürel düzlemde de sorgulanabilmelidir. Suriyeli göçmenlerin geleceğine yönelik yapılacak tahminler şuan için bir kesinlik barındırmamakla birlikte, iki toplum vatandaşlarının beraber geçirdikleri sürenin ilk geldikleri zaman ile günümüzdeki süreç içinde ele alınması önemli olduğu kadar zaman içerisinde problem alanlarından uyumlu beraberliklere doğru geçilip geçilemediği de önem arz etmektedir.

Nitekim geçtiğimiz 2020 Şubat ayı sonunda yaşanan gelişmelerle Türkiye'nin sınırlarını açarak gitme talebinde olan göçmenler için zorla durmalarının sağlanmayacağını belirtmesi ile binlerce kişi Yunanistan sınırına dayanmıştır. Ancak Avrupa'ya gitmek isteyen göçmenler çeşitli müdahalelerle karşılaşmaktadır. Bu durum göçmenlerin hayatının bir önemi olmadığı, botlarla ya da tel örgüler üzerinden geçiş yapmaya çalışanların ise ölüme terkedildiğini göstermektedir. Zorunlu nedenlerle ülkesinden ayrılan bu insanların keyfi yollarla seyahat yapıyormuş gibi algılanmaması ve güvenli şekilde gitmek istedikleri yere ulaştırılması gerekir. Yaşanan sorunların sadece Türkiye ya da Suriye'ye komşu ülkeler özelinde anlaşılmaması ve bu insanların da insan olmanın ötesinde bir canlı olduğu bilinciyle AB ülkelerinin iyimser yaklaşımlarıyla hayatta kalması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, Y. (2019). *Göç sosyolojisi.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

AFAD (2014).*Türkiye'deki Suriyeli kadınlar raporu.* 1 Ocak 2020 tarihindehttps://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/17934/xfiles/turkiye_deki-suriyelikadin lar_-2014_2_.pdfadresinden erişilmiştir.

AFAD (2017a). *Suriyeli sığınmacılara yapılan yardımlar.* 21 Aralık 2019 tarihindehttps://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/2373/files/Suriyeli_Siginmacilara_Yapilan_Yardimlar+7.pdfadresinden erişilmiştir.

AFAD (2017b). *Türkiye'deki Suriyelilerin demografik görünümü, yaşam koşulları ve gelecek beklentilerine yönelik saha araştırması.* 20 Kasım 2019 tarihinde https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/25337/xfiles/17aTurkiye_deki_Suriyelilerin_Demografik_Gorunumu_Yasam_Kosullari_ve_Gelecek_Beklentilerine_Yonelik_Saha_Arastirmasi_2017.pdfadresinden erişilmiştir.

AFAD (2018). *Geçici barınma merkezlerinde son durum.* 20 Ocak 2020 tarihinde https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/2374/files/15_10_2018_Suriye GBM_Bilgi_Notu_1.pdfadresinden erişilmiştir.

Amman M., Altındiş E. (2019). İstanbul'da yaşayan geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin Türk vatandaşlığına ilişkin görüşleri. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*. 5 (9). 1-20.

AmyGutmann (2018). Çokkültürcülük tanınma politikası. (Yaz.) C. Taylor (Haz.) A. Gutmann. *Giriş* içinde (ss. 25-45). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Alagöz, S. B., Geçkil, T. (2017). Yabancı uyruklu üniversite öğrencilerinin sorunlarının incelenmesi: Konya ili örneği. *Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences,* 20(4). 278- 284.

Alptekin, K. Akarçay Ulutaş ve Ustabaşı G. (2018). Konya'da geçici koruma altında yaşayan Suriyeliler üzerine bir çalışma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi.* 18(40/2). 87- 114.

Apak, H. (2014). *Suriyeli göçmenlerin uyumu ve gelecek beklentileri: Mardin örneği*. Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Mardin.

Arslan, İ.Bozgeyik Y. ve Alancıoğlu E.(2016). Göçün ekonomik ve toplumsal yansımaları: Gaziantep'teki Suriyeli göçmenler örneği. *İlahiyat Akademi Dergisi*. 3(4).129-148.

Artan T., Arıcı A. (2017). İstanbul'da yaşayan geçici koruma statüsündeki Suriyelilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarının değerlendirilmesi. *Sosyal Çalışma Dergisi.*1(1). 1-21.

Atasü Topçuoğlu R. (2016). Göç yazınındaki düzenli ve düzensiz göç kavramları: insan hakları temelinde bir kavramsal sorgulama. *İnsan Hakları Yıllığı.* (34). 1-20.

Aygül, H. (2018). 21. Yüzyılda Uluslararası Göç ve Mülteciler. (Ed.) Dr. H. Aygül ve E. Eke. *Mültecilerin iş gücüne katılımı ve piyasaya dair deneyimleri* içinde. (ss. 179-211).Ankara: Nobel Yayıncılık.

Aygül, H.,Kaba., M. (2019). Suriyeli kadınların iş gücüne katılımları ve deneyimleri: İstanbul-Sultanbeyli örneği. *Turkish Studies Social Sciences***.** 14 (4). 1255-1275.

Bağlı, M.,Özensel., E. (2013). *Çokkültürlü vatandaşlık.* Konya: Çizgi Kitabevi.

Balcılar, M. (2016). Türkiye'de Suriyeli mültecilerin sağlık durumu araştırması. Halk Sağlığı Kurumu.

Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 7 (1). 231-274.

Beydili Kaya, E. (2019). Suriyelilerin Türkçe öğrenirken yaşadıkları dil sorunları. *Uluslararası Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Dergisi.* 2(1). 73-92.

Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü (2002). *Bolu ili raporu*. Haz. Erşahin, G. ve Şerifeken, İ. (Yayın No. DPT : 2651). 6 Ocak 2020 tarihinde://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/BoluIli_Raporu%E2%80%8B.pdfadresinden erişilmiştir.

Budak, P., Demir M., ve Tan, M. (2017). Yerel halkın algısında Suriyeli sığınmacılar ve toplumsal etkileri: Elazığ ili örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi.* 5 (62). 543-564

Canyurt, D. (2015) Suriye gelişmeleri sonrası Suriyeli mülteciler: Türkiye'de riskler. *Akademik Bakış Dergisi.* (48).127-146.

Castles, S. ve Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı, modern dünyada uluslararası göç hareketleri.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Coşkun, E., Yılmaz Ç. (2018). Sığınmacıların toplumsal uyum sorunları ve sosyal hizmetlere erişimi: Düzce uydu kent örneği. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi.* (75).269- 305.

Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.*(17). 67-91.

Çakır, H. (2017). Suriyeli mülteci kadınların sosyo-kültürel değişime uyum çabaları: Yozgat örneği. *Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi.* 2 (4). 53-68.

Çetin, İ. (2016a). Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların sosyal ve kültürel entegrasyonu. *Sosyoloji Dergisi.* (34). 197-222.

Çetin, İ. (2016b). Suriyeli mültecilerin işgücüne katılımları ve entegrasyon: Adana-Mersin örneği**.** *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 15 (4). 1001-1016.

Çömezpolat, F., Kaya E. (2017). Bir ötekileştirme pratiği: Türkiye'de yaşayan Suriyelilere yönelik tutumlar. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-Dergi.*1(1) 38-48. 5 Aralık 2019 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/389770 adresinden erişildi.

Dalar, M. Ayhan., Algan N., ve Algan Ü. (2013). Bolu'daki Iraklı sığınmacıların sosyal ve ekonomik sorunları: saha çalışmasına dayalı bir analiz. *Alternatif Politika Dergisi.* 5 (3). 341- 355.

Demirci, M. (2015). B1 seviyesinde Türkçe öğrenen Suriyeli öğrencilerin sesli okuma becerisiyle ilgili tespitler. International Periodical For The Languages, Literatureand History of TurkishorTurkic Volume. 10(7). 333-358.

Doytcheva, M. (2016). *Çokkültürlülük.* (Çev.) T. Akıncılar Onmuş. İstanbul: İletişim Yayınları.

Döner, H. (2016). *Suriyeli göçmenlerle yaşanan sorunlar üzerine sosyolojik bir araştırma: Hatay ili örneği.* Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Elazığ.

Duruel, M. (2017a). Suriyeli sığınmacıların Türk emek piyasasına etkileri fırsatlar ve tehditler. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi.* 2(3). 207-222.

Duruel, M. (2017b). Suriyeli sığınmacıların karşılaştığı temel sorunlar algı ve beklentiler: Hatay örneği. *Akademik Bakış Dergisi.* (62). 57-79.

Erbaş, H. (2019). *Göç ve göçmenler gidişlerden kaçışlara kuram, yöntem ve alan yazıları* Ankara: Phoenix Yayınevi.

Erdoğan, M. (2015). Türkiye'nin göç tarihi, 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye göçler, (Derleyenler) Erdoğan M. ve Kaya A. *Türkiye'ye kitlesel göçlerde son ve dev dalga: Suriyeliler* içinde. (ss.317-342).İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erdoğan, M. (2018**).** *Suriyeliler barometresi Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erincik, S. (2011). Kimlik ve çokkültürcülük sorunu. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.*52 (2).219-241.

Erkan, E. (2019). Suriyeli göçmenler ve dini hayat: uyum, karşılaşma, benzeşme Gaziantep örneği. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi.* 16 (2). 51-92.

Güllüpınar, F. (2012). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi.* 2(4). 53-85.

Güney, Ü., Konak, N. (2016). Bolu'da Suriyeli ve Iraklı sığınmacılar vatandaşlık ve kaynak dağılımı temelinde öteki algısı. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi.* 4(2). 113-133.

Güvenç, B. (2002). *İnsan ve kültür.* İstanbul: Remzi Kitabevi

Harunoğulları, M. (2018). 21. yüzyılda uluslararası göç ve mülteciler: bir Türkiye perspektifi.(Ed.)H. Aygül ve E. Eke. *Sınır ötesinde yeni bir yaşam: Suriyeli sığınmacıların ve göçün coğrafi etkileri: Kilis örneği* içinde (ss. 297-329).Ankara: Nobel Yayınevi.

Harunoğulları M., Cengiz D. (2014). *Suriyeli Göçmenlerin Mekânsal Analizi Hatay (Antakya) Örneği*. TÜCAUM VIII. Coğrafya sempozyumu. 309-318.

HUGO (2014). *Türkiye'deki Suriyeliler*: toplumsal kabul ve uyum araştırması.

İçduygu A., Ayaşlı E. (2019). Geri dönüş siyaseti: Suriyeli mültecilerin dönüş göçü ihtimali ve gelecek senaryoları. MiReKoc Çalışma Notları.

İnce C. (2019). Göç kuramları ve Suriye göçü üzerine bir değerlendirme. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi.*11(18). 2579 -2615.

İncili Ö.,Akdemir İ. (2016). Yerinden edilmişliğin coğrafi analizi: Kilis'te Suriyeli sığınmacılar. *Marmara Coğrafya Dergisi*. (34). 118-133.

İren, A. (2018).21. yüzyılda uluslararası göç ve mülteciler: Bir Türkiye perspektifi. (Ed.) H. Aygül. E. Eke. *Türk Dış Politikasında İnsani Diplomasi ve Suriye Krizi* içinde. (ss. 97-123). Ankara: Nobel Yayınevi.

Kahya, Ö. (2014). *Türkiye'de sığınmacıların çalışma dinamikleri: Batı akdeniz örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta.

Kamu Denetçiliği Kurumu (2018).*Türkiye'deki Suriyeliler özel rapor.*5 Ocak 2020 tarihinde https://www.ombudsman.gov.tr/suriye_rapor/ adresinden erişilmiştir.

Karaarslan, F., Gençoğlu A. (2019). *Suriyeli göçmenlerle birlikte yaşamak: Kayseri'de sivil politik aktörlerle Suriyeli göçmenler üzerine nitel bir analiz*. Ankara: Tezkire Yayınları.

Karasu, M. A. (2016). Şanlıurfa'da yaşayan Suriyeli sığınmacıların kentle uyum sorunu". Süleyman Demirel üniversitesi. *İİBF Dergisi.*21(3). 995-1014.

Kaya, A. (2016). *İslam, göç ve entegrasyon: güvenlikleştirme çağı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kaya, A. (2017). İstanbul mülteciler için cennet mi cehennem mi? Suriyeli mültecilerin kentsel alandaki halleri. *Toplum ve Bilim Dergisi.* (140). 42-68.

Kaya, A., Kıraç A. (2016) *İstanbul'daki Suriyeli mültecilere ilişkin zarar görebilirlik değerlendirme raporu.* 11 Kasım 2019 tarihinde http://openaccess.bilgi.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11411/822/%20stanbul'daki%20Suriyeli%20m%C3%BCltecilere%20ili%20kin%20zarar%20g%C3%B6rebilirlik%20de%20erlendirme%20raporu%20Nisan%202016.pdf?sequence=1adresinden erişilmiştir.

Kaya, M. (2015). ''Komşuda Misafirlik: Suriyeli Sığınmacılarca Kurulmuş Mülteci Derneklerinin Perspektifinden Türkiye'de Yaşamak''. *Akademik Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi.* (39). s. 263-279.

Kaya, M. (2017). *Türkiye'deki Suriyeliler: iç içe geçişler ve karşılaşmalar*. İstanbul: Hiper Yayın.

Kaygısız, İ. (2017). Suriyeli mültecilerin Türkiye işgücü piyasasına etkileri. *Friedrich Ebert Stiftung.*3-20. 1 Aralık 2019 tarihinde http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/D%C3%BCnyadan/2017/Du308nyadan%20%20Suriyeli%20Mu308ltecilerin%20Tu308rkiye%20I307s327gu308cu308%20Piyasasina%20Etkileri%20.pdfadresinden erişilmiştir.

Kaypak, Ş., Muzaffer B. (2016). Suriye savaşı nedeniyle yaşanan göçün ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri: batman örneği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi.* 6(1). 84-110.

Koyuncu, A. (2014). *Kentin misafirleri Suriyeliler.* Konya: Çizgi Kitabevi.

Kördeve, M. (2017). Suriyeli mültecilerin sağlık hizmetlerine erişimi: bir alan araştırması. *sağlık yönetimi dergisi.* 1(2). 1-12.

Kymlicka, W. (2015). *Çokkültürlü yurttaşlık-azınlık haklarının liberal teorisi.* (Çev.) A. Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Kymlicka, W. (2016). *Çağdaş siyaset felsefesine giriş*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Lordoğlu, K. ve Aslan, M. (2016). En fazla Suriyeli göçmen alan beş kentin emek piyasalarında değişimi: 2011-2014. *Çalışma ve Toplum Dergisi.*(2). 789-808.

Lordoğlu, K. Kıroğlu, M., Tanyılmaz, K.(2004). Türkiye'de enformel istihdam ve yabancı kaçak işgücü. *UGİNAR Proje Raporu.*15 Ocak 2020 tarihinde http://mimoza.marmara.edu.tr/~klordoglu/yazilar/informel_istihdam_yabanci_kacak_isgucu.pdfadresinden erişilmiştir.

Mazlum-Der (2014) *Kamp dışında yaşayan Suriyeli kadın sığınmacılar raporu.* 13 Aralık 2019 tarihinde https://docs.google.com/viewerng/ viewer?url=http:// www.raporlar.org/wpcontent/uploads/2018/02/mazlumder-kamp-disinda-yasayan-kadin-siginmacilarraporu.pdf& hl=en adresinden erişilmiştir

Mercan, Uzun E. ve Bütün, E. (2016). Okul öncesi eğitim kurumlarındaki Suriyeli sığınmacı çocukların karşılaştıkları sorunlar hakkında öğretmen görüşleri. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi.* 1(1). 72-83.

Modood, T. (2014). *Çokkültürcülükbir yurttaşlık tasarımı***.** Ankara: Phoenix Yayınevi.

Neumann, W.L. (2013). *Toplumsalaraştırma yöntemleri nicel ve nitel yaklaşımlar.*(Çev.) Ö. Sedef Ankara : Yayın Odası Yayınları.

Oğuz, E. S. (2011). Toplum bilimlerinde kültür kavramı. *H.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28 (2). 123-139.

Oytun, Orhan., Gündoğar Şenyücel, S. (2015). Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri. *ORSAM Rapor*. No: 195. 20 Kasım 2019 tarihinde https://www.tesev.org.tr/wpcontent/uploads/rapor_Suriyeli_Siginmacilarin_Turkiyeye_Etkileri.pdf adresinden erişilmiştir.

Özcan, E. D. (2017). Çağdaş göç teorileri üzerine bir değerlendirme. *İş ve Hayat Dergisi*. 2(4). 183-215.

Özer,Y. Komşuoğlu, A. ve Ateşok, Z. (2016). Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi: sorunlar ve çözüm önerileri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 4(37). 34-42.

Parekh, B. (2002). *Çokkültürlülüğü yeniden düşünmek.*(Çev.) Bilge Tanrıseven, Ankara: Phoenix Yayınları.

Pirinççi, F. (2018). Suriye'ye komşu ülkelerin Suriyeli mültecilere yönelik politikaları. *Tesam Akademi Dergisi*. 5(2). 39-60.

Rockfeller, S. (2018).Çokkültürcülük tanınma politikası. (Yaz.) C. Taylor. (Haz.)A. Gutmann. *Yorum* içinde (ss. 105-116). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Sakız, H. (2016). Göçmen çocuklar ve okul kültürleri. *Göç Dergisi***.**3(1) 65-81.

Sandıklı, A., Semin A. (2012) Bütün boyutlarıyla Suriye krizi ve Türkiye. *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Raporu*. 1-57.

Sayın, Y. (2016). Arap baharı süreci ve sömürgelerin çözülmesi. *KMÜ Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi.* 18 (30). 65-70.

Seydi, R.A. (2014). Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıların eğitim sorununun çözümüne yönelik izlediği politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi. Sosyal Bilimler Dergisi*. (31). 267-305.

Songur A., Demirtaş İ. (2018). 21. yüzyılda uluslararası göç ve mülteciler: bir Türkiye perspektifi. (Ed.)H. Aygül. E. Eke. *Mültecilere yönelik insani yardımlar: Türkiye boyutu* içinde. (ss. 149-179). Ankara: Nobel Yayınevi.

Sönmez, Zümrüt (2014). *Komşuda kriz: Suriyeli mülteciler.* İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi. 2 Ekim 2019 tarihinde https://www.ihh.org.tr/public/publish/0/82/suriyeli-multeciler-web.pdf. adresinden erişilmiştir.

Şan, M. (2005). Farklılık ve çokkültürlülük siyasetleri üstüne bir deneme. *Milel ve Nihal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi.*3(1-2). 67-113.

Şimşek, N. (2015). Yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki metinlerin ilişkisel söz varlığı açısından değerlendirilmesi**.** *International Journal of Science Culture and Sports*. 809-827.

Tanrıkulu, F. (2018). Suriye krizi sonrası Türkiye'deki sığınmacıların ve göçmenlerin eğitimi: geçmiş, bugün ve gelecek perspektifleri. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 11(3). 2585-2604.

Taş, D., Tekkanat, S. (2018). Yerel halk ve Suriyeli sığınmacılar arasında bir kent: Elazığ örneği. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 10(4). 77-90.

Taştan, C. Haklı, S. ve Osmanoğlu, E. (2017). *Suriyeli sığınmacılara dair tehdit algısı: önyargılar ve gerçekler.* Polis Akademisi Başkanlığı, Göç ve Sınır Güvenliği Araştırmaları Merkezi (GÖÇMER). Ankara.

Taylor, C. (2017). *Modernliğin sıkıntıları.* (Çev.)U. Canbilen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Taylor, C. (2018). *Çokkültürcülük tanınma politikası.*(Haz) A. Gutmann, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

TBMM Mülteci Hakları Alt Komisyonu (2018). 8 Ocak 2020 tarihinde https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf adresinden erişilmiştir.

Tekeli, İ. (2010). *Göç ve ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekin, Ö.(2017). Belediyelerin geleceği ve yeni yaklaşımlar. (Ed.) M. Güler ve A. Turan. Büyükçekmece 1. Uluslararası Yerel Yönetimler Kongresi Bildiri Özet Kitabı. s. 141-143. 10 Aralık 2019 tarihindehttp://marmara.gov.tr/UserFiles/Attach ments/2018/01/05/728c68f9-87ca-413b-8a7c-316ce24a9276.pdfadresinden erişilmiştir.

Tepealtı, F. (2019). Avrupa birliğine yönelik Türkiye geçişli (transit) göç hareketleri ve Türkiye'nin düzensiz göçle mücadelesi. *Doğu Coğrafya Dergisi.* (41). 125-140.

Tepeciklioğlu, A. O.,Tepeciklioğlu, E. E. (2015). Teoriden pratiğe: Suriye krizi ve uluslararası toplum. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi.* 70 (1). 163-193.

Türk Kızılayı (2019). *Suriye insani yardım operasyonu.* 5 Ocak 2020 tarihinde https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/kasim-2019-suriye-krizi-insani-yardim-operasyonu-raporu-31-12-2019-28050091.pdf adresinden erişilmiştir.

Türkiye Tabipler Birliği (2016). *Savaş göç ve sağlık.* 15 Ocak 2020 tarihinde http://www.ttb.org.tr/kutuphane/siginmacilar_rpr.pdf adresinden erişilmiştir.

Özsevgeç, T. (2016). Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni. (Yaz.) Creswell J.W. (Çev. Ed.)M. Bütün ve S. Demir. *Veri Toplama* içinde (ss. 145-178). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Ünal, K. Taşkaya, S. ve Ersoy, G. (2018). Suriyeli göçmenlerin yabancı dil olarak Türkçe öğrenirken karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* 4(2). 134- 149.

Yalçın, C. (2004). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık

Yavuz, S. (2018). Göçmenlerin toplumsal uyumu ve Suriyeli göçmenler. *Göç ve Sosyokültürel Değişim Diyanet Aylık Dergi.* (328). 23-25.

Yıldırım, S. (2015). *Türkiye'deki konuşmalarda Suriyeli sığınmacıların sosyal inşası: sosyal medya ve açıklayıcı repertuarlar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi. İstanbul.

Yıldırımalp, S. İslamoğlu, E. ve İyem, C.(2017). Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabul ve uyum sürecine ilişkin bir araştırma. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi.* (2). 107-126.

Yıldız, T.,İ. Yıldız (2017). Suriyelilerin Türkiye ekonomisinde kayıt dışı istihdama etkileri ve bunun yansıması olarak Türkiye'ye maliyetleri üzerine bir inceleme. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi***.** 2(3). 30-46.

Ziya, O. (2012). Mülteci- göçmen belirsizliğinde iklim mültecileri. *Türk Tabipler Birliği Dergisi*.(99). 230-240. 13 Ekim 2019 tarihinde http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2012-99-1156.pdfadresinden erişilmiştir

İnternet Kaynakları

AÇSHB (2018). *Yabancıların çalışma izinleri.*20 Aralık 2019 tarihinde https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/31746/yabanciizin2018.pdfadresinden erişilmiştir.

Connor P. (2018). *Yerinden edilmiş Suriyelilerin çoğu Orta doğu'da ve yaklaşık bir milyonu Avrupa'da''*3 Ocak 2020 tarihinde https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/01/29/where-displaced-syrians-have-resettled/adresinden erişilmiştir.

GİGM (2019). *Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin illere göre dağılımı.* 20 Aralık 2019 tarihinde https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638 adresinden erişilmiştir.

GİGM (2019). *Kitlesel akınlar.* 3 Kasım 2019 tarihinde https://www.goc.gov.tr/kitlesel-akinlar adresinden erişilmiştir.

GİGM(2020). *Geçici koruma.*25 Ocak 2020 tarihinde https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638 adresinden erişilmiştir.

GİGM (2020). *Geçici barınma merkezleri içinde ve dışında kalan Suriyeliler.* 25 Ocak 2020 tarihinde https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638 adresinden erişilmiştir.

GİGM (2020).*Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin ilk 10 ile göre dağılımı.* 25 Ocak 2020 tarihinde https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638adresinden erişilmiştir.

GİGM (2020). *Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin yaş ve cinsiyet dağılımı.*25 Ocak 2020 tarihindehttps://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638adresinden erişilmiştir.

GİGM (2020).*Türkiye'nin düzensiz göçle mücadelesi.* 25 Ocak 2020 tarihinde https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-duzensiz-gocle-mucadelesiadresinden erişilmiştir.

GİGM (2020).*Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmen sayısı.* 25 Ocak 2020 tarihinde https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler adresinden erişilmiştir.

GİGM (2020).*Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmenlerin uyruk dağılımı.* 25 Ocak 2020 tarihinde https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler adresinden erişilmiştir.

Göç Terimleri Sözlüğü. (2009). *Uluslararası göç hukuku.* **(**Ed.) B. Çiçekli. IOM Uluslar Arası Göç Örgütü. 15 Ekim 2019 tarihinde https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdfadresinden erişilmiştir.

HBOGM (2019). *2014-2019 yılları arası Türkçe eğitimi alan Suriyeli kursiyerler.* 3 Ocak 2020 tarihindehttps://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019 10/02101034_09Eylul_2019_internetSunumu_.pdf adresinden erişilmiştir.

Kamu Bülteni (2019). *Erdoğan'dan Suriyelilere vatandaşlık açıklaması: vatandaşlık aldıktan sonra herhangi bir kurumda işe girip çalışsınlar.*7 Ocak 2020 tarihindehttps://www.kamubulteni.com/gundem/erdogan-dan-s-suriyelilerevatandaslik-aciklamasi-vatandaslik-h17773.htmladresindenerişilmiştir.

Kantürk, Ş. (2019). *Suriyelilerin iş yerlerini kapattı.* 3 Ocak 2020 tarihinde https://www.yeniasir.com.tr/izmir/2019/06/13/suriyelilerin-isyerlerini-kapatti adresinden erişilmiştir.

MEB. (2015). *MEB stratejik plan (2015-2019).* 15 Aralık 2019 tarihinde http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/10052958_10.09.2015sp17.15imzasz.pdf adresinden erişilmiştir.

MEB. (2020). *Eğitim kademelerine göre okullaşma.* 15 Aralık 2019 tarihinde https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_01/27110237_OCAK_2020internet_Bu_lteniSunu.pdf adresinden erişilmiştir.

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme (1950) 3 Kasım 2019 tarihinde http://www.danistay.gov.tr/upload/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf adresinden erişilmiştir.

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol (1967) 3 Kasım 2019 tarihinde http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1967-New-York-Protokolu-1.pdf adresinden erişilmiştir.

6883 Sayılı geçici koruma yönetmeliği. (2014) *T.C. Resmi Gazete*. 22 Ekim 2014. 2 Ocak 2020 tarihindehttps://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/201022.pdfadresinden erişilmiştir.

Geçici koruma sağlanan yabancıların çalışma izinlerine dair yönetmelik.(2016).*T.C. Resmi Gazete*.2016/8375. 11.01.2016. 1 Ocak 2020 tarihinde https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/01/20160115-23.pdfadresinden erişilmiştir.

Takvim Gazetesi (2019).*Bolu belediye başkanı Chp'li Tanju Özcan Suriyelilere yardımı kesti*. 4 Ocak 2020 tarihindehttps://www.takvim.com.tr/guncel/2019/04/09/bolu-belediye-baskani-chpli-tanju-ozcan-suriyelilere-yardimi-kesti adresinden erişilmiştir.

T.C. Bolu valiliği. *Nüfus.* 5 Ocak 2020 tarihinde http://www.bolu.gov.tr/nufus-yapisi adresinden erişilmiştir.

TDK. *Göç*. 14 Ekim 2019 tarihinde https://sozluk.gov.tr/adresinden erişilmiştir.

TDK. *Kültür*. 14 Aralık 2019 tarihinde https://sozluk.gov.tr/adresinden erişilmiştir.

Uluslararası Af Örgütü (2016).*''Güvenli Olmayan Sığınak: Türkiye'de Sığınmacılar ve Mülteciler Etkili Korumaya Erişemiyor''* 2 Ocak 2020 tarihindehttps://www.raporlar.org/guvenli-olmayan-siginak-turkiyede-siginmacilarve-multeciler-etkili-korumaya-erisemiyor-af-orgutu/ adresinden erişilmiştir.

UNHCR (2020). *Suriye acil durumu.*3 Aralık 2019 tarihinde https://www.unhcr.org/tr/suriye-acil-durumuadresinden erişilmiştir.

UNHCR (2020).*İltica ülkesine göre toplam ilgililer.* 3 Aralık 2019 tarihindehttps://data2.unhcr.org/en/situations/syria#_ga=2.260905861.967569583.1581712388-123709315.1557945306adresinden erişilmiştir.

EKLER

Ek-1: Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Formu

"Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Toplumsal Yaşam Alanındaki Pratiklerini Çokkültürlülük Bağlamında Sorunsallaştırmak: Bolu İli Örneği" isimli bu araştırma, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı bünyesinde gerçekleştirilecektir. Vereceğiniz yanıtlar, araştırmanın amaçları çerçevesi dışında hiçbir amaçla kullanılmayacak ve gizli tutulacaktır. Görüşme, dil probleminin çözülmesi amacıyla tercüman aracılığı ile gerçekleştirilecektir. Görüşmeyi kabul ettiğiniz ve size yöneltilen soruları samimiyetle yanıtladığınız için teşekkür ederim.

Ebru İLERİ
Çankırı Karatekin Üniversitesi S.B.E. Sosyoloji Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi

GÖRÜŞME SORULARI

1.Cinsiyetiniz?

2.Yaşınız?

3.Eğitim düzeyiniz?

4.Medeni durumunuz?

5.Ailede kaç kişi yaşıyorsunuz?

6. Mesleğiniz?

7.Aylık geliriniz?

8.Kaç yıldır Türkiye'desiniz?

9.Bulunduğunuz şehirde yaşayan akrabalarınız var mı?

10. Resmi statünüz?

11.Türkiye'ye göç etmenizde etkili olan faktörler nelerdir? Suriye'de yaşanan olumsuz olaylar sizin yaşantınızı nasıl etkiledi?

12.Türkiye'de kendinizi güvende hissediyor musunuz? Korku ve endişeleriniz var mı? Korkularınız varsa bunu nasıl açıklıyorsunuz?

13. Barınma ihtiyacını nasıl karşılıyorsunuz? Yardım aldınız mı? Kaldığınız yerden memnun musunuz? Bulmakta zorlandınız mı ya da herhangi bir sıkıntı yaşadınız mı? Yaşam koşullarınız nasıl?

14. Geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz? İş bulmada veya evi geçindirmede zorluk çekiyor musunuz? Suriye'deki geçim sağlama koşulları ile Türkiye'deki koşullar benzer mi? Farklılar var mı?

15. Kamu kurumlarından geçim sağlamak adına yardım alıyor musunuz? Alıyorsanız bu yardımlar size destek sağlıyor mu?

16.İnsanlarla iletişim kurabiliyor musunuz? Dil probleminiz var mı? Dil probleminiz varsa bunu nasıl gidermeye çalışıyorsunuz? Dil öğrenmek için bir girişimde bulundunuz mu?

17. Ev sahibi halk ile anlaşabiliyor musunuz? İnsanların size olan tepkisi olumlu mu? Uyum sağlayabildiniz mi? Buradaki halk ile sizin sahip olduğunuz ortak değerleriniz var mı? Olumsuz var ise bunun neden kaynaklandığını düşünüyorsunuz?

18. Eğitim hizmetlerinden yararlanıyor musunuz? Eğitim seviyeniz ne düzeyde? Okul ya da kurs merkezlerine gittiniz mi? Çocuklarınız eğitim alıyor mu?

19. Sağlık hizmetlerine erişebiliyor musunuz? Memnun musunuz? Sağlık kuruluşlarında probleminizi rahatça ifade edebiliyor musunuz?

20. Olumsuz süreçlerden geçip Türkiye'ye geldiniz, oluşan koşulları düşündüğünüzde geleceğe yönelik beklentileriniz nedir? Hayal kuruyor musunuz?

21.Türkiye'de kalmak ve burada yaşamak sizi mutlu ediyor mu? İleriki zamanlarda ülkenize dönmek gibi bir düşünceniz var mı?

22. Burada yaşadığınız ve deneyimlediğiniz tecrübelerinize dayanarak zihninizde oluşan Türkiye tasavvurunu nasıl ifade edersiniz?

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ORCID	0000-0002-8436-1561
Adı Soyadı	Ebru İLERİ
Doğum Yeri	Çankırı
Doğum Tarihi	10.01.1995

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Selçuk Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Sosyoloji

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Sosyoloji

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	YDS (…) YÖKDİL (X) TOEFL (….) EILTS (….)
…	

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum		
Görevi/ Pozisyonu		
Tecrübe Süresi		

KATILDIĞI

Kurslar	
Projeler	

İLETİŞİM

Adres	Abdulhalik Renda Mahallesi Mehmet Akif Ersoy Caddesi Oba Apartmanı No:23 Çankırı/ Merkez
E-mail	ebru.ileri.5353@gmail.com